

T.C.
GAZI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

**GAMBIYA'DAKİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN
GIDA GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Momodou Lamin JOOF

KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI ANABİLİM DALI

ARALIK 2017

**GAMBIYA'DAKİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GIDA GÜVENLİĞİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Momodou Lamin JOOF

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2017

Momodou Lamin JOOF tarafından hazırlanan ‘‘Gambiya’daki İklim Değişikliğinin Gıda Güvenliği Üzerindeki Etkileri’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİğİ / OY ÇOKLUğU ile Gazi ÜniversitesiSiyaset ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları BilimDalı, Yüksek LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman:Yrd. Doç. Dr. İhsan KELEŞ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye:Yrd. Doç. Dr.Nazlı YÜCEL BATMAZ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Yrd. Doç. Dr Yusuf PUSTU

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 29 Aralık 2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof.Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirim, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Momodou Lamin JOOF

29.12.2017

GAMBİYA'DAKİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GIDA GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Momodou Lamin JOOF

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aralık 2017

ÖZET

Gambiya'da gıda üretimi, sınırlı makineleşmeye, yağmurla beslenen tarıma ve yağış miktarı da hava koşullarına bağlı olduğundan, iklim değişikliğinin ülkedeki gıda güvenliği üzerinde çok büyük etkileri olacaktır. Bu çalışmanın amacı, iklim değişikliğinin Gambiya'daki gıda güvenliği üzerindeki etkilerini analiz ederek incelemektir; Yükselen sıcaklıklar, düzensiz yağış şekilleri ve deniz seviyesinin yükselmesinin tarımsal üretimdeki etkileri ve iklim değişikliğinin gıda üretimine olan etkilerini dengelemek için tarımsal ve iklim değişikliği politikalarının etkinliğini belirlemektir. Çalışma incelemeleri temel alan ampirik araştırmalardan elde edilen ikincil veri ve literatür incelemelerini kullanmaktadır. İklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerindeki etkilerinin analizi, gıda verimliliğindeki azalmanın gıda mevcudiyetini etkilediğini göstermektedir. İklim değişikliği ve çevre politikalarının analizi, mevcut iklim değişikliği politikalarının, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmaktan ve güçlendirmekten daha çok emisyon azaltımına odaklandığını ve dolayısıyla iklim ve çevre politikalarının eşit bir şekilde iklim değişikliği üzerinde güven oluşturulmasına yoğunlaşılmasını önermektedir.

BilimKodu : 111601

AnahtarKelimeler : Gambiya, iklim değişikliği, gıda güvenliği

SayfaAdedi : 79

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. İhsan KELEŞ

THE EFFECTS OF CLIMATE CHANGE ON FOOD SECURITY IN THE GAMBIA

(M.S. Thesis)

Momodou Lamin JOOF

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

December 2017

ABSTRACT

Food production in The Gambia is characterised by rain fed agriculture with limited mechanisation and, as rainfall is dependent on the weather, climate change will have enormous effects on food security in the country. The aim of this paper is to examine the effects of climate change on food security in the Gambia by analysing its effects – rising temperatures, erratic rainfall patterns and rising sea level on agricultural production and determine the effectiveness of agricultural and climate change policies in offsetting the effects of climate change on food production. The paper uses secondary data and literature reviews from empirical researches as a baseline for its analysis. An analysis of the effects of climate change on food security concludes that it affects food availability through decrease in food productivity. An analysis of climate change and environmental policies also indicates that current climate change policies focuses more on emission reduction than on mitigating and strengthening resilience the effects of climate change and thus recommends that climate and environmental policies should equally focus on mitigating and building reliance to the effects of climate change.

Science Code : 111601
Key Words : The Gambia, climate change, food security
Page Number : 79
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. İhsan KELEŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	ix
KISATLAMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GAMBIYA TANITIMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Gambiya Tanıtımı	5
1.1.1. Konum ve Coğrafya	5
1.1.2. Ekonomi	6
1.1.3. Nüfus ve Sağlık	7
1.1.4. Tarım	8
1.2. İklim Değişikliği.....	9
1.2.1. İklim Değişikliğinde Önemli Dönüm Noktaları	12
1.3. Gıda Güvenliği ve Gıda Egemenliği.....	16
1.3.1. Gıda Güvenliğinin Tanımları.....	17
1.3.2. Gıda Güvenliği Yaklaşımları.....	18
1.3.2.1. Gıda bulunabilirliği yaklaşımı.....	18
1.3.2.2. Gelir bazlı yaklaşım.....	18
1.3.2.3. Hak sahipliği yaklaşımı	19
1.3.2.4. Sürdürülebilir geçim yaklaşımı	20
1.4. Gıda Güvenliğinin Boyutları	21
1.5. Gıda Egemenliği	23
1.5.1. Gıda Egemenliğinin Kökenleri	24
1.6. Gıda Güvenliği ve Gıda Egemenliği Arasındaki Farklar.....	25

2. BÖLÜM

ÇEVRE VE ZİRAAT POLİTİKALARI

2.1. Gambiya'daki Çevre Politikaları ve Sorunları.....	29
2.1.1. Gambiya'daki Çevre Politikalarının Tarihi	33
2.1.2. Çevre Politikalarının Mevcut Durumu	34
2.1.3. Çok Taraflı Çevre Anlaşmaları (MEAS).....	36
2.1.4. Gambiya'nın Planlanan Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkıları	36
2.2. Tarımsal Politikalar ve Gıda Güvenliği Politikaları	37
2.2.1. Tarım Politikaları 1965- 1989	39
2.2.2. Tarımsal Politikalar ve Gıda Güvenliği Politikaları 1990 – 2016	42
2.2.2.1. Tarım ve doğal kaynaklar (ANR) politikası.....	43
2.2.2.2. Gambiya ulusal tarımsal yatırım planı (GNAIP 2011-2015)	44

3. BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GAMBİYA'DAKİ GIDA GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1 Gambiya'da İklim Değişikliği	49
3.2 İklim Değişikliği Gıda Güvenliği Üzerine Etkileri.....	51
3.2.1 Gıda Bulunabilirliği:.....	51
3.2.2 Gıda Erişilebilirliği:.....	54
3.2.3 Gıda Kullanımı:	58
3.2.4 Gıda İstikrarı:.....	59
3.2.5 Tuzlu Su Karışması ve Tarımsal Verimlilik.....	60

4. BÖLÜM

GIDA GÜVENSİZLİĞİNİN BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ

4.1. Resmi Başa Çıkma Stratejileri.....	64
4.2. Gayri Resmi Başa Çıkma Stratejileri.....	66
4.2.1. Besin Alımının Azaltılması	66
4.2.2. Hane Halkının İçerisindeki Gıda Dağıtımı	66
4.2.3. Sosyal İlişkiler	67
4.2.4. Gelir Temeli.....	67
4.2.5. Varlıkları Satmak.....	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	69
KAYNAKÇA	73

ÖZGEÇMİŞ..... 79

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2. 1. Gambiya Gıda Üretimi Endeksi.....	46
Şekil 2.2. Kişi Başına Düşen Gıda Üretimi ve Tüketimi Gereksinimleri (kg/ha)	47
Şekil 3. 1. 2010 – 2015 Yılları Arasında Seçilen Tahıl Ürünlerinin Üretim Seviyeleri (ton).....	52
Şekil 3. 2. 2016’da hane halkının gıda güvensizliğinin mevsimselliği.....	56
Şekil 3. 3. Farklı kuraklık etkilerinin bildiren Hane halkı oranı.....	57

KISATLAMALAR LISTESİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANR	: Tarım ve Doğal Kaynaklar
AU	: Afrika Birliği
BAU	: Düşük bir Olağan İş Senaryosunun
CAADP	: Kapsamlı Afrika Tarımsal Kalkınma Programını
CBD	: Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
CO₂	: Carbon Dioxide
COP	: Conference of Party
ERP	: Ekonomik İyileşme Programı
ESAF	: Gelişmiş Yapısal Düzenleme Programı
European Union-EU	: Avrupa Birliği
GEAP	: Gambiya Çevresel Eylem Planını
GNAIP	: Gambiya Ulusal Tarımsal Yatırım Programı'nda
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın
ha	: Hectare
HIV	: Human Immunodeficiency Virus
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
INDC	: Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkısı
IPCC	: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli
ISCB	: Sektörler Arası Biyolojik Çeşitlilik Komitesi
LULUCF	: Land Use, Land-Use Change and Forestry
LVC	: La Via Campensia
MEAS	: Çok Taraflı Çerçeve Anlaşmaların
MtCO₂e	: Metric Tons of Carbon Dioxide Equivalent
NAP	: Ulusal Eylem Planı
NAPA	: Ulusal Uyum Eylem Planları

Kısaltmalar	Açıklamalar
NARI	: Ulusal Tarım Araştırma Enstitüsü
NBSAP	: Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı
NEA	: Ulusal Çevre Ajansının
NEMA	: Ulusal Çevre Yönetimi Kanununun
NEMC	: Ulusal Çevre Yönetimi Konseyinin
NERICA	: Afrika için Yeni Pirinç
ODS	: Ozon Delici Maddeler
PAGE	: Hızlandırılmış Büyüme ve İstihdam Programı
PDS	: Sürdürülebilir Kalkınma Programı
PIPM	: Kamu Yatırım Programında
PRSP	: Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgesi
YUP	: Yapısal Uyum Programları
STK	: Sivil Toplumlar Kurumu
UNCCD	: Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi
UNCED	: Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programını
UNFCCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
WFP	: World Food Programme
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
°C	: Derece Celcius
FOA	: Food and Agricultural Organisation

GİRİŞ

Pek çok gelişmekte olan ülke gibi Gambia, gıda açığı olan bir ülkedir. Evlerde üretilen yiyecekler, ulusal besin ihtiyacının yaklaşık olarak % 50'sini oluşturmaktadır. Bu durum ülkenin, yaşamı sürdürmeyi esas alan tarım iktisadına bağımlı olmasının bir sonucudur. Çevresel bozulma, iklim değişikliğinin etkileri, yaygın yoksulluk ve her hanedeki kalabalık ev halkı, Gambia'nın gıda açığı meselesini oluşturan diğer sebeplerdir. Mevsimsel tarım düzenlemesi, yağmurlu mevsimde ciddi düzeyde bulunan gıda kıtlığını daha da kötüleştirmektedir. Temmuz ayından eylül ayına kadar olan dönemi kapsayan söz konusu yağmurlu mevsime genellikle "aç mevsim" denilmektedir. Bahsekonu tarım düzenlemesinin gıda kıtlığını kötüleştirmesinin sebebini, ev halkının gıda arzını hasat döneminden önce tüketmesi oluşturmaktadır. Son yarım yüzyıldan fazla bir zamandır ülke, iklimsel şekillerde ciddi ve ani değişikliklere tanık olmuştur. Bu değişiklikler, artan sıcaklıklar ve düzensiz yağış şekilleridir. Ülke 2007 ve 2008 yıllarında ciddi bir kuraklık geçirmiştir. Bu kuraklık, bitki ve ürün üretiminde 2005 yılındaki seviyelerine göre ortalama olarak % 35 azalmaya sebebiyet vermiştir. 2008 yılındaki küresel mali kriz de ülke ekonomisini olumsuz olarak etkilemiştir. Bu iki önemli olay, 2008 yılının ocak ayında gıda fiyatlarının % 39 oranında yükselmesine sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak hükümet, gıda konusunda aciliyeti olan bir durumun yaşanmakta olduğunu ilan etmiştir. Yine de, 2008 yılı gıda krizinden kurtulmasından önce ülke, 2011 yılında sonuçları daha ciddi olan başka bir bitki ve ürün üretimi krizi yaşamıştır. Bu kriz sonucunda bitki ve ürün üretimi % 70 oranında azalmıştır. Üretimdeki bu azalma, ülke nüfusunun % 42'den fazlasını etkilemiştir.

Bu duruma rağmen birkaç politika girişimi ve programı hazırlanmıştır. Tarımsal, iktisadi ve çevresel sektörler ile ilgili bu girişim ile programlar, tarımsal üretkenliği, iktisadi gelişmeyi sağlamayı ve çevresel sürdürülebilirlik ve korumayı sağlamayı geliştirmeyi amaçlamıştır. Yine de, küresel iklim değişikliği önümüzdeki 20 ila 30 yıl kadar bizi etkilemeye devam edeceği için herhangi bir ulusal iklim değişikliği politikasının, iklim değişikliğinin mevcut etkilerini ve gelecekteki emisyonları azaltmaya -diğer ulusal iklim değişikliği politikalarıyla eşzamanlı olarak- odaklanması önem taşımaktadır. Diğer bir deyişle iklim değişikliği politikaları, iklim değişikliğinin mevcut etkileri ile mücadele etmek için özellikle en muhtaç durumdaki yurttaşların kapasitelerini güçlendirmenin yanısıra gelecekte savunmasız duruma düşecek yurttaşların sayısını azaltmaya

odaklanmalıdır. Bu düşünceler doğrultusunda bu çalışmada, Gambia'daki gıda güvenliği üzerinde iklim değişikliğinin etkilerini araştırıyorum. İklim değişikliği konusunda çeşitli programların uygulamaya geçirilmesi çalışmalarına da değindiğim tezimde, iklim değişikliğinin özellikle zarar görmeye fazlasıyla açık alanların üzerindeki etkilerinin azaltılmasındaki ulusal ve küresel düzeylerdeki kararlılığın önemine dikkat çekiyorum. Çalışmada öncelikli olarak ülkede iklim değişikliği konusundaki son gelişmeleri analiz etmeye gayret gösteriyorum. Bu analize iklim değişikliğinin gıda güvenliğini nasıl etkilediğini inceleyerek devam ediyorum. Etkilenen gıda güvenliğini sosyal ve iktisadi yönlerden ele alıyorum. Ulusal düzeydeki çevresel politikaları ve iklim değişikliği politikalarını ayrıntılı olarak değerlendiriyorum. Ayrıca gıda güvenliği politikaları ve bu politikaların etkinliği üzerinde de duruyorum. Çalışmamın sonunda ise yapılması gerekenler ile ilgili olarak çözüm önerilerini ortaya koyuyorum.

Bu çalışmanın amacı, Gambia'da gıda güvenliği üzerinde iklim değişikliğinin etkilerinin bir değerlendirmesini yapmaktır. Bunun yanı sıra, muhtaç topluluklara yardım etmeye yönelik çözümleri belirleme; ve hükümetin gıda güvenliği üzerinde iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin belirlediği çözümlerin tehdit içeren olası sonuçlarını en az seviyeye indirmek ve daha iyi nitelikli olan iktisadi gelişmeler sağlamak şeklindeki çözümleri belirleme de bu çalışmanın amaçları arasındadır.

Gıda sistemi de küresel olarak bir dizi sosyo-iktisadi ve çevresel faktörlerin karmaşık ve dinamik etkileşimleri sonucunda değişmektedir. Gıdaya olan talebin önümüzdeki 20 ila 50 yıl içinde iki katına çıkması beklenirken gıda sistemleri, sayıca artan meselelere uyum sağlamaya mecbur tutulacaktır. Özellikle Afrika'da bulunan mevcut küresel araştırma kurumları, söz konusu olan durumu henüz anlamaya başlamaktadır. Bölgede mücadele veren, uyum sağlayıcı ve yatıştırıcı stratejiler finansal ve teknolojik olarak sınırlandırıldığından, söz konusu stratejilerin kapasiteleri de sınırlandırılmış olmaktadır. Gerçeği gösteren bu bilgi bize böyle bir araştırmanın çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bilgi, belirli metotlar ile politikalar ortaya koyan siyaset yapanların bilgi açıklarını gerektiği şekilde kapatmalarına yardımcı olacaktır. Yeterince bilgilenen siyaset yapanlar, hastalığa maruz kalanları veyahut muhtaç durumda olanları daha iyi duruma getirmek için mücadele verebilecektir. Ayrıca söz konusu siyaset yapanlar,

Gambia'daki iklim değişikliği ve onunla bağlantılı olan muhtemel gelişmeler ile savaşmak için nitelikli olan uyum sağlayıcı bir mekanizmayı kuvvetlendirebilecektir.

Bu alışma aşağıdaki üç soruya yanıt aramaktadır. Yanıtları aranan üç soru, Gambia'daki gıda güvenliğinin mevcut durumu ve iklim değişimi ile ilgilidir:

Gambia'daki gıda güvenliğini sağlamada uzun dönemli ve sürdürülebilir bir yaklaşım ile nelerin yapılması gereklidir?

İklim değişikliğinin günümüzdeki ve gelecekteki etkilerini dengelemek için mevcut olan ulusal iklim değişikliği politikaları etkin midir?

Ve son olarak, hükümetin politikası olan “ne yetiştiriyorsanız yiyin ve ne yiyorsanız yetiştirin”, uygun ve yeterli miktarda gıda arzını sağlamak için mantıklı ve etkili midir?

Bu çalışmanın odak noktası, gıda güvenliği üzerinde iklim değişikliklerinin etkilerinin sosyal ve iktisadi analizidir ve bununla sınırlı kalmaktadır. Teorik temel ışığında referans verilecektir. Ayrıca mevcut yazılı ve sözlü geçerliliği olan bilimsel çalışmalar, iklim değişikliği ile gıda güvenliği arasındaki ilişkiyi gıdaları nasıl tehdit ettiği bağlamında değerlendirmeye alınacaktır.

Araştırmanın ilmi metotlarını göz önünde bulundurarak, söz konusu araştırmada kütüphane araştırma metodu kullanılmaktadır ve konuların toplanması, analitiktir. Gambiya'da çevre sorunları ve çözümü araştırması, bu konu ile ilgili diğer çevre ve çevre sorunları kaynakları ile birlikte analiz ederek seçtiğimiz konuyu tamamıyla kapsamasını istiyoruz.

1. BÖLÜM

GAMBIYA TANITIMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Gambiya Tanıtımı

1.1.1. Konum ve Coğrafya

Gambiya, Afrika'nın Batı Kıyısında yer alır ve Atlantik Kıyısında kısa bir sahil kesimi haricinde Senegal Cumhuriyeti içerisinde dar bir bölge oluşturur. %20'si sulak alan olarak görülen sadece 11,295 km² yüzölçümü ile Afrika anakarası üzerindeki en küçük ülkedir. Ülke Doğu-Batı doğrultusunda uzanır ve 13° ve 14° Kuzey enlemleri arasındadır ve 330 km boyunca Senegal'i ortadan ikiye böler ancak en geniş noktasında yaklaşık sadece 50 km genişliğindedir. 50 metreyi geçmeyen rakımı ile oldukça düz bir ülkedir.

Gambiya, ülkeyi iki kıyıya (Kuzey ve Güney) bölen aynı adlı nehir (Gambiya Nehri) boyunca 24 ila 28 km arasında değişen genişliklerle kıta içine doğru uzanır. Faydalı bir ulaşım şekli olmanın yanı sıra, Gambiya Nehri aynı zamanda sulama için su temin eder ve iyi balıkçılık alanları olarak hizmet eder. Nehir ve deniz kıyısı tropik bitkilerle dolu bataklıklarla kaplıdır. Ayrıca iç kesimlerde toprak mevsimsel olarak nehir taşkınlarına maruz kalır. Senegal sınırına kadar nehir kıyısı boyunca kumlu platolar uzanır.

Gambiya, Sahel tarım-iklim bölgesinde yer alır ve iki mevsim ile karakterize edilen tropik yarı kurak ya da Sahel iklimine sahiptir – Ağustos ayında en yüksek yağış alan beş aylık yağmurlu mevsim (Haziran ortası – Ekim ortası) ile yılın geri kalanında yedi aylık kurak mevsim. Bazı bölgelerde 1,400 mm'ye ulaşabildiği Güney Batı kesimleri (Batı Kıyı Bölgesi, Banjul ve Kombo bölgeleri) hariç yıllık ortalama yağış miktarı 900 ile 1,100 mm arasındadır. Son yıllarda yağış miktarı azalmış ve yağmurlu mevsimin başlangıcının Haziran ortasından Temmuz başına kayması ile birlikte yağmurlu mevsimin uzunluğunda bir düşüş gözlemlenmiştir.

1.1.2.Ekonomi

Gambiya, en az gelişmiş ve en yoksul ülkeler arasındadır; kişi başına düşen yaklaşık 300 Amerikan Doları gayrisafi yurtiçi hasıla (GYSİH) ile 2009 yılı İnsani Gelişmişlik Endeksinde 182 ülke arasından 168. Sırada yer almıştır. Başlıca ihracat malı yer fıstığı olan Gambiya'nın ekonomisi büyük oranda tarıma dayalıdır. Son yıllarda, hizmet sektörü önemli bir ekonomik faaliyet olarak öne çıkmıştır. Gambiya'nın konumu ve uygun tarifelerine dayalı olarak, transit ve yeniden ihraç ticareti milli gelire önemli bir katkı sağlamaya devam etmektedir. 1980'lerin başından bu yana GSYİH'nin %12'sinden fazlasına katkı sağlayan turizm önemli bir döviz geliri sağlamaktadır.

Gelişmekte olan birçok ülke gibi Gambiya'nın ekonomik performansı da 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında dünyadaki petrol krizlerinin ardından gerilemiştir. Kişi başına düşen GSYİH cari hesabı geri çekmiş ve hükümetin bütçe açıkları artmıştır ve dış borç ödemeleri birikmiştir. Seksenlerin ortalarından bu yana Gambiya, makroekonomik dengeyi tekrar sağlamak için Ekonomik İyileşme Programı (ERP), Sürdürülebilir Kalkınma Programı (PDS) ve Gelişmiş Yapısal Düzenleme Programı (ESAF) gibi büyük ve kapsamlı ekonomik reformlar gerçekleştirmiştir. 2007 yılında makroekonomik performans oldukça güçlüydü ve ekonomi sadece %4'lük bir artış gösteren Tarım sektörü ile birlikte büyük oranda İnşaat, Telekomünikasyon ve Turizm Sektörlerine sayesinde %6.3 oranında büyümüştür.

Her ne kadar ülke yoksulluğa yönelik birkaç program uygulamış olsa da yoksulluğun azaltılması zor olmaya devam etmektedir. 2003 yılında yapılan son Ulusal Hane Yoksulluk Anketine göre nüfusun %61'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Son 15 yılda, yoksulluk durumu çok küçük iyileşme emareleri göstermiştir. Kırsal kesimlerde nüfusun %68'i yoksuldur. Kentsel yoksulluk da yükseliştedir ve kentsel alanlarda yaşayan insanların %40'ını etkisi altına almıştır. Özellikle kentsel alanlarda genç işsizliği ve tarım sektöründeki düşük verim, gelir yoksulluğu ve gıda güvensizliğine katkı sağlayan faktörlerdir. Kırsal kesimlerde sosyal hizmetlere sınırlı erişim yoksulluğu daha da kötü hale getirmektedir. Yoksulluk, evsel gıda güvensizliği ve bunun sonucunda da yetersiz beslenmenin temel nedenidir. 1998 yılında yapılan Evsel Yoksulluk Anketinden elde edilen bulgular, toplam nüfusun %37'sinde gıda yoksulluğu olduğunu ortaya çıkarmıştır.

1.1.3.Nüfus ve Sağlık

2013 Nüfus ve Konut Sayımı Ön Sonuçlarına göre, Gambiya'nın nüfusu 1.9 milyondur. 1993 ile 2003 yılları arasındaki dönemde, nüfus ortalama yıllık %2.7 artış göstererek %31 oranında büyümüştür, bu da 1993 yılındaki %4.2'lik artışın bir miktar gerilediğini göstermektedir. Büyüme hızındaki bu azalma, sığınmacıların eve geri dönerek ya da Avrupa veya Amerika kıtasına yerleşerek dışarı gitmesi, doğurganlık oranındaki azalma ve gençlerin ülke dışına göç etmesi gibi bir dizi faktöre bağlı olabilir. Ancak, 2003 yılından 2013 yılına kadar nüfus artış hızı yıllık yüzde 3.3 ile artış göstermektedir (Gambiya İstatistik Bürosu, 2014, pp. 5-7) . Gambiya'nın doğurganlık oranı 1993 yılında %6.0'dan 2003 yılında %5.4'e ve 2014 yılında da %3.8'e düşmüştür ve kaba doğum oranı 1000'de 41.6 ile sabittir. Doğurganlık oranındaki düşüş, kız çocukların eğitim ve okulda kalma oranlarındaki artışa ve dolayısıyla evlilik ve doğum yapma yaşındaki gecikmelere ve artan doğum kontrol yöntemlerinin artan kullanımına atfedilebilir. Afrika'daki en küçük ülkelerden biri olan Gambiya, kilometrekareye düşen 176 kişi ile en yüksek dördüncü nüfus yoğunluğuna sahiptir. Bu, verimli toprak ve sosyal hizmetlerin sağlanması üzerinde aşırı bir baskı oluşturmaktadır.

Gambiya, yüzde 42'si on beş yaşın altında olan genç bir nüfusa sahiptir. 65 yaş üzerindeki grup, nüfusun yaklaşık yüzde 3.4'ünü oluşturmaktadır. Yüzde 50.4 olarak tahmin edilen bağımlılık oranı, okul, sağlık, su ve barınma gibi sosyal olanakların yanı sıra hane geliri ve gıda bütçesi üzerinde yüksek ve artan bir talep oluşturmaktadır. Beklenen yaşam süresi artmaktadır ve hem erkekler hem de kadınlar için 63 yaştır.

Sağlık hizmetleri, Temel Sağlık Hizmeti stratejisine dayalı üç kademeli bir sistem ile sunulmaktadır. Hâlihazırda üçüncü seviyede beş hastane, ikinci seviyede 36 sağlık tesisi ve birinci seviyede de 500 sağlık ocağı vardır. Sağlık hizmeti veren bir dizi özel klinik, STK'lar ve geleneksel şifacılar bunu tamamlamaktadır.

Bebekler ve beş yaşın altındaki çocuklar için ölüm oranları sırasıyla 1000 canlı doğumda 75 ve 1000 canlı doğumda 99'dur. 2001 yılında yapılan ulusal Ölüm Oranı ve Doğum Kontrolü Yaygınlığı anketinde, gebelikte anne ölümü oranı, 100,000 canlı doğumda 1050'den 100,000 canlı doğumda 730'a gerilemiştir.

Son yıllarda sağlık göstergelerindeki önemli iyileşmelere rağmen, doğurganlık, anne, bebek ve çocuk hastalık ve ölüm oranları kabul edilemez şekilde yüksek olmaya devam etmektedir. Çocuklardaki hastalık motifi, hepsi birlikte Çocuk Ölüm Oranının %60'ından sorumlu olan sıtma, ishal hastalıkları ve solunum yolu enfeksiyonları ile karakterize edilmektedir.

Her ne kadar hala nispeten düşük olsa da yetişkinlerdeki HIV yaygınlığı 1995 yılında %0.6'dan 2008 yılında %2.8'e yükselmiştir. Ana iletim şekli, heteroseksüel temas iledir. Ancak, çocuklarda ana yayılma şekli gebelik, doğum ve emzirme sırasında anneden çocuğa geçme şeklindedir.

1.1.4.Tarım

İşgücünün yaklaşık yüzde 75'ine istihdam sağlayan ve dolayısıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) yüzde 33'üne katkıda bulunan tarım, Gambiya'nın ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Yer fıstığı ve yer fıstığı ürünlerinin %70'ini oluşturduğu ihracat kazancının yaklaşık %90'ını karşılamaktadır. Ancak, tarım sektörüne kalkınma bütçelerinde nispeten düşük ödenek ayrılmaktadır, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla %7 ve %8. Tarım aynı zamanda kırsal kesimdeki yoksulluk sınırının altındaki hanelerin büyük bir çoğunluğunun, aşırı yoksulların yaklaşık %91'i ve yoksulların da yüzde 72'sinin tek gelir üretme aracıdır. Tarım, temel olarak geçim amaçlı tahıl çiftçiliği (akdarı, mısır, pirinç ve sorgum) ve bahçe üretimi ile yarı ticari yer fıstığı, pamuk ve susam üretimi ile karakterize edilmektedir. Gambiya'nın tarıma elverişli topraklarının üçte birinden fazlası (123,000 Ha) akdarıya ve bir diğer üçte birlik kısım da (116,000 Ha) yer fıstığına ayrılmıştır. Sorgum, mısır ve pirinç (kuru toprak, sulanan ve bataklık) ise her biri 15,000 – 26,000 Ha alanı oluşturmaktadır. Yer fıstığı, Gambiya'da yetişen en önemli nakit ve gıda mahsulüdür. Yerel tahıl üretimi, ulusal ihtiyacın yaklaşık sadece %50'sini karşılamaktadır. Tarım sektöründeki üretim ve verimlilik genel olarak düşük görülmektedir, ancak büyüme potansiyeli mevcuttur.

Azalan ve kararsız yağış, çiftçi katkıları ve kredi, depolama ve işleme tesislerine sınırlı erişim, genel olarak kötü durumdaki erişim yolları yüzünden pazarlara yetersiz erişim ve zayıf üretici desteği ve kredi sistemleri de dâhil olmak üzere yağmurla beslenen mahsul

üretimine bağımlı olan tarım birçok güçlükle yüzleşmektedir. Tarım sektörünün özellikle de yer fıstığı üretiminin baskın olduğu alanlardaki düşük verimliliği, kadınları orantısız olarak etkileyen kırsal gelirin iyileştirilmesinin önünde büyük bir engeldir.

2001 ve 2002 yılları Gambiya Tarımsal Nüfus Sayımına göre, ülkedeki toprak kullanım sistemi %47 aile mülkiyeti, %35 bireysel mülkiyet, %14 ödünç alınmış toprak ve %3 kamu mülkiyeti şeklindedir (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013).

Gambiya’da canlı hayvan üretimi yaygındır ve üretimin ticarileştirilmesi oldukça sınırlı olduğu için özellikle doğrudan tüketim (et, süt, kanatlı hayvan ve yumurta) açısından gıda ve beslenme güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, tüketim gereksinimlerini karşılamak için süt, yumurta ve et ithalatı oldukça yüksektir. Verim son on beş yıldır değişmemiş olsa da artan gelir ve hızlı kentleşmeye bağlı olarak hayvansal ürünlere olan talep artmıştır. Banjul ve Kanifing Belediyesi kentsel alanlarında yakın zamanda sonuçlanan gıda zafiyeti anketinden elde edilen sonuçlar, hanenin %37’si ve %27’sinin sırasıyla et ve yumurta tükettiğini göstermiştir.

1.2.İklim Değişikliği

İklim değişikliğinin birkaç tanımı vardır. Ancak, bu çeşitli tanımlar arasındaki tartışmasız gerçek ve altta yatan ortak payda, iklim değişikliğinin insan faaliyetlerinin bir sonucu olduğudur. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), iklim değişikliğini “iklimin durumundaki özelliklerinin ortalaması ve/veya değişkenliğinde meydana gelen değişiklikler ile tespit edilebilecek ve uzun bir süre, tipik olarak onyıllarca ya da daha uzun süre devam eden bir değişiklik” olarak tanımlamaktadır (IPCC, 2007). Ayrıca gerek doğal değişkenlik gerekse insan faaliyeti neticesinde zaman içerisinde iklimde meydana gelen her türlü değişikliğe atıfta bulunmaktadır. 2007 Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Raporu, iklim değişikliğinin bugüne kadar yapılan en kapsamlı incelemesini sunmaktadır.

Bilim camiasında sera gazı emisyonlarının insan faaliyetleri sonucunda kayda değer ölçüde arttığını ve ayrıca hâlihazırda yaşadığımız küçük sıcaklık artışlarının “büyük ihtimalle insan kaynaklı sera gazı konsantrasyonlarında gözlemlenen artışa bağlı olduğu” konusunda fikir birliği olduğunu bulmuştur (IPCC, 2007). İnsanın çevre üzerinde yarattığı felaket belki

de en kısa ve öz şekilde insan eylemlerinin sera gazı, küresel ısınma ve iklim türbülansının büyük çapta ve hızlı bir şekilde artmasının baskın nedeni olduğunu söyleyen John Blewit tarafından ifade edilmiştir (Blewitt, 2015). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), iklim değişikliğini “doğrudan ya da dolaylı olarak küresel atmosferin kompozisyonunu değiştiren insan faaliyetlerine atfedilen ve karşılaştırılabilir zaman dilimleri süresince gözlemlenen doğal iklim değişkenliğine ek olarak meydana gelen bir iklim değişikliği” olarak tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler, 1992, p. 7).

İklim değişikliğinin nedenleri bakımından, insan kaynaklı nedenler ile doğal nedenleri birbirinden ayırmak önemlidir. İnsan kaynaklı faktörler kirlilik gibi insan faaliyetlerini ifade ederken, doğal faktörler yanardağ patlamaları, vb. sonucunda meydana gelir. Bu ayırım, iklim literatüründe yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır; iklim değişkenliği. İklim değişkenliği, iklimin yıllık olarak uzun vadeli ortalama bir değerin üzerinde ya da altında değişmesidir. Sonuç olarak, UNFCCC atmosferik kompozisyonu değiştiren insan faaliyetlerine atfedilen “iklim değişikliği” ile doğal nedenlere atfedilen “iklim değişkenliği” arasında bir ayırım yapmaktadır. Esas itibarıyla, iklim değişkenliği bir ay, bir mevsim ya da bir yıl gibi kısa bir zaman diliminde meydana gelen değişiklikleri ele alırken, iklim değişikliği tipik olarak on yıllar ya da daha uzun zamanlarda gerçekleşen değişiklikleri ele alır. İklim değişkenliği ve iklim değişikliği arasındaki kilit fark, eskiden nadir görülen olayların daha sık gerçekleşmesi ya da tam tersi durumların meydana geldiği “aykırı” koşulların sürekliliğidir (Dünya Meteoroloji Örgütü, 2017).

İklim değişikliği yıllar boyunca çok sayıda bilimsel ve siyasi fikir birliği ve tartışmayı tetiklemiştir. Bu fikir birliği ve tartışmalar arasında baskın olan iklim değişikliği gerçeği ve nedenleridir. Ancak, bilimsel belirsizlikler dolayısıyla etkilerinin kapsamı ve dünya üzerindeki etkilerine ilişkin çok fazla anlaşmazlık vardır.

İklim değişikliği gerçekten meydana geliyor ve dünya ısınıyor mu? Bu soru, bilim camiasını iklim değişikliğinden şüphe edenlerle iklim değişikliği tarafları arasında kutuplaştıran iklim değişikliği söyleminin başlangıcındaki anlaşmazlığın temel nedenidir. İklim değişikliğinin varlığını çevreleyen anlaşmazlıklar varlığına ilişkin delillerin eksikliğinden değil, daha ziyade nedenlerinin reddedilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Joe Farman ve arkadaşları tarafından 1985 yılında ozon tabakasının delindiğinin

keşfedilmesi ve daha sonrasında NASA tarafından teyit edilmesinden bu yana deliller mevcuttur. Ayrıca, 2016 yılında yayınlanan raporunda Avrupa Çevre Ajansı, kuraklık, sıcaklık dalgaları ve hem yoğunluk hem de sıklık açısından artış gösteren yoğun yağış gibi iklimle ilgili uç durumlarla birlikte iklim değişikliğinin devam ettiği konusunda uyarılarda bulunmuştur(Avrupa Çevre Ajansı, 2017). Bu tarafsız olarak doğrulanabilir delillerin varlığı, iklim değişikliğinin gerçekleşiyor olduğunu göstermektedir. Küresel ısınmanın nedenleri fosil yakıtların emisyonuna dayandırıldığında, ekonomik büyüme beklentileri büyük oranda fosil yakıtların yakılmasına dayanan kurumlar ve hükümetlerin bunu reddetmesi an meselesiydi. Şüpheler, asıl amacı bu bulguları çürütmek ve “fosil yakıt kullanımını iklim değişikliği ile ilişkilendiren bilimsel bulgulara şüphe düşürmek” olan Küresel İklim Koalisyonunun oluşturulmasına yol açan büyük bir iklim değişikliği karşıtı kampanya başlattılar (Blewitt, 2015, p. 76). 2007 yılında yayınlanan dördüncü yıllık raporunda, diğer tüm doğal varyasyonlardan ziyade insanın yol açtığı sera gazı emisyonlarının küresel ısınmaya yol açtığına yüzde 90 kesin olduğu sonucuna varmaktadır (IPCC, 2007). İklim değişikliğini fosil yakıtların emisyonu ile ilişkilendiren daha büyük bir bilimsel fikir birliği ile iklim değişikliğinin hem varlığını hem de nedenlerini inkar etmek gittikçe zorlaşmaktadır.

Ancak iklim değişikliğinin varlığı ve insanın yol açtığı nedenlerine ilişkin delillerin tespit edilmesi iklim şüphelerinin ‘iklim değişikliği aldatmacası’ kampanyası savaşını kaybettiğini söylemek için yeterli değildir. İklim değişikliğinin kabul edilmesine ilişkin başarılarla ve daha da önemlisi sera gazı emisyonlarını azaltmayı amaçlayan geniş bir yelpazedeki küresel çevre anlaşmalarının onaylanması vasıtasıyla iklim değişikliğine karşı mücadeleye yönelik taahhütlere rağmen, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ulusal düzeyde hala bir karşı çıkma vardır. Çin ve Hindistan emisyon oranlarını artırmaya devam ettiği ve tehditler ABD çevre politikalarını eski haline getirme çabası içerisinde Trump yönetimi tarafından durdurulduğu için, bu karşı çıkma uluslararası toplum için bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Bu karşı koymalar sera gazı emisyonlarının ve küresel ısınmanın azaltılmasına yönelik mücadele için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Son olarak, iklim tartışmasına ilişkin en kritik ve en çok itiraz edilen konu ise iklim değişikliğinin çözümlerine odaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle üç temel soru ortaya çıkmaktadır: ne kadar çabuk eyleme geçmeliyiz, hangi yöntemi kullanmalıyız ve bu eylemin ekonomik maliyetleri nedir?

İklim değışikliği, sınırların ve nesillerin ötesine geçen bir süreçtir. Bunun nedeni, hem nedenleri hem de sonuçlarının ulusal sınırlara ve zaman dilimlerine saygı duymamasıdır. Dolayısıyla, sanayi devrimi sırasında gelişmiş dünyadaki sera gazı emisyonları, ozon delinmesinin büyük bir kısmından sorumlu olmaya devam etmektedir. Etkileri, tüm dünyada hissedilmektedir. Ayrıca, mevcut sera gazı konsantrasyonları uzun bir süre boyunca daha fazla ısınmaya yol açabilir. Isınmayı iki ila üç derece azaltmaya ilişkin siyasi fikir birliği, politika odağı hızlı uyum stratejileri ve uzun vadeli azaltma çabaları olacak şekilde derhal eyleme geçilmesi gerektiğidir.

2009 yılında, iklim üzerine çalışan bilim insanları ve politikacılardan oluşan önde gelen bir topluluk (Copenhagen Diagnosis, 2009), günümüzde hafife alınan bir beyanda bulunmuştur: “Küresel ısınma sanayi öncesi değerlerin maksimum 2 derece üstünde sınırlandırılacaksa, küresel emisyonların 2015 ile 2020 arasında en yüksek değere ulaşması ve daha sonra hızla düşmesi gerekmektedir.” (Falkner, 2013, p. 6).

Emisyon ve üretim arasındaki bağlantılar göz önünde bulundurulduğunda, küresel emisyonun azaltılması özellikle Çin ve Hindistan gibi büyük emisyon kaynaklarının mevcut enerji kültürleri dikkate alındığında maliyetli olarak görülebilir. 2007 yılındaki raporunda emisyonun azaltılmasının küresel ölçekte GSYİH artışında da bir azalma anlamına geleceğini belirten IPCC de benzer bir görüşe sahiptir. Bunun aksine, Hollanda Çevresel Değerlendirme Ajansı tarafından yapılan bir çalışmada, ekonomik büyüme yaşanırken eş zamanlı olarak CO₂ emisyonlarının da azaltılabileceği belirtilmiştir. 2015 yılında yayınlanan CO₂ raporunda aşığıdaki ifade yer almaktadır:

Yıllık ortalama %4 ile oldukça yüksek bir küresel CO₂ emisyonu büyüme hızı görülen on yıllık bir sürenin ardından... dünya nüfusu ve ekonomi %1 ve %3 büyümeye devam ederken, emisyon artışı 2014 yılında sadece %0.5 artarak 37.5 milyar ton (Gt) CO₂ seviyesinde durma noktasına gelmiştir. (Jos G.J. Olivier, 2015, p. 10)

1.2.1. İklim Değerikliğinde Önemli Dönüm Noktaları

Her ne kadar ilk çevresel hareketler 1960’larda sanayileşmiş ülkelerde meydana gelmiş olsa da “CO₂ artışının iklimi nasıl etkileyeceğine dair” ipuçlarına işaret eden bilimsel bulgular 1986 tarihine kadar gitmektedir. Nobel ödüllü bir ekonomist olan Svante Arrhenius, makalelerinde ısı emen gazların kara yüzeyi için sıcaklık değışimlerinde farklılıklara yol açabildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca, endüstriler tarafından fosil yakıt

tüketimi ile küresel ısınma arasında yaptığı bağlantı da önemlidir. 1930'larda, genel sıcaklık artışının sera gazlarındaki artış ile ilgili olduğu teyit edilmiş ve bu bulgu Arrhenius'un raporunda da desteklenmiştir.

1972 yılında Stockholm, İsveç'te Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı yapılmıştır. Stockholm Konferansı olarak da bilinen bu konferans, 114 hükümetten temsilcilerin katılımı ile yapılan ilk mega konferans olarak kabul edilmektedir. Konferans, çevresel sorunlar için uluslararası politikaların geliştirilmesinde önemli bir rol oynamış ve üç önemli belgenin ilan edilmesi ile sonuçlanmıştır. İlk olarak Stockholm Bildirgesi olarak da bilinen İnsan Çevresi Bildirgesi tüm devletler tarafından imzalanmış ve farklı ülkeler arasındaki eşitsizlikler ve bu ülkelerin çevresel sorumlulukları arasındaki bağlantıyı vurgulayan önemli ilkeler kararlaştırılmıştır. Planlamanın önemi, çevresel sorunlar için bir çözüm ve herkes için maksimum sosyal, ekonomik ve çevresel fayda sağlamanın anahtarı olarak kabul edilmesi ile vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1973, p. 5). İkinci belge, 109 çevresel eylem ve öneriyi içeren ve oybirliğiyle kabul edilen Eylem Planıdır. Stockholm Konferansında kabul edilen üçüncü belge ise Finansal ve Kurumsal Düzenlemelere İlişkin Karardır. Bunlara ek olarak Stockholm Konferansına katılan hükümetler, Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde uluslararası gündemin koordinasyonu ve teşvikini sağlamak için Birleşmiş Milletler Çevre Programını (UNEP) kurmaya karar vermiştir. Kuruluşundan bu yana, UNEP ulusal ve bölgesel kurumlar aracılığıyla çevresel politikaların uygulanmasına, çevre biliminin geliştirilmesine ve çevresel sorunlar için çok sayıda anlaşma ve kılavuzların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Şu anda UNEP iklim politikalarının geliştirilmesinde aktif rol oynayan en önemli uluslararası çevre örgütlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

1979 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü, Cenevre, İsviçre'de ilk dünya iklim konferansını düzenlemiştir. Konferans teması, insan faaliyetlerinin iklim değişikliğini nasıl etkilediğine odaklanıyordu. Konferansın kapanış bildirgesinde, hükümetler "iklimde insanlığın refahı için olumsuz olabilecek muhtemel insan yapımı değişiklikleri öngörmeye ve önlemeye" davet edilmiştir (UNEP & UNFCCC, 2002, p. 17). Bu, yakın tarihte uluslararası toplumun iklim değişikliğinin etkilerine karşı ilk defa uyarılması olarak kabul edilebilir.

Ayrıca, 1983 yılında birlikte çalışmak ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarını izlemek için ülkeleri bir araya getirmek amacıyla Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Brundtland

Komisyonu) kurulmuştur. Küresel düzeyde dört yıllık kapsamlı bir çalışmanın ardından, komisyon “Ortak Geleceğimiz” olarak da bilinen meşhur raporunu, yani Brundtland Raporunu yayınlamıştır. Raporda “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetini tehlikeye atmadan günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan” kalkınma olarak “sürdürülebilir kalkınma” teriminin çığır açan tanımını yapmıştır (Blewitt, 2015, p. 9). Bu tanımda günümüz ve geleceğin ihtiyaçları arasındaki ayrımın vurgulanması, çevresel bozulmaya yol açan eylem ve bunun sonuçları arasındaki sıralamanın sadece anlık bir neden-sonuç sıralaması olmaması, aynı zamanda uzun vadede kendini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, Brundtland Raporu aynı zamanda çevresel sorunlarla baş etmede yoksulluğun azaltılması, varlık dağılımının dengesi ve cinsiyet eşitliğinin önemini de kabul etmiştir. Bunun dışında, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında şehir politikalarının geliştirilmesinin önemli rolü ve şehirlerdeki artan nüfustan kaynaklanan muhtemel güçlükler de tespit edilmiştir (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987, p. 22). İklim değişikliğine ilişkin uluslararası politika geliştirilmesine yönelik önemli bir gelişme de 1988 yılında WMO ve UNEP tarafından Hükümetlerarası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) kurulmasıdır. IPCC’nin ilk yetkisi iklim değişikliği bilimine ilişkin bilgi durumu, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın sosyal ve ekonomik etkileri, bu etkilerle başa çıkmak için hafifletme stratejileri ve gelecekteki eylemler için olası fırsatların ve araçların tespit edilmesine ilişkin kapsamlı bir inceleme ve öneriler hazırlamaktır. Kuruluşundan bu yana IPCC dünyanın dört bir yanından bilimsel ve sosyoekonomik bilgiler toplamakta ve iklim değişikliğine ilişkin tarafsız, kapsamlı ve şeffaf veriler sağlamaktadır.

1990 yılında, UNEP ve WMO’nun Dünya İklim Programını gözden geçirmek ve politika eylemleri önermek için WMO, UNEP, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve bazı diğer uluslararası kuruluşlar sponsorluğunda Cenevre’de yapılan İkinci Dünya İklim Konferansı toplanmıştır. İnsanlığın ortak bir sorunu olarak iklim değişikliğiyle baş ederken ve iklim değişikliğini tanımlarken gelişmekte olan ülkelerin özel gereksinimlerinin kabul edilmesi önemlidir. Ayrıca, bu konferansta küresel bir iklim anlaşmasına yönelik adımlar da atılmıştır (UNFCCC, 1993, May 01).

1992 yılında, Yeryüzü Zirvesi olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) Rio de Janeiro’da yapılmıştır ve uluslararası çevre politikaları

tarihindeki ikinci mega konferans olarak kabul edilmektedir. Bu, öylesine büyük bir konferanstı ki katılan 172 hükümetten 108'i hükümet liderlerini göndermiştir (Birleşmiş Milletler, 1997). Ek olarak, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri de bu konferansa büyük ilgi göstermiştir. Konferans süresince küresel çevresel güçlüklerle ilişkin üç büyük anlaşma geliştirilmiş ve kabul edilmiştir; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) ve Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi (UNCCD). Yüksek katılım sayısı ve önemli karar ve belgelerin kabul edilmesinden dolayı, bu konferansın sonraki birkaç on yıllık dönem için uluslararası çevre politikalarını etkilediği söylenebilir. Yeryüzü zirvesinin en önemli başarısı, Gündem 21'in oluşturulmasıdır.

2007 yılında Bali'de 180'den fazla ülkeden temsilcilerin katılımıyla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı düzenlenmiştir. Konferans aynı zamanda önemli COP toplantılarına ve Kyoto Protokolü Taraflarının Toplantısına (MOP) da ev sahipliği yapmıştır. Tartışmalar genel olarak Kyoto Protokolünün ardından yeni bir anlaşmaya ihtiyaç olup olmadığına odaklanmıştır. Hükümetler, Kopenhag'da COP 15 toplantısında yeni bir planı uygulamaya geçirmek için Bali Yol Haritası olarak anılan bir zaman çizelgesi ve bir dizi karar üzerinde anlaşmaya varmıştır. Bali Yol Haritasının temeli (aynı zamanda Bali Eylem Planını da kapsamaktadır) UNFCCC web sitesinde “şu anda, 2012 yılına ve sonrasında kadar uzun vadeli işbirliği eylemi ile Sözleşmenin tam, etkin ve sürekli olarak uygulanmasını sağlamak için yeni ve kapsamlı bir süreç” olarak ifade edilmektedir (UNFCCC , 2014).

Üçüncü Dünya İklim Değişikliği Konferansı 2009 yılında Cenevre'de yapılmıştır. Konferansın ana odağı ve tartışma konusu, daha iyi ve daha kapsamlı bilimsel temelli iklim tahminleri sağlayarak karar verme süreçlerini destekleyecek “İklim Hizmetleri için Küresel Çerçeve” oluşturulmasıdır. Bunun sağlanması ile hükümetler ve iklime duyarlı sektörler (gıda üreticileri, su tedarikçileri, enerji üretim sektörleri, vb.) gelecekteki muhtemel iklimsel riskleri en aza indirmek için daha donanımlı hale gelecektir.

En son olarak da 30 Kasım 2015 ve 12 Aralık 2015 tarihleri arasında Paris İklim Değişikliği Konferansı olarak da adlandırılan COP 21 Paris'te düzenlenmiştir. İklim değişikliğine ilişkin uluslararası politikaların geliştirilmesindeki son gelişmelere dair fikir sahibi olmak için bu konferansın detaylı bir şekilde analiz edilmesi çok önemlidir. Bu

konferans, iklim değişikliğine ilişkin en kritik toplantılardan biri olarak ifade edilmektedir. Bu konferansın önemini açıklamak için kısaca bahsedilebilecek iki nokta vardır. İlk olarak, uluslar büyük ilgi göstermiş ve 190'dan fazla ulus tartışmalara katılmıştır. İkinci olarak ise Doha Değişikliğinin sona ermesi ile birlikte sera gazı emisyonlarına ilişkin taahhütler de 2020 yılında sona ereceğinden, tartışmaların son gününde Paris Anlaşması oy birliğiyle kabul edilmiştir. Anlaşmanın esas amacı, 2. maddede "iklim değişikliği tehdidine sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğu giderme çabaları bağlamında yapılacak küresel müdahaleyi güçlendirmek" olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, küresel ortalama sıcaklık limitlerini sanayi öncesi seviyelere kıyasla 2°C altında tutma hedefi ve artışı 1.5°C ile sınırlandırmaya çabalamak da anlaşmada bahsedilmiştir (UNFCCC, 2015, p. 15).

Kısaca, iklim değişikliğinin varlığı tartışmasız bir gerçektir. Doğal faktörlerin yanı sıra genel olarak insan kaynaklı faktörlerin yol açtığı bir olgudur. Aynı zamanda anlaşmazlıklar ve belirsizlikler ile doludur. Ancak kesin olan iklim değişikliğinin etkilerinin beklenenden daha hızlı gerçekleştiği ve daha hızlı eylemler gerektirdiğidir.

İklim değişikliğinin belirli yıkıcı etkileri hâlihazırda gözlemlenmektedir. Gerçekleşen ya da yakın gelecekte gerçekleşeceği tahmin edilen olaylardan bazıları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

a)Deniz/okyanus seviyelerinin yükselmesi, b) şiddetli hava olayları, c) kıyı kesimleri ve iç kesimlerde ani sel, d) sıcaklık artışları ve sıcaklık dalgaları, e) hava kirliliği, f) su kirliliği ve g) su kıtlığı.

1.3.Gıda Güvenliği ve Gıda Egemenliği

Gıda güvenliği, çok boyutlu bir sorundur ve küresel, ulusal, bölgesel, yerel ya da hane düzeyinde tanımlanabilir. Kavram zaman içinde gelişmiş ve analizinde çeşitli yaklaşımlar kullanılmıştır. Terim ve politika yönlerinin kavramsal değerlendirmesinde çeşitli yaklaşımlar yardımcı olmaktadır. Daha politik eğilimli bir kavram olan gıda egemenliği ise gıda kıtlığını ele almak için alternatif çözümler sınan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Bu bölüm ilk olarak gıda güvenliğinin farklı bölümlerine göz atacak, gıda güvenliğine

ilişkin yaklaşımları özetleyecek, gıda güvenliğinin dört boyutunu vurgulayacak ve son olarak da gıda güvenliği ve gıda egemenliği arasındaki farkları analiz edecektir.

1.3.1.Gıda Güvenliğinin Tanımları

Gıda güvenliği, bir ülkenin gerek yerel üretim gerekse de ithalat yoluyla nüfusunun gerekli beslenme ihtiyaçlarını temin edip edemediğini tespit etmek için kullanılan bir terimdir. Gıda güvenliğinin ilk resmi tanımı, 1974 yılında Dünya Gıda Zirvesi sırasında yapılmıştır. Gıda güvenliğini “gıda tüketiminin istikrarlı gelişimini sürdürmek ve üretim ve fiyatlardaki dalgalanmaları dengelemek için temel besin maddelerinden oluşan yeterli küresel besin temininin her zaman mevcut olması” şeklinde tanımlamıştır (Dünya Gıda Zirvesi, 1996). Tanım incelendiğinde, bazı belirsiz merkezi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, üretim yeri, üretici ve üretim şeklinin önemine gereken önem verilmemiştir. Doksanların ortalarında, FAO gıda güvenliğinin, “beslenme ihtiyaçlarını ve aktif ve sağlıklı bir yaşam için besin tercihlerini karşılamak için tüm insanların her zaman yeterli, güvenli ve besleyici gıda maddelerine fiziksel ve ekonomik erişiminin olması” olarak ifade etmiştir (Dünya Gıda Zirvesi, 1996). Fabio’ya göre, bazı konular tartışma dışında bırakılmıştır. Seksenlerin sonlarına doğru, büyük oranda Brundtland Raporu dolayısıyla çevresel sorunlara ilişkin kaygılar artış göstermekteydi. Ayrıca, gıda güvenliği yaklaşımı, iklim değişikliği ve adil ticareti yaklaşımına eklemeyi başaramamıştır. Fabio ayrıca adil ticaretin daha sonra 1996 yılındaki genel ticaret ve tarife anlaşmasının onaylanması dolayısıyla dâhil edilmediğini ileri sürmüştür. İklim değişikliği ile ilgili olarak, gıda güvenliği yaklaşımı gıda güvenliği üzerindeki etkilerini kabul etmiş ancak yeterli küresel gıda temini sağlamak için büyük çapta endüstriyel tarım üretimini desteklemiştir. Bu yüzyılın başında, FAO gıda güvenliğini “beslenme ihtiyaçlarını ve aktif ve sağlıklı bir yaşam için besin tercihlerini karşılamak için tüm insanların her zaman yeterli, güvenli ve besleyici gıda maddelerine fiziksel ve ekonomik erişiminin olması” olarak tanımlamıştır (FAO, 2001). Antonsson-ogle ve arkadaşları (1996) gıda güvenliğini “sağlıklı bir yaşam için gerekli gıdaya herkesin her zaman erişmesi” olarak tanımlamıştır (Behera, 2006). Geçici gıda güvensizliği ve kronik gıda güvensizliği arasında sıklıkla bir ayrım yapılmaktadır. Kronik gıda güvensizliği sürekli iken, geçici gıda güvensizliği kısa bir zaman diliminde meydana gelir ve geçicidir (Pinstrup-Andersen, 2009, p. 6). Bir ülke içerisindeki ekonomik eşitsizlik, bir nüfusun yüzde kaçının gıdaya erişiminin olacağını belirlemektedir, dolayısıyla ulusal gıda güvenliği tüm hanelere yayılmayabilir. Bu sebeple, gıda güvenliği sıklıkla hane düzeyinde

kullanılmaktadır. Hane düzeyinde gıda güvenliği, “aktif ve sağlıklı bir yaşam için tüm aile üyelerinin her zaman yeterli gıdaya erişimi” anlamına gelmektedir (USAID, 2009). Bir hane, sakinlerinin açlık ya da açlıktan ölme korkusu içinde yaşamıyorsa gıda güvenliğine sahip olarak kabul edilmektedir. USDA, besinsel olarak yeterli ve güvenli gıdanın bulunabilirliği ve sosyal olarak kabul edilebilir yollarla (acil durum gıda kaynaklarına başvurmadan, çöpte yiyecek aramadan ya da çalmadan, vb.) gıda elde etme kabiliyetinin sağlanmasını da içeren gıda güvenliğinin iki önemli özelliğini özetlemektedir (USAID, 2009). Bu, insanların yemek dağıtıcılara bağımlı olmama ya da gıdaya erişim için haysiyetli olmayan yollara başvurmama ihtiyacını vurgulayarak gıda güvenliğine ahlaki bir boyut katmaktadır. Gıda güvenliği tartışması zaman içerisinde benzer kalmıştır. Ancak, günümüzde iki merkezi hedef içermektedir: “... ilk olarak, dokuz milyon insanı beslemek için gıda üretiminin 2030 yılına kadar %50 artması ve 2050 yılına kadar da ikiye katlanması gerekmektedir” (James Kirwan, 2013); bu da Malthus’un nüfus artışı ve gıda üretimine ilişkin görüşüne uymaktadır.

1.3.2. Gıda Güvenliği Yaklaşımları

1.3.2.1. Gıda bulunabilirliği yaklaşımı

Gıda bulunabilirliği yaklaşımı, gıda güvenliğine yönelik kesinlikle en eski ve en etkili yaklaşımdır. İlk olarak 1789 yılında Thomas Malthus tarafından gözlemlenmiştir. Yaklaşım, nüfus artışı ve gıda temini arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Nüfus artışı ve gıda temini arasında sağlıklı bir dengeyi sürdürmek için gıda temini artış hızının nüfus artış hızından daha düşük olmaması gerektiği kuramını ortaya atmıştır. Dolayısıyla, gıda güvenliği sadece toplu (kişi başına) gıda bulunabilirliği meselesidir. Açık bir ekonomide gıda ticareti ilgili bir rol oynayabilecekken, kapalı bir ekonomide temel olarak gıda üretimi ve stoklara dayanmaktadır. 1970’lerin başına kadar, bu yaklaşım hem politika düzeyinde hem de kuramsal düzeyde bu uluslararası toplum için referans yaklaşım olmuştur.

1.3.2.2. Gelir bazlı yaklaşım

Gıda güvenliğini bir gıda bulunabilirliği sorunu olarak gören ana akım görüş, daha makroekonomik bir yaklaşım içerisinde kısmen yeniden ele alınmıştır. Gıda bulunabilirliği

yaklaşımı, tarımsal üretim ya da pazar ekonomisi aracılığıyla gıda teminine odaklanmaktadır. Bu, dar bir şekilde tek bir ekonomik sektöre odaklandığı için ekonomistler tarafından eleştirilmesine yol açmıştır. Ekonominin çok sayıda birbirine bağımlı sektörden oluştuğu göz önünde bulundurulursa, gıda güvenliği sadece tarım sektörünün bir sorunu olarak görülemez. Bu, ekonomik büyümeyi ve gıda üretimi olan ilişkisini de göz önünde bulundurarak, gıda güvenliğine daha bütüncül bir yaklaşımı savunmaktadır. Bir pazar ekonomisinde, daha güçlü bir ekonomik sistem gıda gibi ürünlerin ithalatına müsaade edebilir. Bu makroekonomik çerçeve aynı zamanda her ülkenin belirli bir üretim varlığının bol miktarda bulunması ya da daha düşük üretim maliyetleri sayesinde avantaja sahip olduğu sektörde uzmanlaşması gerektiğini belirten Ricardo'nun karşılaştırmalı avantajları gibi eski ve oldukça etkileyici ekonomik kuramlar ile daha tutarlıdır. Karşılaştırmalı avantaj kuramı, Afrika'daki uluslararası ticaret gündeminde baskın ticaret politikası olmuştur. Çoğu Afrika ülkesi, tüketim için seri gıda üretiminden ziyade ihracat ürünlerinin üretimine başlamaktadır. Tüm bu yaklaşım, toplam gıda bulunabilirliğini artırmak için ulusal "yolları" gıda güvenliği çerçevesine dâhil etmenin bir yolu olarak düşünülebilir. Ancak, en önemli geçiş makro düzeyde gıda bulunabilirliğinden mikro düzeyde gelire doğru gerçekleşmiştir. Yaklaşım, geleneksel olarak yoksulluğu değerlendirmek için kullanılan yaklaşıma oldukça benzerdir. Yoksulluk, asgari yaşam standardını sürdürmek için yeterli gelir elde edememek olarak algılanırken, gıda güvensizliği bariz bir şekilde yoksulluğun bir alt kategorisi olarak varsayılmaktadır – çoğunlukla da "gıda yoksulluğu" olarak ifade edilmektedir (Sibrian, 2008). Bu yaklaşımda gıda güvenliği için temel gösterge, kişi başına kalori alımı olmuştur.

1.3.2.3.Hak sahipliği yaklaşımı

1980'lerden önce, gıda güvenliği ve açlık söylemi üzerinde gıda bulunabilirliği yaklaşımı hâkimdi. Odağın gıda bulunabilirliğinden insanların gıdaya erişimine kayması Amartya Sen tarafından hak sahipliği yaklaşımının ortaya atılmasına kadar gerçekleşmeyecekti. Ancak, Sen tarafından gıda güvenliği yerine açlık ve açlıktan ölmek terimlerini kullandığını dikkate almak da önemlidir. Yaptığı analiz gelirin ötesine geçtiğinden gelir bazlı yaklaşımdan farklıdır. "Hak sahipliği yaklaşımı, her kişinin gıda da dâhil olmak üzere emtia paketlerine hak kazanmasına odaklanmakta ve açlıktan ölmenin yeterli gıda içeren bir pakete hak kazanamama sonucunda meydana geldiğini düşünmektedir" (Sen, 1981, p. 434). Hak sahipliği, kişisel varlıklar (toprak, hayvan, vb. gibi insanların yasal olarak sahip

olduğu kaynaklar) (Osmani, 1993)ve “takas hak sahipliği” (ticaret ve üretim yoluyla erişilebilen emtialar) olarak ayrılmaktadır (Sen, 1981, p. 435). Brown ayrıca hak sahipliğini gıda teminini ve açlık ve açlıktan ölmeden kaçınmayı sağlayan dört kategoriye ayırmaktadır: üretim tabanı, ticaret tabanı, bireysel kazançlar yoluyla öz işgücü tabanı ve transfer tabanı (gıda yardımı, bağışlar, vb.) (Brown, 2014, p. 28). Bu iki bakış açısından, bir birey yasal olarak sahip olduğu kaynakların değerindeki bir azalma (örneğin arazi kaybı dolayısıyla tarıma elverişli arazinin değerinde bir azalma) ya da gıda maddelerinin fiyatlarında bir artışı tetikleyebilecek ticaret aracılığıyla mevcut olan gıda maddeleri stoklarında bir azalma dolayısıyla gıda güvencesiz olabilir. Bunlar Sen’in “doğrudan hak sahipliği başarısızlığı” ve “ticaret hak sahipliği başarısızlığı” olarak ifade ettiği şeylerdir. Ticaret hak sahipliği başarısızlığı gıdaya erişim için pazara bağımlı olanları etkilerken, doğrudan hak sahipliği başarısızlığı, üretimdeki düşüş nedeniyle gıda üreten bireyleri ya da haneleri etkiler. Ancak, hem doğrudan hak sahipliği başarısızlığı hem de ticaret hak sahipliği başarısızlığı gıda ürünlerinin tüketimi ve ticaretine bağımlı olan haneleri etkileyebilir. Dreze ve Sen’in ifadeleriyle:

İnsanlar her zaman ya da mevsimsel olarak düzenli şekilde acıkırsa, buna ilişkin açıklamalar, uygulanmakta olan hak sahipliği sisteminin sistemde yer alan insanlara yeterli gıdayı güvence altına almak için yeterli yolları sunma konusunda başarısız olmasında aranmalıdır. Açlığı bir hak sahipliği başarısızlığı olarak görmek, açlığı yaratan ve sürdüren güçleri anlamamıza yardımcı olmanın yanı sıra muhtemel çözüm yollarına da işaret etmektedir (Jean Dreze, 1989, p. 24).

Hak sahipliği yaklaşımı, toplam gıda temini rolünü azaltarak ve insanların sosyoekonomik koşullarına daha fazla önem vererek açlık ve kuraklık sorununun ele alınmasına katkı sağlamıştır. Amartya Sen’in çalışmasının etkisi, iki önemli gıda güvenliği tanımında görülebilir: “Tüm insanlar her zaman ihtiyaç duydukları temel gıdaya hem fiziksel hem de ekonomik erişime sahiptir.”

1.3.2.4. Sürdürülebilir geçim yaklaşımı

Sürdürülebilir Geçim çerçevesi, sadece bir gıda güvenliği yaklaşımı değil, aynı zamanda kalkınma ve yoksulluğa ilişkin daha genel bir yaklaşımdır. Her ne kadar kavram daha önce kesinlikle kullanılmış olsa da “geçim vurgusu”, etkileyici kitabında kırsal kalkınma ve yoksulluğa odaklanarak bu yaklaşımın temel öğelerini tanıtan Robert Chambers tarafından 1983 yılında yapılmıştır. Geçim, yalnızca gelir ve kaynaklara erişimle sınırlı değildir, aynı

zamanda sosyal ağlar gibi yaşamı destekleyen faaliyetleri de kapsamaktadır (Behera, 2006, pp. 215-216). Sürdürülebilir Geçim yaklaşımı, gıda güvenliği ve kırsal kalkınma da dâhil olmak üzere çeşitli kalkınma sorunlarına uygulanmıştır. Gıda güvenliğinin analizinde, daha önceki yaklaşımlarla kıyaslandığında Sürdürülebilir Geçim yaklaşımının iki ayrı özelliği öne çıkmaktadır. İlki uzun vadeli perspektifidir, ikincisi ise bağlama (siyasi, ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel, vb.) gösterilen özendir.

1.4.Gıda Güvenliğinin Boyutları

Gıda güvenliğinin yukarıdaki tanımlarından dört önemli öge ortaya çıkmaktadır. Bu öğeler genellikle gıda güvenliğinin dört boyutu olarak ifade edilmektedir; bunlar, bulunabilirlik, erişim, kullanım ve istikrardır. Gıda güvenliğinin sağlanması için bu öğelerin eş zamanlı olarak var olması gereklidir.

Bulunabilirlik: Gıda güvenliğinin klasik tanımı büyük ölçüde gıda güvenliğinin “bulunabilirlik” boyutu ile kısıtlanmıştır. Bu, batı dünyasındaki nüfus patlaması sırasında hızlı nüfus artışına ilişkin kaygıların bir sonucu olmuştur. Gıda-nüfus ikileminin öncülerinin tartışmaları, basit bir ekonomik bakış açısına dayanmaktadır; nüfus ne kadar büyükse, gıda talebi de o kadar büyük olur. Dolayısıyla sürekli artan nüfusa gıda sağlama ile ilgili kaygılar ortaya çıkmıştır. Bunun altında yatan faktör, gıda üretiminde bir artış sağlayarak gıda bulunabilirliğinin nasıl artırılacağı ya da nüfus artışından kaynaklanan gıda temini açığını kapatmak için nüfus artışının nasıl azaltılacağıdır. Gıda güvenliği kavramı içerisinde bulunabilirlik, gıdanın fiziksel varlığını ifade etmektedir. Gıdanın nitelik ve nicelik bakımından hâlihazırda mevcut olması ve sürekli olarak insanların erişebileceği uzaklıkta olmasıdır. Gıda üretimi, ticareti ve gıda yardımı ve dağıtım şeklinde gıda bağıışı ile belirlenmektedir, dolayısıyla gıda güvenliğinin “temin tarafına” odaklanmaktadır. 1992 yılında USAID gıda bulunabilirliğini “yerli üretim, ticari ithalat, ticari yardım programları veya gıda stoklarından yeterli miktarda uygun ve gerekli türde gıdaların sürekli olarak insanların kullanımına hazır ve erişebilecekleri mesafede olması” olarak tanımlamıştır (USAID, 2009). Dolayısıyla, gıda bulunabilirliği sadece gıdanın tüketicilerin kullanımında olduğu zaman elde edilmektedir.

Gıda bulunabilirliği, gıda güvenliğinin önemli bir boyutudur, ancak gıda güvenliğinin tek belirleyicisi değildir. Sadece bol miktarda gıdanın bulunması erişimini ve tüketimini

sağlamamakta ve nihai olarak garanti etmemektedir. Dolayısıyla, en çok ihtiyacı olanlar tarafından erişilemeyen hâlihazırda mevcut gıda, gıda güvenliğini sağlamayacaktır. Örneğin, bir toplum içerisindeki gelir farklılıkları, daha düşük bir satın alma gücü dolayısıyla fakir haneleri gıda güvensizliğine maruz bırakabilir.

Erişim: Dünyanın büyük bir kesiminde, gıda güvensizliği gıda üretimindeki ani bir azalmadan ziyade tüketicilerin satın alma gücündeki bir azalmadan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, ekonomik erişimi olmadan gıdanın fiziksel temini açlık ve açlıktan ölmenin ana nedenidir. Gıda bulunabilirliği, üretim ve pazarlamaya dayalıdır, ancak kullanımı erişilebilir olmasına bağlıdır. Gıda güvenliğinin erişim boyutu, bireylerin kendi mülkiyetlerinde olan kaynaklar aracılığıyla gıda temin etme kabiliyetini ifade etmektedir. Dolayısıyla, erişim bireylerin varlıklarına ve “mevcut resmi ve gayri resmi güvenlik ağlarına” bağlıdır (Brown, 2014, p. 2). Fiziksel ve ekonomik kaynakların etkin bir şekilde harekete geçirilmesi, gıda erişilebilirliğini sağlamakta ve artırmaktadır. Benzer şekilde artan gıda fiyatları, ticaret ve ihracat engelleri, sosyokültürel altyapılar ve kötü ulaşım ağları gibi ve fiziksel altyapılar gıda erişimini etkilemektedir. Gıda erişimi aynı zamanda işsizlik, kazanılan hakların kaybedilmesi ve gıda fiyatlarındaki artış gibi şoklar sırasında hanenin yeterli gıda tüketimini sürdürme kabiliyetini de dikkate almaktadır (Brown, 2014, p. 25). Örneğin fiziksel boyut, gıdanın bir ülkenin bir ucunda üretildiği, ancak yetersiz ulaşım altyapısının gıdanın gıda sıkıntısı yaşayan ülkenin diğer ucuna ulaştırılamayacağı anlamına geldiği bir durum ile tasvir edilebilir.

İstikrar: İstikrar, “her zaman doğru oranda gıdaya erişme ve gıdayı kullanma kabiliyeti” olarak tanımlanmaktadır (USAID, 2009, p. 5). Bulunabilirlik, erişim ve kullanımın sürekli olarak mevcut olmasını gerektirir. İstikrar boyutu, insanların gıda güvenliği durumunun zaman içerisinde değişebileceğini dikkate alır. Diğer üç boyut olan gıda bulunabilirliği, erişimi ya da kullanımı üzerindeki olumsuz etki riskinin azaltılmasının önemini vurgular. İstikrar, siyasi istikrarsızlık, enflasyon gibi ekonomik krizler ve aynı zamanda mahsul verimini de etkileyen düşük yağış gibi iklimsel faktörlerden de olumsuz olarak etkilenebilmektedir.

Kullanım: Gıda güvenliğinde, gıdanın bulunabilirliği ve gıdaya erişim gereklidir, ancak yeterli değildir; insanlara “güvenli ve besleyici gıda” garanti edilmelidir (USAID,

2009).Tüketilen gıda, tüketicinin rutin fiziksel faaliyetlerini yerine getirmesini sağlamak için yeterli enerjiyi sağlamalıdır. Kullanım aynı zamanda hastalıkların yayılmasını önlemek ve gıda hazırlama ve saklama prosedürlerine ilişkin farkındalık oluşturmak için güvenli içme suyu ve yeterli sağlık tesisleri gibi faktörleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla, kullanım tüketicinin hangi gıdayı seçeceğini ve bunu nasıl hazırlayacağını ve saklayacağını anlamasına odaklanan bir dizi boyutu kapsamaktadır.

1.5.Gıda Egemenliği

Yukarıda tartışılan gıda güvenliği kavramına dayanarak, bir gıdanın kaynağı hayati bir mesele değildir. Dolayısıyla, bazı gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkeleri yoğun bir şekilde sübvansede edilmiş üretime dayanarak yapay olarak düşük bir fiyata gıda yağmuruna tutabilir, bu da yerel ve kırsal nüfus için iflas, göç ve iş kaybı gibi bariz sonuçlara yol açmaktadır. Gıda egemenliği, gıda üretimi, pazarlaması, bulunabilirliği ve insanların kültürel miraslarına dayalı olarak kendilerini nasıl beslemek istediklerine karar verme hakkı ile ilgili bazı fikirleri açıklığa kavuşturan siyasi bir kavramdır (Pachón-Ariza, 2013). İnsanların güvenli, sağlıklı ve ekolojik olarak sürdürülebilir üretim hakkına hizmet eden ticaret politikaları ve uygulamalarının oluşturulmasını teşvik eder. Gıda egemenliğinin genel bir tanımı, gıda egemenliğinin “ulusların ve insanların kendi pazarları, üretim biçimleri, gıda kültürleri ve çevreleri de dâhil olmak üzere kendi gıda sistemlerini kontrol etme hakkı” olduğunu ifade eden Wittman, Wiebe ve Desmarais'den gelmektedir(Wittman, 2010, p. 2). Nyéléni 2007 Dünya Gıda Egemenliği Forumu, gıda egemenliğine ilişkin en ayrıntılı açıklamayı sunmuştur:

Gıda egemenliği, insanların ekolojik olarak sağlam ve sürdürülebilir yöntemlerle üretilen sağlıklı ve kültürel açıdan uygun gıda hakkı ve kendi gıda ve tarım sistemlerini tanımlama hakkıdır. Gıda sistemlerinin kalbine pazarların ve şirketlerin taleplerinden ziyade gıdayı üreten, dağıtan ve tüketenlerin isteklerini ve ihtiyaçlarını yerleştirir. Sonraki neslin çıkarlarını ve dâhil edilmesini savunur. Mevcut kurumsal ticarete ve rejime direnmek ve bunları yürürlükten kaldırmak için bir strateji sunar ve yerel üreticiler ve kullanıcılar tarafından belirlenen gıda, çiftçilik, pastoral ve balıkçılık sistemlerine yönlendirir... Gıda egemenliği, tüketicilere kendi gıda ve beslenmesini kontrol etme hakkının yanı sıra tüm insanlara adil bir gelir garanti eden şeffaf ticareti teşvik eder. Arazileri, toprakları, suları, tohumları, hayvanları ve biyolojik çeşitliliği kullanma ve yönetme haklarının gıda üretenlerin ellerinde olmasını sağlar. Gıda egemenliği, baskıların ve erkek ve kadın, halklar, etnik gruplar, sosyal ve ekonomik sınıflar ve nesiller arasındaki eşitsizliklerin olmadığı yeni sosyal ilişkiler ifade eder. (Nyéléni Gıda Egemenliği Forumu, 2007)

1.5.1. Gıda Egemenliğinin Kökenleri

Gıda egemenliği kavramının tarihi önemlidir. Terimin tarihi, 1980'lere kadar ve daha sonrasında da LVC'ye kadar izlenmiştir. Edelman'ın da açıkladığı gibi, hem LVC hem de gıda egemenliği kavramının temelleri 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında çağdaş ulus ötesi köylü ve çiftçi örgütlerinin ortaya çıktığı başlıca bölgelerden biri olan Orta Amerika'daki köylü ve çiftçi örgütlerinin üyeleri arasındaki takaslara dayanmaktadır (Edelman, 1998). Edelman (1998), aşağıdakiler de dâhil ancak bunlarla sınırlı olmaksızın 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Orta Amerikalı köylü ve çiftçi örgütleri ilk başta gayri resmi ve sonra daha resmi şekilde bunları bir araya getirmeye hizmet eden ve bu örgütler tarafından paylaşılan bir dizi faktörü dile getirmiştir:

- Yapısal uyum programları (SAP) aracılığıyla neoliberal reformların ortaya çıkmasını ve derinleşmesini izleyen ortak güçlükler;
- Taban grupların politikaların geliştirilmesinden uzaklaştırılması;
- Devlet destekli sosyal ve ekonomik programların kesilmesi (örneğin tarımsal yayım, kredi ve tarımsal reformlar);
- Küçük üreticileri yabancı üreticiler ile mücadele etmeye zorlayan liberalleşme politikaları;
- Yerel olarak üretilenden daha ucuza tahıl ithal eden ABD'den gelen gıda yardımı biçiminde "gıda dampingi" (örneğin buğdayın mısırın yerini alması);
- Derinleşen çevresel kriz (örneğin verimsizlik, toprak erozyonu, ormanların yok edilmesi ve toprak ve suyun zirai ilaçlarla kirletilmesi);
- Çeşitli iki taraflı ya da çok taraflı yardım biçimleri ile finanse edilen ve köylü ve çiftçi örgütleri tarafından yabancı ve rakip olarak görülen sivil toplum ve kooperatif kuruluşlarının istilas ve
- Köylü ve çiftçi örgütlerinin piyasada rekabet etmesine yardımcı olacak verimli altyapı ve hizmetlerin olmaması, dolayısıyla da aracılara ve büyük ziraat endüstrisine bağımlılıklarının derinleşmesi ve gelirlerinin kesilmesi (Edelman, 1998, p. 54).

Bu ortak paylaşılan zorluklar çevresinde oluşan diyalog, toplu olarak benzer durumları tecrübe ettiklerini fark ettikçe köylü ve çiftçi örgütleri arasında bir birlik kaynağı olmuştur (Amy Trauger, 2015).

Kuzey Amerika’da köylü ve çiftçi örgütleri tarafından düzenlenen çeşitli toplantı ve konferanslar, gıda egemenliği hareketinin pekiştirilmesinde hayati bir rol oynamıştır. Bu konferansların en önemlisi, Orta Amerika, Karayipler, Avrupa, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri’nden çiftçi ve köylü örgütlerinin temsilcilerinin katıldığı Nisan 1992’de Managua, Nikaragua’da yapılan konferanstır (Edelman, 1998). Toplantıya katılanlar, köylü ve çiftçilerin karşılaştığı güçlüklerin kuzey-güney ayrımının ötesine geçtiğini kabul etmiş ve Managua Bildirgesi’nde neoliberal politikalara karşı ortak bir mücadele göstermişlerdir. Bir yıl sonra Mons, Belçika’da yapılan tüm dünyadan köylü ve çiftçi örgütlerinin katıldığı bir konferansta La Via Campensia resmen kurulmuştur. Katılımcılar, küçük çiftçilerin geçimini tehdit eden durumlar, toprak, su ve tohum gibi kaynaklara erişememeleri ve yerel üretim, bilgi ve üretimi koruma ihtiyacı ile karakterize edilen ortak vaziyetlerine karşı koymak için uluslararası bir hareket başlatmışlardır (Desmarais A. A., 2007, p. 40).

Mons Konferansının ve LVC’nin kurulmasının ardından, İkinci Uluslararası Konferans 1996 yılında Tlaxcala, Meksika’da toplanmıştır. Bu konferansın getirisi de hareket içerisinde FAO’nun gıda güvenliği tanımının yetersiz olduğuna dair ortak bir fikir birliği olmuştur. Gıda egemenliği hareketinin taraftarları ayrıca, “Gıda güvenliğine yönelik bu çağdaş politikalar, köylü hareketlerinin hem Kuzey hem de Güneyde kırsal kesimlerdeki sosyal ve çevresel yıkımın nedeni olduğunu düşündüğü mevcut adaletsiz sosyal, siyasi ve ekonomik yapıları değiştirmek için gerçek bir ihtimal sunmamaktadır” şeklinde bir ifade kullanmışlardır (Nadia C.S. Lambek, 2014). Dolayısıyla, konferansın getirisi gıda egemenliği kavramı olmuştur. Açlığa çözüm olmak için gıda güvenliği tedbirlerinin eksikliklerini gidermek için ortaya çıkan bir söylem ve politikadır. Siyasi bir hareket olarak, zirai işletmeler gibi tarım sektöründeki tüzel varlıkları teşvik eden ve bunların çıkarlarını koruyan neoliberal tarım sistemine ve Ticaret ve Tarifelere İlişkin Genel Anlaşma başta olmak üzere ticaret politikalarına karşı koymaktadır. Dolayısıyla, mevcut neoliberaler tarafından idare edilen kurumsal gıda rejimine alternatif bir tedbir olarak algılanmaktadır (Amy Trauger, 2015, pp. 3-5).

1.6.Gıda Güvenliği ve Gıda Egemenliği Arasındaki Farklar

Her ne kadar zaman zaman birbirinin yerine kullanılsalar da gıda güvenliği ve gıda egemenliği iki ayrı kavramdır. Bu iki kavram yaklaşım ve politika bakımından farklıdır.

Gıda egemenliği hareketi LAV Campesina ve Uluslararası Gıda Egemenliği Planlama Komitesi tarafından organize edilirken, gıda güvenliği hareketi açlık ve besin kıtlığı sorunlarını ele almak için Dünya Bankası ve FAO gibi kurumlar tarafından desteklenmektedir.

Politika bakımından, gıda güvenliği hareketi gündemini ileriye taşımak için yenilikçi ve neoliberal bir yaklaşım kullanırken, gıda egemenliği hareketi daha radikal bir bakış açısına sahiptir ve gıdayı hak temelli bir açıdan algılamaktadır. Ayrıca, gıda egemenliği siyasi bir kavram iken gıda güvenliği teknik bir kavramdır (Pachón-Ariza, 2013, p. 364).

Neoliberal yaklaşım, gıda krizlerine çözüm bulmak için gıdanın üretimi ve dağıtımını için tarımsal işletmeler gibi kooperatiflere güven duyulması gerektiğini belirtmektedir ve buna erişim de bir serbest piyasa mekanizmasına bağlıdır. Dolayısıyla, gıda güvenliği yaklaşımını destekleyen kurumlar, kooperatiflerin çıkarlarını korumak için Serbest Ticaret Anlaşması ve Tarım Anlaşması gibi politikaları benimsemektedir. Gıda egemenliği yaklaşımı ise yerel gıda üretimi yöntemlerinin geri kazanılması, değerlendirilmesi ve dağıtılması yoluyla yerel gıda üretimini savunmaktadır ve kaynaklar üzerinde kontrol ve bu kaynaklara erişim biçiminde toplumların ve bireylerin güçlendirilmesini sağlamaktadır (Pachón-Ariza, 2013, pp. 364-365).

Üretim bakış açısıyla gıda güvenliği gıdanın nereden geldiği ya da ne koşullar altında üretildiği ve dağıtıldığı konusunda bir ayrım yapmaz. Ulusal gıda güvenliği hedefleri, çoğunlukla çevresel olarak yıkıcı ve istismar edici koşullar altında üretilen ve yerel gıda üreticilerine zarar veren ancak tarımsal işletmelere fayda sağlayan destek ve politikalarla desteklenen gıda kaynaklarını kullanarak karşılanmaktadır. Burada vurgulanan üretimin etkinliğidir. Gıda egemenliği, açlık ve yoksullukla mücadele etmenin ve herkes için sürdürülebilir bir gıda güvenliğini garanti etmenin yolları olarak ekolojik olarak uygun üretim, dağıtım ve tüketimi, sosyal-ekonomik adaleti ve yerel gıda sistemlerini vurgulamaktadır. Gıda egemenliği yaklaşımı, gıdayı bir emtiadan ziyade bir hak olarak algılamaktadır (Pachón-Ariza, 2013, p. 68).

Gıda güvenliği yaklaşımı gıda krizleri ve kıtlıklarına büyük ölçekli gıda üretimi ile çözüm bulmayı ve gıda bulunabilirliğini sağlamayı amaçlarken, gıda egemenliği yaklaşımı gıda

egemenliğini gıda güvenliğinin bir ön koşulu olarak görmektedir. Gıda egemenliği yaklaşımının teşvik ettiği değer ve ilkeler, gıda güvenliğinin sağlanması için vurgulanan faktörlerdir.

Kısaca, gıda güvenliği ve gıda egemenliği kavramları arasındaki farklar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Gıda egemenliği ve gıda güvenliği karşılıklı olarak özel kategoriler değildir, ancak gıda güvenliği tüm gıdaları eşit olarak görür ve çoğunlukla miktara odaklanırken, gıda egemenliği gıdayı temel olarak diğer emtiadan farklı olan bir hak sorunu olarak konumlandırmaktadır. Siyasi özerklik olarak gıda egemenliği, 1996 Dünya Gıda Zirvesine NGO'nun bir cevabında gıda güvenliği için gerekli bir ön koşul olarak konumlandırılmıştır. Gıda güvenliği aynı zamanda gıda üretim kaynaklarının dağıtımını, bu kaynaklara erişimi ve bu kaynaklar üzerindeki kontrolü de kapsamaktadır (Amy Trauger, 2015, p. 89).

2. BÖLÜM

ÇEVRE VE ZİRAAT POLİTİKALARI

2.1. Gambiya'daki Çevre Politikaları ve Sorunları

Gambiya'nın karşı karşıya olduğu ana çevresel zorluklar arazi kaybı, orman örtüsünün kaybolması ve biyolojik çeşitliliğin kaybolmasıdır. Ancak, kıyı erozyonu, atık yönetimi ve iklim değişikliği ve iklim çeşitliliğinin etkilerinin azaltılması da son zamanlarda ulusal ölçekte geçerli sorunlar haline gelmiştir.

Toprak, tarımsal üretim, hayvancılık, enerji kaynağı olarak yakacak odun ve altyapısal gelişme gibi çoğu üretim sisteminin bağımlı olduğu önemli bir doğal kaynaktır. Tarım ve doğal kaynakların ülkenin Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının (GSYİH) %30'una kadarını karşıladığı ve ülkenin işgücünün yaklaşık %70'ine istihdam sağladığı tahmin edilmektedir (Gambiya Hükümeti, 2009, pp. 4-5). Tarımsal üretimde gıda güvenliği ve ihracat mahsulü üretimi için ciddi sonuçlar doğurabilecek bir düşüşle sonuçlanan antropolojik ve iklimsel faktörlere bağlı olarak arazi kaybı son yıllarda yoğunlaşmıştır.

Ormanların tahrip edilmesi, orman istilası ve toprak örtüsü ve toprak kullanımında son yıllarda meydana gelen değişiklikler orman örtüsünü önemli ölçüde etkilemiştir. Yakacak odun, kereste ve meyve gibi doğal kaynak ürünlerinin kaynağı olmasının yanı sıra orman aynı zamanda önemli yaşamsal kaynaklar içeren yaban hayatı habitatını da oluşturmaktadır. Ormanlar, yakacak odun biçiminde ülkenin enerji arzının yaklaşık %80'ini (Gambiya Hükümeti, Kasım, 2012, pp. 39-41)ve ayrıca yerel kereste arzının da %17'sini oluşturmaktadır. Çin'e kereste ihracatı, son zamanlarda doğal orman örtüsü ve biyolojik çeşitlilik ürünleri ve hizmetleri üzerindeki mevcut baskıyı daha da kızıştıran lüks bir ticaret haline gelmiştir.

Ekonominin verimli tabanı tahıl üretimi, hayvancılık, balıkçılık, enerji ve su kaynakları gibi iklime duyarlı faaliyetlerde başarılı olduğundan, iklim değişikliği ve iklim çeşitliliği ulusal kalınma üzerine büyük bir yük yüklemektedir. Ülkenin UNFCCC'ye İlk ve İkinci Ulusal Bildirimi, bu sektörler üzerinde iklim değişikliğinin planlanan etkisinin negatif olmasının beklendiğini göstermiştir(Gambiya Hükümeti, Kasım, 2012). Öngörülen deniz

seviyesi yükselmesi aynı zamanda ülkenin altyapısal gelişiminin büyük bir kısmının yer aldığı deniz seviyesindeki kıyı kesimi için de büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Büyük bir kısmı şu anda deniz seviyesinin altında olan başkent Banjul da bu bölgede yer almaktadır (Gambiya Hükümeti, Kasım, 2007, p. 6). Öngörülen deniz seviyesi yükselmesinden kaynaklanan diğer büyük tehditler arasında (içme suyu temini için ana kaynak olan) Gambiya Nehri'ne ve kıyıya yakın yeraltı su tabakalarına tuzlu su karışması riski vardır. Arazi kaybı ve orman örtüsü kaybının ardındaki ana itici kuvvetler hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, yoksulluk, ekonomik politikalar ve hâkim iklim ve hava koşullarıdır.

Gambiya'nın nüfusu 1983 ile 1993 nüfus sayımları arasında yıllık yüzde 4.2 ile endişe verici bir hızda artıyordu ve her ne kadar bu hız 1993 ile 2003 yılları arasında düşmüş olsa da 2014 tahminlerine göre yıllık %2.23 ile hala yüksektir(Gambiya İstatistik Bürosu, 2013).Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, yeni yerleşimler ve/veya mevcut yerleşimlerin genişlemesi, tarımsal üretim, yakacak odun, inşaat için kereste ve diğer orman üretimi için ormanlar üzerinde yüksek bir talep yaratmıştır. Ülke nüfusundaki artış, artan nüfusu beslemek için artan gıda üretimi ve konut/yerleşim için alan için toprak üzerindeki artan baskıları beraberinde getirmiştir. Bu baskıların toplam etkisi zayıf topraklar ve azalan mahsul verimidir.

Her ne kadar Gambiya Sera Gazı Emisyonları için bir süzgeç olarak sınıflandırılrsa da ülkenin iklimi küresel iklimin etkisine maruz kalmaktadır. Gambiya'da iklim tehlikeleri sel ve deniz seviyesinin yükselmesine yol açan fırtınalı yağmur; rüzgâr, gök gürültüsü ve toz gibi fırtınalar ve düşük tarımsal üretime yol açan kuraklıkları kapsamaktadır. Bu tehlikelerden bazılarının sıklığı ve yoğunluğunun artacağı ve çok daha yaygın olacakları öngörülmektedir. 1940'ların ortalarından bu yana, özellikle 1968 ile 1985 yılları arasında ve 2002 yılında yağışlı mevsimin uzunluğundaki azalmalarla yaklaşık %30 azalmaya karşılık gelen sabit bir şekilde azalmaktadır(Gambiya Hükümeti, Mayıs, 1992, p. 6).En ciddi kuraklıklar 1968, 1983, 1984 ve 2002 yıllarında kaydedilmiştir. 2002 yılında aynı zamanda Gambiya'nın iklim tarihindeki en kısa yağışlı mevsimi (58 gün) yaşanmıştır (Yaffa S. b., 2013). Bu hava modeli ülke çapında hem su hem de rüzgâr tarafından toprak erozyonunu artırmıştır. Erozyona uğrayan toprak materyali genellikle alçak bölgelerde birikerek bu bölgelerdeki arazi kaybını da artırmaktadır. Uzun süreli çorak dönemler rüzgâr erozyonunu ve kuraklık risklerini artırmıştır.

Yoksulluk, arazi kaybı için bir diğer büyük itici güçtür. Gambiya nüfusunun yaklaşık %48.4'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır ve bu insanların büyük bir kısmı ihtiyaçları için neredeyse tamamen doğal kaynaklara bağımlıdır. Sürdürülemez işleme ve kullanım uygulamaları ile birleşince bu yüksek talepler doğal kaynak tabanı üzerinde yersiz bir baskı oluşturulmasına katkıda bulunmuş ve dolayısıyla da çevreyi olumsuz etkilemiştir. Yoksullar sıklıkla bu bölgelerdeki erozyon ve sel risklerini artırarak marjinal arazilere yerleşmeye zorlanmaktadır.

Çevresel bozulmadan sorumlu bir diğer önemli itici güç ise bu kaynakların yönetiminde karar verme sürecini imkânsız kılmasa da güçleştiren ortak mülkiyetli kaynakların büyük oranda kötü tanımlanmış mülkiyeti ya da kontrolüdür. Mahsul kıtlığı gibi sosyal ve ekonomik sıkıntı dönemlerinde, insanlar özellikle de kırsal kesimlerdeki yoksullar hayatta kalmak için doğal kaynakların kullanımına bel bağlamaktadır. Bu genellikle doğal kaynakların, özellikle de çevresel bozulmayı kalıcı hale getiren en çok pazarlanabilir olanların aşırı kullanımına yol açmaktadır.

Kısmen altmışların sonu ve yetmişlerde gelişmiş çiftlik makineleşmesi ile desteklenen tarımsal üretim talebi, çiftçiliğin ormanlık alanlara genişlemesi ile sonuçlanmıştır. Gambiya'daki biyolojik çeşitlilik ürünleri ve hizmetlerinin mevcut durumu, kaynakların azaldığını ve uygun mevzuat ve yönetim tedbirleri alınmadığı sürece durumun muhtemelen kötüleşeceğini göstermektedir. Dolayısıyla tarımsal üretimin mevcut trendi orman örtüsünün azalması ve biyolojik çeşitliliğin fakirleşmesidir.

Gambiya'nın kıyı kesimi değerli doğal kaynaklar sunmakta ve 2020 yılına kadar ulusal GSYİH'in yaklaşık %18'ine katkı sağlayacağı tahmin edilen turizm endüstrisinin yanı sıra zengin bir biyolojik çeşitliliği desteklemektedir (ADB, Turizm ve Kültür Bakanlığı, 2006, p. 8). Büyük oranda inşaat için plaj kumlarının alınmasına bağlı erozyon son zamanlarda turizm altyapısı, yaban hayatı habitatı ve kıyı şeridinde yaşayan toplulukların geçimi için ciddi bir tehdit oluşturarak kıyı boyunca yoğunlaşmıştır. Ülkede erozyonun nedenleri arasında dalga hareketleri ve deniz seviyesinin yükselmesi vardır. Kent nüfusu son yıllarda hızlı bir artış yaşamıştır. Konut, yol ve diğer altyapılar için oluşan baskı, kıyı şeridi boyunca ciddi bir erozyonla sonuçlanan plaj kumlarının rastgele kazılmasının nedenidir. Kıyı şeridinin tahribatı, sadece yaban hayatı habitatını yok etmez, aynı zamanda turizm

bölgesindeki oteller ve diğer eğlence ve dinlenme tesisleri için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır.

Özellikle kent nüfusunda büyük artış yaşanan Banjul, Kanifing ve Brikama gibi büyük şehirlerde katı atık ve bu atıkların yönetimi gittikçe büyüyen bir çevre sorunu haline gelmiştir. Kentleşme yüzünden nüfus artar ve yaşam biçimleri değişirken, üretilen atık miktarı da artmaktadır. Bu durum, solunum yolu hastalıkları, tüberküloz, menenjit ve diğer bulaşıcı hastalıkların yayılması da dâhil olmak üzere sağlık risklerinin görülmesine katkıda bulunmuştur.

Gambiyabüyük ölçekli mal ve can kaybına yol açan kuraklık, sel, ev ve orman yangınları ve çekirge istilası biçiminde büyük felaketler yaşamıştır. Bu felaketlerin nedenleri hem insan kaynaklı hem de doğaldır. Bu, can ve önemli ekonomik varlıkların kaybıyla ve dolayısıyla da yoksulluk seviyesinin artmasıyla sonucunda etkilenen nüfusun yaşamını ve geçimini sekteye uğratmıştır. 1999 ve 2003 yıllarında yaşanan şiddetli seller nüfusun %13'ünü etkilemiştir. Benzer felaketler 2009 ve 2010 yıllarında da yaşanmıştır. Hava ve iklim faktörlerine ek olarak, diğer temel nedenler hızlı kentleşme, yoksulluk ve fiziksel planlama yönetmeliklerine uyulmamasıdır. Konuta olan yüksek talep, yoksulları erozyon ve sel riski taşıyan marjinal arazilere yerleşmeye zorlamıştır. Makroekonomik politikalar ve adil olmayan ticaret sistemi de aynı zamanda çevresel bozulmanın temel faktörlerinden biridir.

Gambiya, yetmişlerin sonunda bu yana Gambiya'yı 2020 yılına kadar orta gelirli bir ülkeye dönüştürmeyi amaçlayan uzun vadeli kalkınma stratejisi olan 2020 Vizyonu ile sonuçlanan bir dizi ekonomik reform programını başlatmıştır. Uygulama için 2020 Vizyonu, Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgesi (PRSP) 1 ve 2 ve Hızlandırılmış Büyüme ve İstihdam Programı (PAGE) de dâhil olmak üzere yoksulluğun azaltılması için orta vadeli stratejilere ayrılmıştır. Bu reformların amacı, makroekonomik dengeyi ve ekonomik büyümeyi eski haline getirmektir. Yoksulluğun azaltılmasında elde edilen başarılarla rağmen, nüfusun kayda değer bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kırsal kesimlerde yaşayan yoksul insanların çoğu hayatta kalmak için ormanların tahribatı ve arazi kaybına, düşük tarımsal verimliliğe ve biyolojik çeşitliliğin yok olmasına yol açan doğal kaynakların kötüye kullanılmasına daha fazla bağımlı olmaya zorlanmaktadır. Bu

ekonomik politikaların ayrılmaz bir parçası da liberalleşmedir. Ekonomik liberalleşme ile çekilen yatırımcılar orta ve uzun vadede sürdürülebilir çevresel yönetim pahasına kar motifleri ile daha fazla yönlendirilmektedir. Her ne kadar bu projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yaptırmak yasal bir gereklilik olsa da çoğu yatırım faaliyeti hala çevresel etkileri dikkate almaktadır. Elverişli olmayan uluslararası ticaret sistemi de aynı zamanda döviz ve hizmet borcu üretmek için ülkenin daha fazla ihracat mahsulü üretmesi için baskıyı artırmaktadır. Uluslararası ticaret sistemine bir cevap olarak tarımsal arazilerin ormanlara ve marjinal arazilere doğru genişlemesi, toplumun yoksul zayıf kesimlerinin özellikle bağımlı olduğu doğal kaynaklar üzerinde ayrıca bir baskı oluşturmuştur.

2.1.1.Gambiya'daki Çevre Politikalarının Tarihi

Hükümetin Ekonomik İyileşme ve Yapısal Uyum Programları (ERPISAP) politika paketi, ekonominin performansında önemli bir iyileşme sağlama konusunda başarılı olmuştur. Ancak, çevresel bozulma çeşitli şekillerde farklı politika belgelerinde ekonomik büyüme için bir kısıtlama olarak ifade edilse de Kamu Yatırım Programında (PIPM) yer almak için proje seçimine ilişkin kriterlere çevresel hususların dâhil edilmesine yönelik gözle görülür bir çaba olmamıştır. Gambiya'da uyumlu bir politika çerçevesi içerisinde çevresel sorunların ele alınmasına yönelik çabalar 1977 tarihli Banjul Bildirgesine kadar uzanmaktadır. Bunu Ulusal Çevre Biriminin oluşturulması, Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı'nın kurulması ve yakın tarihte de 1987 tarihli, 1994 yılında değiştirilen Ulusal Çevre Yönetimi Kanunu'nun çıkarılması da dâhil olmak üzere bir dizi kurumsal gelişme izlemiştir. Resmi kurumlar, STK'lar ve özel sektörü de kapsayan kapsamlı bir danışma sürecinin ardından kabine, 1992 yılında Gambiya Çevresel Eylem Planını (GEAP) kabul etmiştir. GEAP'ın amaçları, ülkeyi büyük ölçüde etkileyen çevresel sorunlara öncelik vermek ve bu sorunları ele almak için çözümler teklif etmektir. Sunduğu önerilerin bir kısmı hükümet ve tüm diğer sektörler arasında işbirliği hizmeti verecek bir Ulusal Çevre Ajansının (NEA) kurulması ihtiyacıdır. Kabine, 1993 yılında NEA'nın kurulmasını onaylamış ve NEA 1995 yılında tamamen işler hale gelmiştir. 1994 yılında ülkeye ithal edilen tarım ilaçları ve zararlı kimyasallara lisans verilmesini düzenlemek üzere Tehlikeli Kimyasallar ve Tarım İlaçları Kontrol ve Yönetim Kurulu kurulmuştur.

2.1.2.Çevre Politikalarının Mevcut Durumu

Yukarıda bahsedilen çevresel zorluklara verilen cevaplar ulusal çevre ve iklim değişikliği politikaları ve mevzuatının oluşturulması ve uygulanması, eylem planlarının geliştirilmesi ve uluslararası sözleşme ve anlaşmaların onaylanmasını kapsamaktadır. Bunlar, çevresel ve iklimsel tehlikelerin hafifletilmesi ve uyum stratejilerinin teşvik edilmesine yönelik ulusal çabaların desteklenmesine yönelmiştir.

Atılan ilk adım 1977 yılında Gambiya'nın hayvan türleri ve habitatlarının yok olma hızını azaltmayı amaçlayan Banjul Bildirgesinin imzalanması olmuştur. Bunu 1977 tarihli Yaban Hayatı Koruma Kanununun çıkarılması, 1981 yılında Çevre Bakanlığı'nın kurulması ve çevre politikalarının geliştirilmesi ve çevre ile ilgili tüm faaliyetlerin koordinasyonu için öncü kuruluş olarak Ulusal Çevre Ajansını (NEA) kurulmasını sağlayan 1994 tarihli Ulusal Çevre Yönetimi Kanununun (NEMA) çıkarılması izlemiştir. Kanun aynı zamanda Devlet Başkanı başkanlığında Ulusal Çevre Yönetimi Konseyinin (NEMC) kurulmasını da sağlamıştır. 1992 yılında Gambiya'nın çevresinin yönetilmesi için bir politika çerçevesi sunmak üzere 10 yıllık bir çevresel eylem planı (GEAP) geliştirilmiştir. Plan kapasite artırımına, kurumsal güçlendirilmeye ve resmi kurumların, STK'ların ve özel sektörün farklı eylemleri ve stratejilerinin koordinasyonunun geliştirilmesine odaklanmaktadır. Her ne kadar aynı başarı kaydedilmiş olsa da kurumsal kapasite bir sorun olmaya devam etmektedir. Şu anda GEAP II uygulanmaktadır ve odak noktasının bir kısmı da çevre kurumlarının daha da güçlendirilmesidir.

Makroekonomik politika (2020 Vizyonu ve PRSP I ve II), sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için çevre ve doğal kaynak yönetiminin önemini kabul etmektedir. PRSP II, tüm paydaşların kapasitesinin artırılması, planlamanın tüm seviyelerinde çevresel hususların yaygınlaştırılması ve çevre ve doğal kaynak yönetimine daha fazla özel sektör katılımını teşvik etmeyi de kapsayan öncelik alanlarını tespit etmiştir. 2002 tarihli Yerel Yönetim Kanunu'nda belirtildiği üzere yerelleştirme politikası, yerel makamların çevre ve doğal kaynakların yönetimine daha fazla katılımını sağlamaktadır. Yeni katılımcı çerçeve içerisinde resmi kurumlar ve yerel toplumlar arasındaki işbirliği daha sürdürülebilir bir yönetimin teşvik edilmesine yardımcı olmaktadır.

İklim değişikliği ile ilgili olarak iklim değişikliğinin muhtemel etkilerini tespit etmek üzere hassasiyet çalışmaları yapılmıştır. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için ülkenin çeşitli sosyoekonomik sektörlerindeki müdahale alanlarını gösteren Ulusal Uyum Eylem Planı geliştirilmiştir. Her ne kadar Gambiya Sera Gazı Emisyonları için bir süzgeç olsa da hava kirliliği sorunlarını, özellikle de ulaşım sektörünün yol açtığı sorunları hafifletmek için bir dizi tedbir alınmıştır. Bu tedbirler, Gambiya’da kurşun içeren petrolün ithalatı ve satışının tamamen yasaklanmasını da kapsamaktadır. Ozon Delici Maddeler (ODS) ile ilgili olarak 1997 yılında NEA’nın yetki alanında bir Ulusal Ozon Ofisi kurulmuş ve Ozon Eylem Programı geliştirilmiştir. Çeşitli müdahalelerin uygulanmasını koordine etmek için çeşitli paydaşlardan gelen üyelerle bir Ulusal İklim Komitesi kurulmuştur.

Diğer sektörel politika programlar arasında yeni Orman Politikası 2006 – 2016 ve kamu ormancılık yönetimi gibi önemli politika geliştirmelerini kapsayan revize edilen Ormancılık Kanunu vardır. Orman politikasının amacı, (i) Gambiya’nın toplam alanının %30’unu orman örtüsü altında tutmak ve (ii) 2020 yılına kadar çevresel ve sosyoekonomik kalkınma için toplam alanın %75’in orman örtüsü altında yönetmektir (Gambiya Hükümeti, 2010). Kamu ormancılığının teşvik edilmesine ek olarak 66 orman parkının 18’inde yönetim planları geliştirilmiş ve uygulanmıştır ve kamu ve özel orman gelişimi teşvik edilmiştir.

Yaban hayatı sektöründe Banjul Bildirgesi, Gambiya’nın yaban hayatı mirası ve ilgili habitatlarının tarihimizde nispeten kısa bir süre içerisinde kaybolmasına ilişkin hükümetin endişelenmesinin başlangıcıdır. Farkındalık yaratmak, toplumun korunması ve araştırma için kurumsal (idari ve yasama ile ilgili) kapasite ve halk eğitimini güçlendirmeyi amaçlayan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (NBSAP) 1999 yılında geliştirilmiştir. Politika, ilk olarak toplam arsa alanının %5’inin koruma altındaki alanlar olarak kalmasını amaçlamaktadır. Hâlihazırda tespit edilen koruma altındaki yedi bölge arasında iki tanesi Ramsar sahası olan dört sulak alan rezervi bulunmaktadır.

Kıyı bölgelerinde, Temmuz 2003 ve Nisan 2004 tarihleri arasında kıyı koruma çalışmalarının uygulanması, kıyı erozyonunun durdurulmasına yardımcı olmuştur. Kaybedilen kıyı bölgelerinin bir kısmı hafif ve ağır mühendislik müdahaleleri (sahil iyileştirmesi, dalgakıranların ve istinat duvarlarının inşa edilmesi) vasıtasıyla geri

kazanılmıştır. Yakın zamanda kıyı bölgeleri ve kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için Kıyı Bölgesi Yönetim Politikası ve Yönergeleri oluşturulmuştur.

2.1.3.Çok Taraflı Çevre Anlaşmaları (MEAS)

Gambiya, Çok Taraflı Çerçeve Anlaşmaların (MEAS) çoğunu imzalayan taraflardan biridir. Bu anlaşmaların koordinasyonu ve uygulanması, odak noktaları olarak hareket eden farklı ulusal kurumlar tarafından güvence altına alınmaktadır. Uluslararası anlaşmaların onaylanmasına ek olarak, bu anlaşmaların uygulanması için ulusal eylem planları geliştirilmiştir. UNFCCC bünyesinde Gambiya İlk Ulusal Bildirimini 2003 yılında ve ikinci ulusal bildirimini de 2012 yılında hazırlamıştır. Ulusal Uyum Eylem Planları (NAPA) 2001 yılında geliştirilmiş ve Çölleşme Kongresi için Ulusal Eylem Planı (NAP) 2000 yılında tamamlanmıştır. Çok Taraflı Çerçeve Anlaşmaların (MEAS) uygulanması ile koruma altındaki alanların sayısı iki Ramsar sahasını da kapsayacak şekilde artırılmıştır.

2.1.4. Gambiya'nın Planlanan Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkıları

Gambiya, emisyonlarını aşağı çekecek iddialı bir koşullu hedef sunacak dünyadaki nadir gelişmekte olan ülkelerden biridir. Gambiya'nın Planlanan Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkısı (INDC), arazi kullanımı, arazi kullanımı değişimi ve ormancılık (LULUCF) hariç olmak üzere sera gazı emisyonlarını, 2025 yılında düşük bir olağan iş senaryosunun (BAU) altında %44.4 azalmaya eşit olan 1.42 MtCO_{2e} oranında azaltmayı teklif etmektedir. Gambiya, uluslararası mali ve teknik destek olması koşuluna bağlı olarak ilave 1.34 MtCO_{2e} azaltma ile emisyonları 2025 yılında tek taraflı olarak 0.079 MtCO_{2e} değerine düşürmeyi teklif etmektedir. Ayrıca, Gambiya'nın Planlanan Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkısı (INDC) aynı zamanda LULUCF sektöründeki azalmayı da kapsamaktadır: ağaçlandırma yoluyla 2025 yılına kadar 0.28 MtCO_{2e} azaltmayı planlamaktadır ve sel altında kalan pirinç tarlalarını yüksekteki kuru tarlalar ile değiştirerek ve uluslararası destek koşuluna bağlı olarak orman kaynaklarının aşırı kullanımını azaltmak için etkili fırınlar kullanarak 0.69 MtCO_{2e} azaltmayı taahhüt etmektedir(The Gambia Government, N.D, p. 8).

Bu hedeflere ulaşmak için Gambiya, 2021 ve 2025 yılları arasında hedeflerine nasıl ulaşacağına ilişkin bir dizi nicel sektörel tedbirler sunmaktadır. Koşulsuz hedefine yenilenebilir enerji kullanarak ulaşacaktır ve bu hedefin 0.079 MtCO₂e azaltacağı tahmin edilmektedir. Koşullu hedefin ise ilave olarak 1.34 MtCO₂e azaltacağı tahmin edilmektedir ve bu hedefe enerji sistemi ve binalar, ulaşım, tarım ve atık sektörlerindeki enerji verimliliğinin artırılması ve aynı zamanda koşulsuz yenilenebilir enerji hedefinin genişletilmesiyle ulaşılabacaktır. LULUCF sektörü hariç olmak üzere Gambiya 2030 yılına kadar kendi başına 0.025 MtCO₂e ve uluslararası destekle birlikte 0.32 MtCO₂e daha azaltmayı planlamaktadır. Bu eylemlerden beklenen azalma, LULUCF hariç 2030 yılında düşük bir BAU senaryosunun %45.4 altında bir değere eşit olan 2.1 MtCO₂e emisyon değerine katkıda bulunacaktır.

Bu anlaşmaların uygulanmasındaki kısıtlar, sınırlı kaynaklarla (hem insani hem de mali) ilgilidir. Örneğin, ülkede şu anda hayvan ve bitkilerin, tehlikeli maddelerin ve atık ve ozon delici maddelerin yasadışı dolaşımını tespit etmek için yeterli eğitilmiş personel ve teknik altyapı eksikliği vardır. Yerel laboratuvarlar zorlu atık akımlarını analiz etmek için yeterli donanıma sahip değildir. Bir diğer engel de özellikle iklim değişikliğinin çevresel boyutuna ilişkin doğru raporlar sağlamak için kullanılabilecek çeşitli sosyoekonomik sektörlerde uygun coğrafi ölçekte uzun vadeli güvenilir veri setlerinin mevcut olmamasıdır. Son olarak, Çok Taraflı Çevre Anlaşmalarının uygulanması ve bu anlaşmalara uyulmasında ulusal ve uluslararası seviyelerde gelişmiş bir kurumlar arası işbirliğine ihtiyaç vardır. Hem NBSAP tarafından önerilen Sektörler Arası Biyolojik Çeşitlilik Komitesi (ISCB) hem de NAP'de önerilen Sektörler Arası Çölleşme Komitesi henüz kurulmamıştır. Sadece Ulusal İklim Komitesi kurulmuştur. Gambiya'nın Planlanan Ulusal Ölçekte Tespit Edilmiş Katkısı fazla iddialıdır ve ülkedeki teknolojik, mali ve insan kaynakları kısıtlılığı göz önünde bulundurulduğunda gerçekleştirilmesi gerçekçi görünmemektedir.

2.2.Tarımsal Politikalar ve Gıda Güvenliği Politikaları

Gambiya'daki tarımsal politikalar ve gıda güvenliği politikaları ayrı varlıklar olarak kabul edilmemektedir. Nüfusun büyük bir kısmı geçim ve gelir kaynağı olarak tarıma bağımlı olduğundan, tarımsal üretimin artırılmasına yönelik her politika gıda güvenliğini sağlamaya yönelik bir teşebbüstür. Ayrıca ülkedeki tarımsal politikalar iklim değişikliği ile

ilgili olanlar gibi gıda güvenliğini etkileyecek sorunları dikkate almamaktadır. Politika çerçeveleri, yoksulluğun azaltılması ve refahın artırılmasını hedefleyen daha geniş ve bütüncül bir ulusal politikanın bir parçasıdır. Dolayısıyla, bu bölümde gıda güvenliği ve tarımsal politikalar, tekil varlıklar olmaktan ziyade bütüncül bir yaklaşım ile ele alınacaktır.

Gıda yeterliliği ulusal güvenliğe bağlı olduğundan, Afrika'daki bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler için tarım büyük bir önceliğe sahiptir. Dolayısıyla gıda güvenliği politikasının son zamanlarda hak ettiği ilgiyi gördüğüne dair yaygın inanış şaşkınlık yaratmaktadır. Birçok Afrika ülkesi, özellikle Gambiya 1960'larda 1980'lerde ürettiğinden daha fazla yerel olarak tüketilen besin maddeleri ürettiyordu. Bu dönem boyunca, gıda güvenliği, bir ülkenin gıda ihtiyacının o ülke içerisinde ürettiğine ilişkin bir fonksiyon olan yeterli gıda temini bakımından algılanıyordu.

Gambiya ekonomisi, ülkenin GSYİH'nın %15'inden fazlasını karşılayan tarıma sayılı bir ekonomidir. Tek başına tarım sektörü, işgücünün yaklaşık %75'ini ve toplam hane gelirinin tahminen üçte ikisini karşılamaktadır. Sektörün ekonomide oynadığı bu kayda değer rolü ile birlikte tarım ve tasarıma büyük yatırımlar yapmak ve tarımsal üretimin geliştirilmesini kolaylaştıracak etkin politikalar uygulamak önemlidir. Bu hanelerin geçimini ve gıda güvenliğini güçlendirecektir.

Gambiya'da tarım, yağmur suyuyla beslenen ürünlerin varlığı ve ihracat ve gıda mahsullerinin üretimi ile karakterize edilmektedir. Bahçe üretimi de özellikle kentsel çiftçiler arasında son zamanlarda önem kazanmıştır.

Tarımsal endüstri faaliyetleri büyük oranda yer fıstığı öğütme, tahıl işleme, pamuk eğirme, susam yağı çıkarma ve son zamanlarda meyve işleme ile sınırlıdır. Gambiya tarımında besin ve ihracat mahsullerinin üretimi hakimdir (tarımsal GSYİH'nın %60'ı ve ulusal GSYİH'nın %14'üne katkıda bulunmaktadır). Tahıl mahsulleri, özellikle akdarı, sorgum, mısır ve pirinç işlenmiş arazilerin %56'sını kaplamaktadır. Pirinç temel gıda maddesidir ve toplam tahıl üretiminin %25-35'ini oluşturmaktadır. Yer fıstığı ise çiftçilikle uğraşan toplumlar için ana ihracat mahsulüdür ve tarımsal ihracat ürünlerinin %74'ünü ve Tarımsal GSYİH'nın da %38'ini oluşturmaktadır. Diğer ihracat mahsulleri de pamuk, susam ve

(çiftlik geliri ve ihracat kazancının artırılması için en büyük potansiyele sahip olan) bahçe mahsulleridir.

2.2.1.Tarım Politikaları 1965- 1989

Afrika'daki sömürge dönemi boyunca, tarım en önemli ekonomik faaliyet olmuştur. Sömürgeci yöneticiler, özellikle büyük ülkelerdeki endüstriyel üretim için ham madde temin etmek için çiftçileri ihracat mahsullerine teşvik etmektedir. Gambiya'daki baskın ihracat mahsulleri arasında yer fıstığı ve pamuk vardır. Genel olarak besin mahsullerinin üretimi teşvik edilmemiş ve çiftçiler bu mahsulleri sadece kendi tüketimleri için üretmiştir. Sömürgeci yönetimler, ihracat mahsullerinin iç kesimlerden kıyı kesimlerindeki limanlara taşınması ve aynı zamanda büyük ülkelerden ithal edilen imal edilmiş ürünlerin iç kesimlere taşınmasını kolaylaştırmak amacıyla ulaşım sistemlerine büyük yatırımlar yapmışlardır. Amaçlarını desteklemek için yönetimler aynı zamanda bu emtiaya yönelik çiftlik desteği, araştırma, büyüme ve pazarlama altyapılarına da yatırım yapmıştır.

Yine sömürge döneminde birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi Gambiya da temelde bir tarım-ihracat ekonomisi olarak gelişmiştir. Tropik ihracat mahsullerinin dünyadaki lider üreticisi haline gelen Afrika ülkelerinin sayısı ile de ispatlandığı üzere bu hedef, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Tarımsal üretimin bu şekilde ilksel ürünlerin ihracatına yönelmesi, Afrika'nın sömürge yönetiminden bağımsızlığını elde ettiği dönem olan 1960'larda devam etmiştir, ancak bu sefer de birçok ülkedeki ihracat gelirleri ve kalkınma yardımı ithalat-ikamesi ve sanayileşme stratejileri kapsamında iddialı yurtiçi üretim faaliyetlerinin finansmanı ve kentsel sektörün geliştirilmesine yoğunlaşmıştır(Lawerence, 2005). Bu, tarımı modern ve daha kentleşmiş bir sanayileşme süreci için düşük verimli bir gıda, ham madde ve fazla işgücü tedarikçisi olarak gören "ikili ekonomi" kalkınma modelleri ile uyumludur(Adelman, 2001). Böyle olunca da tarım sektörü ve kırsal sektörde yetersiz yatırım olmuştur. Tarım yatırımları giriş sübvansiyonlarına odaklanmıştır: hükümet tarafından sağlanan hizmetler (pazarlama, altyapı, büyüme, araştırma) ve mahsullerin ihracatını teşvik etmek için devlet yönetimindeki girdi ve emtia pazarlama kuruluşları.

Ayrıca, bağımsızlığı izleyen yıllardaki pirinç politikaları yerel pirinç üretimini hedef almıştır. Politikanın finansmanının büyük bir kısmı uluslararası kalkınma yardımlarından

sağlanmıştır. Tayvan Hükümeti (1966–1974), Dünya Bankası (1973–1976), Çin (1975–1979) ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) (1984), çiftçilere sübvansiyonlu fiyatlarla tohum, gübre ve haşere ilaçlarının sağlandığı birkaç küçük ölçekli pirinç sulama projesine sponsor olmuştur(William G. Moseley, 2010). Bu dönem Latin Amerika ve Asya’da Yeşil Devrim’in ortaya çıkmasına denk geldiğinden, politikanın amacı ‘Yeşil Devrim Asta pirinç türlerinin’ getirilmesiyle pirinç sektöründeki üretimin modernleştirilmesidir(Carney, 2008). Sulama planından önce pirinç üretimi sadece yağışlı mevsim ile sınırlıydı; dolayısıyla, sulama planının amacı yıl boyunca pirinç yetiştirilmesini kolaylaştırmaktır. İlk mevsimden elde edilen ürün hanenin ihtiyacını karşılamak için kullanılırken ikinci hasat gelir elde etmek için ihracat mahsulü olarak satılmaktadır. 1966-1971 yılları arasında altı yıllık bir dönemde ülkedeki pirinç üretimi yaklaşık 20,000 tondan 32,000 tona yükselerek kentsel bölgelerdeki gıda ihtiyacını karşılamıştır (William G. Moseley, 2010). Elde edilen bu başarılarla rağmen birkaç aksaklık bu politikanın sürdürülebilirliğini etkilemiştir; bunlardan en önemlisi de etkileri bir sonraki paragrafta ayrıntılı bir şekilde açıklanacak olan Yapısal Uyum Programlarının (SAP) devreye sokulmasıdır. Carney (2008), pirinç sulama politikalarının verimlilik hedeflerinin gerçekleştirilmesinin önündeki iki büyük engeli tespit etmiştir. İlk olarak, Gambiya’nın sosyokültürel ortamında pirinç yetiştiriciliği görevi kadınlara verilmiştir, dolayısıyla erkeklerin dâhil edilmemesi, yıl boyunca devam eden yetiştiricilik ve kadınların ev işlerini yapmaya yönelik toplumsal sorumluluğu projelerin başarısını düşürecektir. Carney bu olguyu canlı bir şekilde vurgulamaktadır:

Kırsal kesimdeki haneler, yoğun geçen yağışlı mevsimde kendilerini hem sulu pirinç hem de yer fıstığı tarımı için işgücü sağlama konusunda baskı altında hissetmektedir. Sulama, işgücünün kayda değer ölçüde artırılmasını ve sıkı bir tarım takvimine bağlı kalınmasını gerektirmiştir. Erkekleri pirinç çiftçiliğine çekme çabaları kapsamında, bağış yapan kurumlar tüm aile fertlerinin tarım yetiştiriciliğinde birlikte çalışmaya yönlendireceğini düşünerek işlenmiş arazilerin ev arazisi olarak belirlenmesini kabul etmişlerdir. Ancak geleneksel olarak erkekler yüksek bölgelerde tarım yapmakta, kadınlar ise alçak bölgelerde pirinç yetiştirmektedir. Sulanan arazileri kadınların bireysel arazilerinden ziyade ev arazisi olarak belirleyerek bağış yapan kurumlar, yetişkin erkeklerin geleneksel olarak pirinç yetiştiren eşlerine fayda sağlayan ek gelir üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlamıştır. Kadınların aileleri için yemek temin etmeye yönelik geleneksel yükümlülüğü tarihsel olarak tek bir hasat mevsimi için geliştiğinden, bu arazi kullanım kategorisi aynı zamanda kadın işgücü üzerinde yeni iddialar olduğunu varsaymıştır. Sulama ile birlikte iki hasat döngüsüne geçiş de dolayısıyla kadınlara çeltik tarlasındaki emeklerinin karşılığında bir gelir sağlamak için kırsal hanelerde yeni anlaşmaların yapılmasını gerektirmiştir. Her projenin arazi boyutu ve düzeni farklı olduğundan, bu toplumsal faktörler kadın ve erkek aile fertlerinin kökten farklı bir tarım sistemi içerisinde daha adil çiftçilik düzenlemeleri

geliştirmeleri için zaman gerektirmektedir. Ancak bu sürecin tamamlanmasından önce, ithal pirinci daha ucuz hale getirmek için politika yönergeleri değişmiştir(Carney, 2008).

İkinci olarak, projeler tamamen sadece tarım öncesi ve tarım dönemlerine odaklanmış ve öğütme gibi tarım sonrası faaliyetleri göz ardı etmiştir. Zamanında mevcut olan tek öğütme makinesi ülkenin kuzey kesimindeydi, ancak önemli pirinç üreticileri güneydeydi, bu da pirinç tarlalarından öğütme tesisine ulaşımı oldukça zahmetli hale getiriyordu(Carney, 2008). Elde havan ve tokmak ile yapılan geleneksel öğütme yöntemi sıkıcıydı ve zaman alıyordu. Dolayısıyla, Asya'dan ucuz öğütülmüş pirincin gelmesiyle birlikte yerel çeltik pirincinin terk edilmesi başlamıştır.

1980'ler ve 1990'lar Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın Yapısal Uyum Programları (SAP) ve Ekonomik İyileşme Programları (ERP) döneminin başlangıcı olmuştur. Programlar, yeni krediler veya uluslararası kalkınma yardımları almak için gereken koşullardan oluşuyordu ve hükümet masraflarının kesilmesini, hükümet kontrolündeki kurumların dağıtılmasını, emtia ve girdi sübvansiyonlarının sonlandırılmasını, fiyat kontrollerinin kaldırılmasını, para birimlerinin değerinin düşürülmesini ve hükümet tarafından idare edilen kurumların bıraktığı yerleri doldurmak için özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesini kapsıyordu. Gambiya'daki tarımsal üretime olan pazar bağıllığı vurgusu üzerinden SAP'ların etkisi kısaca aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

1987 yılında gübre sübvansiyonlarının kaldırılması yerli pirinç üretimini daha da azaltmıştır. Gambiyalı yetiştiriciler kısa zamanda gübre olmadan melez pirinç verimlerinin geleneksel türlerden fazla olmadığını fark etmiştir. Gübre sübvansiyonunun sona ermesi, 80'lerin sonuna kadar gübre fiyatlarında 4 kat artışa yol açmıştır. 1984 yılında hükümet sübvansiyonları ile 5,500 ton olan gübre ithalatı, 1990 yılına kadar 600 tona düşmüştür (William G. Moseley, 2010).

SAP ve ERP'lerin genel etkisi hala tartışılırken, özellikle de yoksulluk üzerindeki etkisine ilişkin yaygın görüş olumsuzdur(Wright, 2005). SAP'lar doğrudan ihracat ve kaynak çıkarmaya dayalı ekonomik bir çıktıyı teşvik ettiğinden, aynı zamanda kırsal sektör, küçük çiftçiler ve besin mahsulleri üzerindeki ilgisizliği de artırmıştır. Örneğin, devalüasyon yerel ürünleri yabancıların alması için daha ucuz hale getirip yabancı ürünlerin ithalatını da daha

pahalı hale getirdiği için SAP uygulayan ülkelerin daha fazla ihracat yapmasını ve sonunda da daha az ithalat yapması için teşvikler sağlamaktadır. Ancak, eş zamanlı olarak paranın değerinin düşürülmesi ve sübvansiyonların kaldırılması ile yapısal uyumun ani etkisi tarımsal girdilerin, özellikle de gübre, haşere ilaçları ve makine gibi tipik olarak ithal edilen gelir getirici teknolojilerin fiyatlarını artırmak olmuştur. Sonuçlar, daha yüksek çiftlik üretim maliyetleri, yüksek gelirli teknolojilerin daha az kullanılması, daha düşük tarımsal verim ve küçük çiftçiler için daha düşük gelir olmuştur. Ayrıca, hükümet tarafından işletilen kooperatiflerin yerini alması gereken özel sektör yatırımları da beklendiği şekilde gerçekleşmemiş ve pazar başarısızlıklarına ilişkin yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. SAP'lar aynı zamanda ulusal tarım yatırımı ve araştırma ve büyüme sistemlerinde önemli bir düşüşü beraberinde getirmiştir.

2.2.2.Tarımsal Politikalar ve Gıda Güvenliği Politikaları 1990 – 2016

1990'ların başı, Gambiya'nın tarımsal politika tarihinde bir dönüm noktasına şahit olmuştur. Çiftçilikle uğraşan toplum içerisinde bu politikalara karşı olan yaygın kızgınlık yüzünden, SAP'lar sırasında yerel tarımsal üretim planı ve politikaların teşvik edilmesindeki eksiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Gambiya Ulusal Tarımsal Yatırım Programı'nda (GNAIP) ulusal tarım politikasının bir incelemesinde, yazarlar ana politika odağını aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

90'lar, 80'lerdeki tarımsal üretimdeki düşüşe daha güçlü bir tepkiye doğru geçişe şahit olmuştur. Ayrıca, gıda güvenliğinin sağlanması ve ihracat tabanının çeşitlendirilmesi, bu dönemdeki ağır basan temalar olmuştur. Ülkedeki yoksulluğun azaltılması ve ekonomik büyümeye olan katkıları ile birlikte gıda güvenliğinin hane düzeyi ve ulusal düzeyde tekrar tarım sektörünün odak noktası olduğu 2000 yılından itibaren bu çabalar büyük ölçüde artmıştır (Gambiya Hükümeti, 2009).

Sektörün genel ulusal ekonomik kalkınmaya yapması beklenen katkı, sektördeki düşük performanstan dolayı gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla, yerel iklim koşullarını ve yeni teknolojik gelişmeler ve tohum çeşitleri ile uyumluluğunu göz önünde bulunduracak etkin bir ulusal tarım politikası geliştirme ihtiyacı ön plana çıkmıştır. Bu düşünceyle 1993 yılında ulusal tarım araştırma enstitüsü olan Ulusal Tarım Araştırma Enstitüsü (NARI)

kurulmuştur. Hem mahsul hem de hayvanlara ilişkin tarımsal araştırmalar yapmakla görevlendirilmiştir. NARI esas olarak uyarlanabilir araştırmaya odaklanmaktadır (farklı iklimsel ortamlardan yeni mahsul ve hayvan türlerinin Gambiya iklimine nasıl uyum sağlayabileceği). Son on yılda, araştırma alanların tahıl üretimi, tarım mühendisliği, mahsul alma sistemleri ve kaynak yönetimi, üretim sistemlerinde tarımsal ormancılık ve tane baklagiller ve yağlı tohum iyileştirme ve geliştirme alanlarında geliştirmelere odaklanmıştır. Kuruluşundan bu yana, enstitü ülkede kullanılmak üzere mahsul çeşitleri ve teknolojilerinin getirilmesi ve uygulanmasına yönelik çeşitli araştırma çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bunlar arasında Afrika için Yeni Pirinç (NERICA), Çin geliştirilmiş pirinç türleri (WITA4, WITA6) ve daha kısa yetiştirme dönemine sahip mısır türleri vardır. Tarım Bakanlığı'nın mühendislik birimi ile işbirliği yaparak NARI tarımsal mühendislik birimleri, yerel toprak koşullarını eşitlemek için çiftlik uygulamalarının değiştirilmesine başarılı bir şekilde başlamıştır.

1994 yılında hükümetin değişmesi ile birlikte, ikinci cumhuriyet hükümeti 1996 yılında en yüksek öncelik olarak belirlenen tarım ve doğal kaynaklar ile ülkeyi 2020 yılına kadar orta gelirli, ihracat odaklı bir ulusa dönüştürmeyi amaçlayan “Gambiya Birleşik Vizyonu 2020” adında uzun vadeli bir kalkınma stratejisi planı geliştirerek yoksulluğun azaltılacağını taahhüt etmiştir. Bunun ardından, tarımsal üretimin iyileştirilmesine yönelik öncelikler ve beklentilerin ele alınması için bir dizi orta vadeli program ve strateji hazırlanmıştır. Bu program ve stratejiler, tarım sektörüne öncelik verilerek ekonominin bütün sektörlerine hitap eden ulusal kalkınma taslakları olmuştur. Bu stratejiler arasında Yoksulluğun Azaltılması Stratejisi (1995-1999) ve Yoksulluğun Azaltılması Strateji Belgeleri I ve II vardır. Özel olarak tarım alt sektörü için hazırlanan önemli program ve stratejilerden bazıları aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2.2.2.1. Tarım ve doğal kaynaklar (ANR) politikası

Tarımsal üretim ve verimliliği artırmak için Hükümet, ülkenin sektördeki çabalarına yön vermek için sektörü ticarileştirme hedefiyle ANR Politikasını hazırlamıştır. Politika, aşağıdaki odak noktaları ile yoksulların büyük bir kesimini oluşturan kırsal bölgelerdeki küçük çiftçiler üzerine yoğunlaşmaktadır:

- (i) Uygun arazi kullanımı ve toprak yönetimi ile sulama ve arazi ıslahını genişletmek ve

- (ii) Pirinç başta olmak üzere tahılların verimliliği ve rekabet gücünü yoğunlaştırarak ve artırarak tarımsal ticarileşme.

ANR Politikası, “sektörleri geleneksel düşük çıktı ve geçim tabanından değer zincirine ve çeşitlendirilmiş üretim tabanına sahip daha pazar odaklı sektörlerle dönüştürerek” ekonominin tarım ve doğal kaynak sektörlerinin kullanılmayan potansiyellerini arayan çok sektörlü bir politika çerçevesidir(Gambiya Hükümeti, 2009, p. 7).

2.2.2.2.Gambiya ulusal tarımsal yatırım planı (GNAIP 2011-2015)

Afrika Birliği'nin (AU) himayesi altında, Afrika Birliği İkinci Olağan Sezonu, 2003 yılında Maputo, Mozambik'te Kapsamlı Afrika Tarımsal Kalkınma Programını (CAADP) başlattı. Yoksulluk odaklı büyüme politikaları, kamu-özel ortaklığı ve tarım politikalarının ülkeye ait olması ile kıtadaki yoksulluğun azaltılması ve gıda güvenliğinin artırılmasını hedeflemektedir. Ulusal kalkınmada tarımın rolünü vurgulamakta ve kilit stratejik alanlar olarak yatırımın, özellikle de pazar erişimi, tarımsal araştırma ve geliştirmenin ve gıda güvenliğine yatırımın rolünü kabul etmektedir. Maputo Bildirgesinde belirtildiği üzere programın hedefleri, %6 oranında yıllık ortalama tarımsal büyüme sağlamak ve ulusal bütçenin %10'unu tarıma ayırmaktır (African Union, NEPAD, 2003). Ulusal tarım yatırım planları ya da ulusal tarımsal ve gıda güvenliği yatırım planları biçiminde ülkenin yatırım planları, CAADP'yi onaylayan üye ülkeler tarafından geliştirilmiştir.

Gambiya, CAADP sözleşmesini 2009 yılında imzalamış ve 2011-2015 yıllarını kapsayan Gambiya Ulusal Tarımsal Yatırım Planı (GNAIP) adındaki ulusal tarımsal yatırım planını geliştirmiştir, GNAIP hedefi, ANR sektörünün ulusal ekonomiye katkısını artırarak ekonomik büyümenin artırılması ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik CAADP hedefi ile uyumludur (Gambiya Hükümeti, 2009). Plan, küçük çiftçilerin gelirlerini artırarak ve hanelerin felaket ve şoklara olan direncini artırarak artan verimlilik, iyileşmiş kaynak yönetimi ve ticarileştirme ve gıda ve besin güvenliğine öncelik vermektedir. GNAIP, ulusal düzeyde tarıma öncelik verilmesi ve artan tarımsal verimlilik alanlarında bir miktar ilerleme kaydetmiştir. Ancak, ülke yıllık ortalama tarımsal çıktıyı %6'ya çıkarmaya ilişkin CAADP hedefini gerçekleştirememiştir ve program döneminin (2011-2015) kapsayan

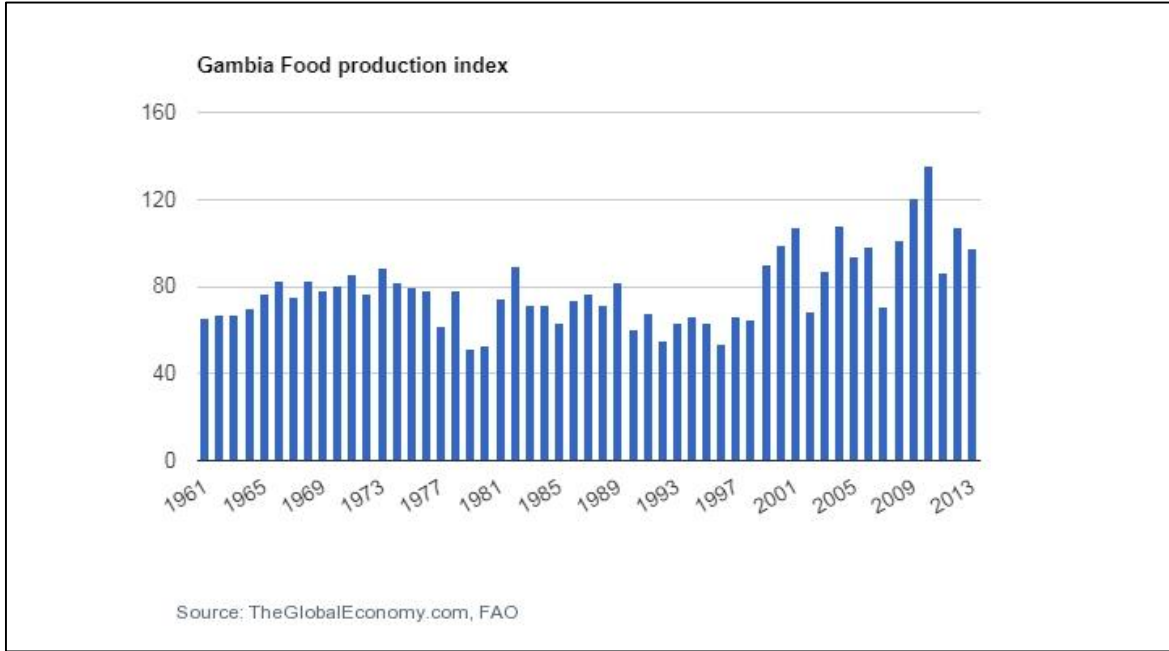
ulusal bütçeye yakından bakıldığında, ülkenin ulusal bütçesinin %10'unu hiçbir zaman sektöre ayırmadığı görülmektedir.

Bu program ve stratejilerin yanı sıra tarımsal üretimi artırma ve gençler arasında tarımsal faaliyetlerin teşvik edilmesine yönelik çabalar sarf edilmiştir. “Toprağa Dönüş” ve “Ulus Besleme” operasyonları kapsamında, Hükümet ülkenin farklı bölgelerine dağıtılan 100'den fazla traktör temin etmiştir. Politikanın amacı, yerel tarımsal üretimi artırmak ve pirinç ve un gibi tarımsal ürünlerin ithalatını kademeli olarak durdurma ve kendi kendine yeterlilik hedeflerini karşılamak için, 2011 yılında Devlet Başkanı, bölge şeflerine ve Gençlik ve Spor Bakanlığına traktörler dağıtmıştır. Bu, “yediğini yetiştir ve yetiştirdiğini ye” programı aracılığıyla yerel gıda üretimini ve tarım planında gençleri güçlendirmek için bir politikanın bir parçasıdır (Njie, 2011). Traktörler, arazi hazırlama faaliyetleri sırasında kiralık olarak çiftçilerin kullanımına sunulmuştur. Traktörlerin çalışmalarını yönetmek, sürdürmek ve denetlemek için Tarım Bakanlığı bünyesinde bir tarımsal mekanizasyon birimi kurulmuştur. Traktörlerin çiftçilerin kullanımına sunulması, tarım yapılan arazilerin genişlemesinde küçük bir artışla sonuçlanmıştır. Ancak, bu genel hane tarımsal üretiminde bir artışa yol açmamıştır, çünkü; 1) dağıtılan traktörler semt başına neredeyse bir traktör kadar düşük bir orandaydı. Çiftlik hazırlama döneminin kısalığı göz önünde bulundurulduğunda, uzun kuyruklar yüzünden traktörler çiftlik arazilerinin büyük bir bölümünü sürememektedir, dolayısıyla traktör bazı hanelere ulaşana kadar tarım dönemi geçmiş oluyor. 2) yüksek traktör talebinden dolayı, öncelik bölgesel yöneticiler, şefler ve alkalolus¹ gibi zengin hanelere veriliyordu. Bu uygulama, traktörlerin doğrudan şefler ve alkalolus yetki alanı içerisinde olduğu için mümkün olabilir.

Bu politikalar, stratejiler ve programların başarısına rağmen, tarımsal üretim gerek hanelerin gıda güvenliğini gerekse de hanelerin gelir düzeyini artırmak için gerekli olan sürdürülebilir bir düzeye yükselmemiştir. Tarımsal üretim ve hanelerin gıda güvenliğinin artması arasındaki ilişki, çiftçilerin geçimlerini sağlamak ve gelir üretmek için tarımsal ürünlere bağımlı olması bakımından oldukça önemlidir. Dolayısıyla çiftçilerin iyi hasat yıllarından ziyade kötü hasat yıllarında gıda güvenliğinden etkilenme olasılığı daha yüksektir.

Ayrıca, bir diğer önemli soru da bu politikaların yerel gıda üretimi (gıda alanında kendi kendine yeterlilik) ve gıda tüketiminde bir artış ile sonuçlanıp sonuçlanmadığıdır.

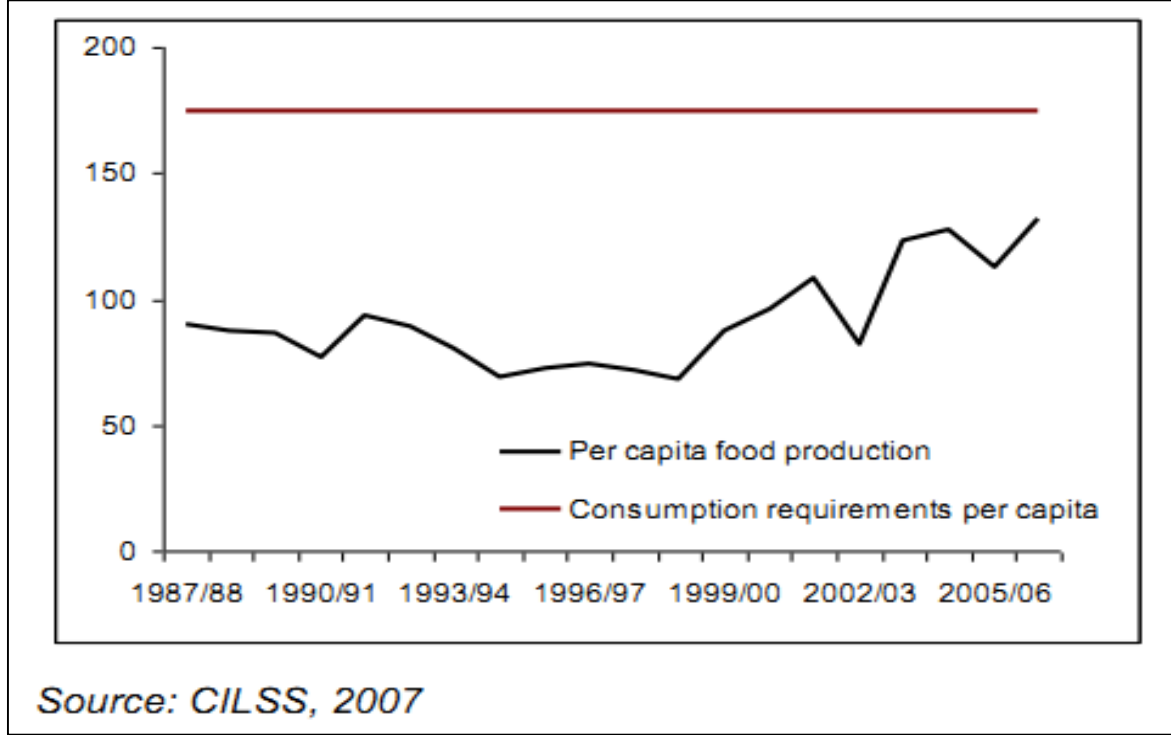
Aşağıdaki Gambiya gıda üretimi Endeksinin analizi, ülkedeki gıda üretiminin 1961 ile 1965 arasında, 1971 yılında, 1999 ile 2001 arasında ve 2009 yılında hafif düzeyde arttığını göstermektedir. 1980'lerin başında tüm zamanların en düşük rekorları kaydedilirken birkaç dalgalanma da gerçekleşmiştir. 1980'lerin başındaki düşük rekor SAP'lerin başarısız olmasına ve tarım üzerindeki etkilerine atfedilebilirken, diğer yıllardaki düşük performans sulama teşebbüslerine rağmen kuraklıklara bağlı düşük verime atfedilebilir. Kuraklık dönemlerinde verimdeki düşüş, küçük ölçekli sulama programlarının kapasite ve çiftçiler tarafından erişim açısından kısıtlı olduğunun bir göstergesidir.

Şekil 2. 1. Gambiya Gıda Üretimi Endeksi

Gıda üretimindeki dalgalanmalara rağmen, son otuz yılda üretim kapasitesi genel olarak artmıştır. Ancak bu, ulusal gıda tüketimi gereksinimi gibi diğer faktörlerin izolasyonu olarak kabul edilmemelidir. Gıda üretimindeki bir artış, gıda tüketimi seviyelerinde de bir artışla sonuçlanmalıdır. Bir diğer deyişle, gıda üretimindeki artış, yerel gıda tüketimi gereksinimlerini karşılamalıdır. Aşağıdaki Şekil 2,2, gıda üretimindeki artışın yerel gıda tüketimi gereksinimlerinin gerisinde seyrettiğini göstermektedir. Bu da yerel gıda üretimindeki hafif artışa rağmen ulusal gıda talebinin istikrarlı bir şekilde garanti etmek için yeterli olmadığını göstermektedir. Bu da yerel üretimdeki eksikliğin yarattığı açığı kapatmak için ülkeyi uluslararası pazara bağımlı hale getirmektedir. Sonuç olarak, ülke kayda değer düzeyde gıda ithalatı yapan gıda eksikliği yaşayan bir ekonomi haline

gelmiştir. Bu da yoksulların satın alma gücü düştüğü için yüksek gıda fiyatlarından dolayı gıda güvenliği zafiyetleri de yaratabilir.

Şekil 2.2. Kişi Başına Düşen Gıda Üretimi ve Tüketimi Gereksinimleri (kg/ha)

Kaynak: (CASO-CILSS, 2008, s. 10)

3. BÖLÜM

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN GAMBİYA'DAKİ GIDA GÜVENLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1 Gambiya'da İklim Değişikliği

İklim değişikliği ve gıda güvenliği, birbirlerini etkiledikleri için politik bakış açısıyla hararetlenen bir tartışmanın odağında olmaları bakımından karmaşık sorunlardır. Örneğin, Çevre Koruma Ajansına göre tarım, ormancılık ve toprak kullanımı sektörleri dünyanın insan kaynaklı sera gazı (GHG) emisyonlarının %24'üne katkı sağlarken (Çevre Koruma Ajansı, 2017), tarım, ormancılık ve arazi kullanımı Gambiya'daki enerjiden sonra ikinci en yüksek sektörel emisyon kaynağıdır. İklim değişikliği, özellikle kazanç yokluğu, iklimsel risklere maruz kalmak, yağmura dayalı tarıma olan yüksek bağımlılık ve iklim değişkenliği ve değişikliğine cevap vermek için sınırlı ekonomik ve kurumsal kapasiteden dolayı gelişmekte ülkelerdeki hâlihazırda savunmasız olan kişilerin yaşam koşullarını daha da kötüleştirmektedir. İklim değişikliği, gıda güvenliğinin dört kilit boyutunu etkilemektedir. Tarım ürünlerinin bulunabilirliği, iklim değişikliğinin mahsul verimi, haşere ve hastalıklar, toprak verimliliği ve su tutma özellikleri üzerindeki etkileri ile iklim değişikliğinden doğrudan etkilenmektedir. Aynı zamanda iklim değişikliğinin ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve tarımsal talep üzerindeki etkilerinden de dolaylı olarak etkilenmektedir. Ayrıca, mahsul verimi ve gıda temininin istikrarı da değişken hava koşullarından olumsuz etkilenmektedir. Tarımsal üretim düştüğü, gıda fiyatları arttığı ve satın alma gücü düştüğü için gıdaya fiziksel, ekonomik ve sosyal erişim de iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmektedir. Son olarak ve en önemlisi, insan sağlığı ve hastalıkların insanlar arasında yayılması ve mahsul ve hayvanlarda haşere ve hastalık enfeksiyonu üzerindeki etkileri ile iklim değişikliği gıda kullanımına ilişkin de tehditler oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki verimler 2080 yılına kadar ortalama yüzde 15 daha düşüş gösterebilecekken, gelişmekte olan ülkelerdeki tarımsal üretim 2080 yılına kadar iklim değişikliğine bağlı olarak yüzde 20'ye kadar düşebilir (FAO, 2008). Bali İklim Değişikliği Konferansı 2007 için yayınlanan Birleşmiş Milletler Ortak Basın Bültenine göre, özellikle Sahra Altı Afrika odağında aşağıdaki etki ve tahminler ifade edilmiştir:

- i. **İklim değışikliği açlık ve yetersiz beslenmeyi artıracaktır:** İklim değışikliği, hâlihazırda savunmasız olan ve gıda güvenliği olmayan çiftçiler, balıkçılar ve ormana bağımlı kişilerin yaşam koşullarını kötüleştirecektir. Açlık ve yetersiz beslenme artacaktır. Hassas bir ortamda tarıma bağımlı kırsal topluluklar ani bir mahsul kıtlığı ve hayvan kaybı riski ile yüzleşecektir. En çok risk altında olanlar kıyı şeridinde, taşkın yataklarında, dağlarda, kurak bölgelerde ve kutup bölgelerinde yaşayanlardır. Genel olarak yoksul insanlar, varlık kaybı ve yeterli sigorta güvencesinin olmamasından dolayı gıda güvensizliği riski altında olacaktır.
- ii. **İklim değışikliği özellikle savunmasız insanları ve gıda sistemlerini etkileyecektir:** Daha sık ve daha yoğun, şiddetli hava koşullarının hem kırsal hem de kentsel bölgelerde gıda üretimi, gıda dağıtım altyapısı, geçim koşulları ve olanakları üzerinde ani ve olumsuz bir etkisi olacaktır. Ortalama sıcaklık ve yağış miktarındaki değışiklikler, artan hava değışkenliği ve yükselen deniz seviyeleri toprağın farklı mahsul ve otlaklara uygunluğunu, ormanların verimliliğini, haşere ve hastalıkların görölme sıklığına, biyolojik çeşitliliği ve ekosistemleri etkileyecektir.
- iii. **Tarım iklim değışikliğine katkı sağlamaktadır:** Gıda ve tarım sektöründen gelen sera gazı emisyonları mevcut küresel emisyonların yaklaşık yüzde 24'üne katkı yapmaktadır.
- iv. **Sürdürülebilir orman yönetimi:** FOA'ya göre ormanların tahrip edilmesinden dolayı her yıl yaklaşık 13 milyon hektar orman yok olmaktadır. Orman kaybını ve ormanların tahrip edilmesini azaltmak, biyolojik çeşitliliğin yanı sıra su ve toprak kaynaklarının korunmasına yardımcı olur ve sera gazı emisyonlarının azaltılmasına katkı sağlar. İklim değışikliği aynı zamanda artan orman yangınları ve haşere ve hastalıklar ile ormanların sağlığını da etkileyecektir. Ormanlar gelişmekte olan ülkelerdeki en savunmasız nüfus için önemli bir geçim kaynağı olduğundan, ekonomik ya da diğer tedbirler ve siyasi irade olmadan orman kaybını ve ormanların tahrip edilmesini durdurmak zor olacaktır.
- v. **Balıkçılık ve su ürünleri iklim değışikliği tarafından tehdit edilmektedir:** İklim değışikliği okyanuslar, denizler, göller ve nehirler ile bunların içindeki hayvan ve bitkiler üzerinde bir etki bırakmaktadır. İklim değışikliği, dünya çapında ana geçim kaynağı balıkçılık ve su ürünleri olan yaklaşık 200 milyon kişiyi etkileyecektir. Bazı balık kaynakları daha az hale gelecekken önemli türler balıkçılar için daha az ulaşılabilir oldukları farklı bölgelere göç edecektir. Yükselen deniz seviyeleri yüzünden kıyı toplulukları da yer değıştirebilecektir.

vi. **Yeni haşere ve hastalık motifleri ortaya çıkacaktır:** İnsanlar, bitkiler, hayvanlar ve balıklar sadece belirli sıcaklık ve nem değerlerinde çoğalan yeni haşere ve hastalıklara maruz kalacaktır. Bu da gıda güvenliği ve insan sağlığı için yeni riskler meydana getirecektir.

3.2 İklim Değişikliği Gıda Güvenliği Üzerine Etkileri

Gambiya’da iklim değişikliği gıda güvenliğinin farklı boyutlarını aşağıdaki şekillerde etkileyecektir:

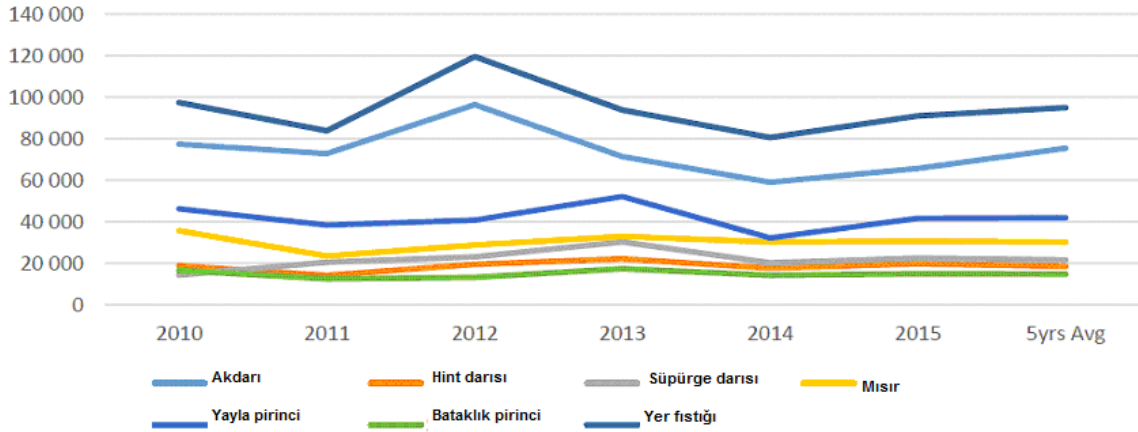
3.2.1 Gıda Bulunabilirliği:

Tarım, tabiatı gereği iklim koşullarına duyarlı olduğu ve küresel iklim değişikliğinin riskleri ve etkilerine en açık sektörlerden biri olduğu için iklim değişikliği ve iklim değişkenliği tarımsal üretimi doğrudan etkilemektedir. İklim değişikliği, Gambiya’da mahsul üretimini çeşitli şekillerde doğrudan etkilemektedir; ortalama sıcaklıktaki artış, yağış biçimindeki değişiklikler, iklim değişkenliğindeki değişiklikler ve şiddetli hava olayları ve yükselen deniz seviyesi.

Tarım sektörü, küçük ölçek ve geçim mahsul üretimi, geleneksel hayvancılık, balıkçılık ve yarı ticari yer fıstığı ve bahçecilik ile karakterizedir. Küçük ölçekli çiftçiler, geleneksel ve iptidai çiftçilik teknikleri ile üç ha'nın altında arazi ekerler. Gübre ve gelişmiş tarım teknikleri gibi çiftlik girdilerine erişim ve kullanım sınırlıdır. Sektörün ticarileşme seviyesi de, sektörle ilgilenen nüfusun gıda ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. 2013 yılında ülke tahıl ihtiyacının (ağırlıklı olarak pirinç) yüzde 80’inden fazlası ithal edildi. Yurtiçi gıda üretim açığını kapatmak için ithalata dayanılması, Gambiya’yı daha yüksek gıda fiyatlarına duyarlı hale getirmektedir.

Tarım Bakanlığı rakamlarına göre, 219,960 tonluk toplam pirinç taleplerinin sadece yüzde 19’u ülkede üretilmektedir (WFP, 2016, p. 28). Son beş yıllık dönemde, ülke, Gambiya Hükümetinin acil durum ilan etmesine neden olan 2011/2012 mahsul başarısızlığı dahil bir dizi kuraklık ve su baskınları ile karşı karşıya kaldığından, tahıl üretimindeki trend dalgalanma göstermiştir. Geçen beş yıllık sürede, ağırlıklı olarak darı olmak üzere kaba taneli tahıl, toplam tahıl üretiminin yüzde yetmişinden fazlasını oluşturmuştur. Bununla birlikte, ülkenin genel gıdası olan pirinç üretimi, ulusal talebi karşılayamayacak kadar

yetersiz düzeydedir. Üretim verimliliğindeki düşüş nedenleri arasında birkaç yıldır devam eden düşük rekolteye neden olan iklim ve sıklıkla belirtilen çiftçilik girdilerine yetersiz erişim yer almaktadır. Gambiya’da 2012 ile 2015 yılları arasında yetiştirilen ana tahıl ürünlerinin genel üretim seviyeleri düşmekte veya beş yıllık ortalamanın altındadır.

Şekil 3. 1. 2010 – 2015 Yılları Arasında Seçilen Tahıl Ürünlerinin Üretim Seviyeleri (ton)

Kaynak: (WFP, 2016, p. 29)

Gambiya’da başlıca iki tarımsal üretim tarla çiftçiliği ve kırsal hayvancılıktır ve doğanın özünde vardır. Gambiya, yağmurla beslenen tarıma bağımlıdır ve yağış biçiminin bozulması, mahsul üretiminde kayda değer bir kayıp yaratacak ve bunun sonucunda da şiddetli gıda güvensizliği meydana gelecektir. Ülkedeki yağış miktarı, 2000’lerin başında bir miktar artmış olsa da 60’ların başından 90’ların sonuna kadar düşüştüğü, ancak genel olarak ülkedeki yağış biçimleri oldukça kararsızdır. 2007 ve 2011 yılları arasında görülen en son ve en şiddetli kuraklıklarla birlikte kuraklık son 30 yılda ülkede önemli olaylardan biri olmuştur. Kuraklık, tarımsal üretim için önemli bir engeldir. Jallow tarafından yapılan, 1990 kuraklığı boyunca mahsul üretimindeki kayıpları tahmin etmeyi amaçlayan bir çalışmaya göre, “o yıl normal yağış miktarına göre %27’lik bir azalma, yer fıstığı üretiminde %43 (55,000 metrik ton), iri taneli mahsullerde %10 (7,000 metrik ton) ve tüm diğer mahsullerde %28 (64,000 metrik ton) azalma meydana getirmiştir” (Yaffa S. a., 2013) Benzer şekilde, Yaffa (2013) tarafından yapılan bir çalışma, 2007 yılından 2011 yılına kadar devam eden kuraklıktan hanelerin yüzde yemişinden fazlasının

etkilendiğini göstermiştir, bu da ülkedeki şiddetli kuraklıkların mahsul veriminde bir düşüşe ve gıda güvensizliğine yol açtığını ispatlamıştır. Ülkedeki yağış miktarının sınırlı olması ve eşit dağılmaması dolayısıyla, yağış tarım ve hayvancılık üretimindeki en kısıtlayıcı faktörü temsil etmektedir. Sonuçları, yerel toplum tarafından çok iyi bilinmektedir: su kaynaklarının kuruması, ortak arazinin azlığı, mandıra ürünlerinin azlığı ve toplanacak yabancı bitkilerin yok olması, otlakçılarının göç etmesi, kötü hasatlar ve hayvan kayıpları ve diğerleri. Azalan yağış miktarı ve azalan otlak ile etkileşim içerisindeki artan nüfus baskıları hayvancılık sektörünü olumsuz etkilemeye başladı bile. Mera durumu iklim değişikliğinden doğrudan etkilenir ve karşılığında küçük ve büyükbaş hayvanları ve ilgili geçim faaliyetlerini doğrudan etkiler. Gıda ve diğer tarımsal ürünlerin üretimi toplam talebe ayak uyduramadığı Gambiya’da diğer bölgelerdeki mahsul veriminde bir azalma yerel olarak gıda maddelerinin fiyatlarını ve dolayısıyla da gıda teminini etkileyecektir.

Besin ürünleri hayvan yemi olarak kullanıldığı için et ve diğer hayvansal ürünlerin temininin mahsul üretim trendlerinden etkilendiği küresel bir olgudur. Gambiya’da kırsal hayvancılık, ana yem kaynağı olarak tamamen doğal otlaklara bağımlıdır. Dolayısıyla, iklim değişikliğinin hayvancılık üretimi üzerinde oluşturduğu temel engel, yem ve suyun yetersizliğidir. Yağış miktarı ve süresi özellikle kurak mevsim süresince hayvan beslenme ve su içme noktalarının bulunabilirliğini etkilemektedir. Örneğin, 2014 yılında ülkede yağışlar geç başlamış ve yağış miktarı azalmıştır. Bir sonraki yılda bazı su içme ve su tutma bölgeleri kurumuş ve hayvanlar, özellikle de büyükbaş hayvanlar arasında zayıflamaya yol açmıştır(Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, 2015). Düşük yağış miktarı, zayıf otlak ya da kır alanlarına yol açmakta ve bunlar da karşılığında hayvanların eksik beslenmesine ve dolayısıyla da risk ve hastalıklara maruz kalmasına yol açmaktadır. Kurak mevsimin sonu ve yağışlı mevsim arasındaki süre, tarlaların bir önceki mevsimden sonra aşırı çimlenme dönemi olduğu için kırsal hayvancılıkla uğraşan birçok kişi tarafından verimsiz bir dönem olarak kabul edilir. Dolayısıyla, bu dönemin yağışlı mevsimin geç başlangıcına doğru uzaması hayvan refahını ve et ve süt üretimini sert bir biçimde etkileyecektir.

Gambiya’da Nisan ve Mayıs aylarındaki sıcaklık dalgaları mango ve kaju fıstığı gibi meyve ağaçlarının çiçeklerini bozmaktadır. Fırtınaların artan yoğunluğu ve sıklığı, değişen hidrolojik döngüler ve yağış değişkenliğinin de dünyanın mevcut ekosistemlerinin yaşama gücü ve gelecekteki gıda bulunabilirliği üzerinde uzun vadeli sonuçları vardır.

3.2.2 Gıda Erişilebilirliği:

Gıda erişilebilirliği, gıdanın pazarlar ve pazar dışı dağıtım mekanizmaları aracılığıyla tahsis edildiği bir durumu ifade etmektedir. İnsanların pazarlar aracılığıyla yeterli gıdaya erişiminin olup olmayacağını belirleyen faktörlerin gelir üretme kapasitesi, ürünler için alınan gelir miktarı ve satılan ürünler ya da sağlanan işgücü ve hizmetler ve asgari günlük gıda sepetinin ortalama günlük kazanca oranını kapsadığı düşünülmektedir. Diğer yandan pazar dışı mekanizmalar ise çiftçinin kendi tüketimi için yaptığı üretim, hane içerisindeki gıda hazırlama ve tahsis uygulamaları ve halka açık ya da hayır amaçlı gıda dağıtım şemalarını kapsamaktadır. Kendi yiyeceğinin büyük bir kısmını üreten kırsal kesimde yaşayan insanlar için, iklim değişikliğinin gıda üretimi üzerindeki etkileri tahsis seçimlerinin hane içerisinde yapılmasının gerektiği noktaya kadar bulunabilirliği azaltabilir. Bir aile, tüm hane üyeleri arasında eşit olarak tüketilen günlük gıda miktarını azaltabilir ya da gıdayı tercihen belirli aile üyelerine, çoğunlukla da ailenin varlığını sürdürebilmesi için sağlıklı kalıp çalışmaya devam etmesi için bu gıdaya ihtiyacı olduğu düşünülen kuvvetli yetişkin erkeklere tahsis edebilir. Gelirleri iklim değişikliğinin etkileri yüzünden yoksulluk sınırının altına düşen, çiftçilik yapmayan düşük gelirli kırsal ya da kentsel alanlardaki haneler de benzer tercihlerle yüzleşeceklerdir. Kentleşme ülkede hızla artmaktadır ve artan kentsel nüfusun çoğu yoksuldur. Dolayısıyla iklim değişikliği sonucunda ortaya çıkan tahsis sorunlarının zaman içerisinde kentsel bölgelerde daha da önemli hale gelmesi olasıdır. Kentsel tarım geliştirmekte olan ülkelerde yoksul insanların refahına katkıda bulunmak için sınırlı bir kabiliyete sahiptir, çünkü temel gıda ihtiyaçlarının büyük bir kısmının kırsal alanlardan şehir merkezlerine taşınması gerekmektedir. İklim değişikliğinin kamu kaynakları üzerinde daha acil diğer iddialar ortaya atması durumunda, gıda dağıtım şemaları için destek azalabilir, bu da gıda güvensizliği, açlık ve kıtlığa bağlı ölümlerin görülmesinde bir artışı beraberinde getirir.

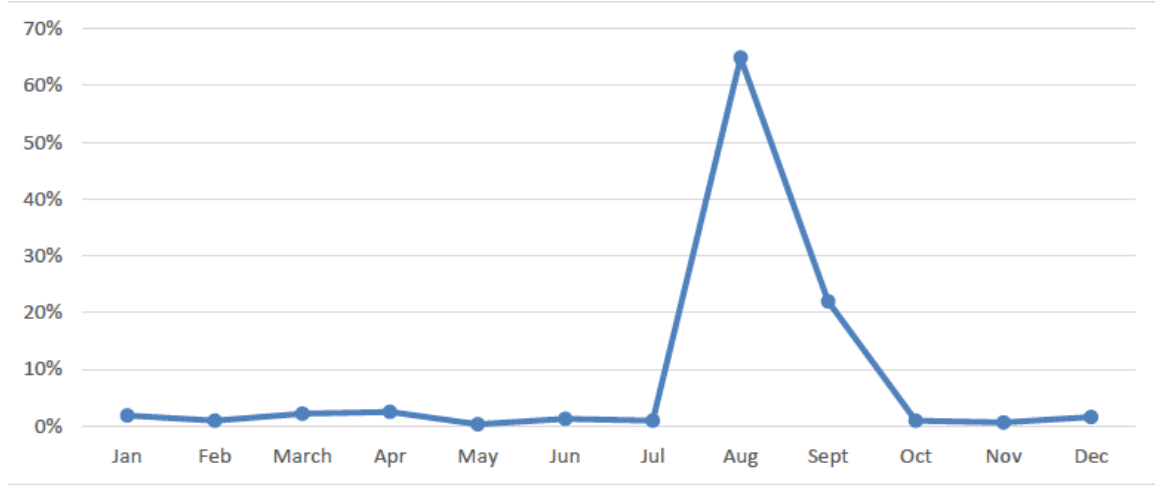
Birçok ülkede, asgari günlük gıda sepeti maliyetinin ortalama günlük gelire oranı yoksulluğun bir ölçütü olarak kullanılmaktadır. Bu oran belirli bir eşiğin altına düştüğünde, gıdanın uygun fiyatlı olduğunu ve insanların yoksul olmadığını belirtir; belirlenen eşiği aştığında ise gıda uygun fiyatlı değildir ve insanlar yeterli yiyecek bulmada güçlük yaşamaktadır. Bu kriter, kronik yoksulluğun bir göstergesidir ve aynı zamanda azalan gıda temini ve artan fiyatlar ve hane gelirindeki ani bir düşüş ya da her ikisine birden bağlı

olarak insanların ne zaman geçici olarak gıda güvensizliğine düştüğünü belirlemek için de kullanılabilir. Çiftçilikle uğraşan tüm hanelerin geliri, mahsulleri ya da hayvanlarının tamamını ya da bir kısmını satarak elde ettiklerine dayalıdır. Ticari çiftçiler genellikle sigorta teminatı altındadır, ancak gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli çiftçiler teminat altında değildir ve piyasa doygunsa ya da mahsulleri bozulursa ve fiyatlar yüksekken satacak bir şeyleri olmadığında gelirleri hızlı bir şekilde düşebilir. İklimin gelir elde etme olanakları üzerindeki etkisi, gıda satın alma gücünü etkileyebilir ve iklimdeki değişiklik ya da şiddetli hava olayları belirli gıda ürünlerinin bulunabilirliğini, dolayısıyla da fiyatlarını etkileyebilir. Yüksek fiyatlar, belirli gıdaları pahalı hale getirebilir ve bireylerin beslenmesi ve sağlığı üzerinde bir etkisi olabilir. İklim değişikliğine cevaben üretim uygulamalarında yapılan değişikliklerin yol açtığı mevsimlik tarım işgücü talebindeki değişiklikler, gelir üretme kapasitesini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Makineleşme, birçok yerde mevsimlik işgücüne olan ihtiyacı azaltabilir ve işgücü talepleri çoğunlukla iklimden etkilenebilecek kuraklık, sel, don ya da haşere salgınları gibi faktörlere bağlı olarak mahsulün bozulduğu zamanlarda azalır. Dünyanın birçok yerinde yerel gıda küresel pazar koşullarından büyük oranda etkilenir, ancak diğer faktörlerin yanı sıra iklimden de etkilenen ulusal verimlerdeki değişkenliklerle bağlantılı kısa dönemli dalgalanmalar olabilir. Gıda fiyatlarındaki artışın gerçek bir gelir etkisi vardır; yüksek gelirli hanelere kıyasla gelirlerinin daha büyük bir kısmını gıdaya ayırma eğiliminde oldukları için düşük gelirli haneler en çok zararı görmektedir (Thomsen, 1998).

Gambiya'da hane halkının gıdaya erişimini etkileyen iki ana faktör yükselen gıda fiyatları ve doğal afetlerdir (su baskını, kuraklık, fırtına vs.). Bunlar, hane halkını son yıllarda yiyecek konusunda güvensizlik riskine sokmuştur. Gambiyalıların çoğunluğu, gıdalarını satın alma yolu ile edinirler ve dolayısıyla satın alım güçlerini etkileyen fiyat değişikliklerine çok duyarlıdır.

Gambiya'da WFP tarafından yapılan bir araştırmaya göre görüşülen hane halkının yüzde 65'i, Ağustos (yağmur mevsiminin en yüksek olduğu ay) ayını, yılın daha fazla gıda güvensizliği duydukları ay olarak belirtmişlerdir (WFP, 2016, pp. 19-20). Gıda sıkıntısı döneminde hane halkının çoğunluğu, gıdaya erişim için pazara güvenmektedir. Bu süre zarfında, tahıl fiyatları yüksektir çünkü arz düşük seviyede kalırken talep artmaktadır. Bu nedenle, hane halkı, fiyat artışının, gıdaya erişimin ana kısıtı olduğunu bildirmişlerdir.

Yüksek gıda fiyatları ve zayıf tarım mahsulü, 2016 yılında ülke hane halkının gıda güvensizliği nedenlerinin %30'una karşılık gelmektedir (WFP, 2016, pp. 35-36).

Şekil 3. 2. 2016'da hane halkının gıda güvensizliğinin mevsimselliği

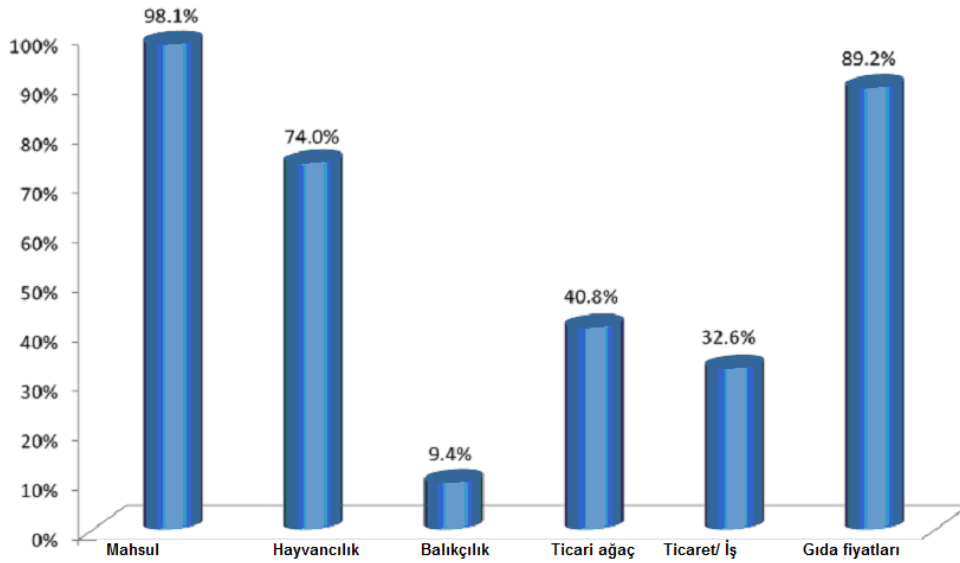
Kaynak: (WFP, 2016, p. 20).

Bu arada Gambiya, ana kırsal köyler ile daha uzak köylere erişimi sağlayan besleme yollarını birbirine bağlayan nispeten iyi bir karayoluna sahiptir. Kısaca, pazarlara fiziksel erişim sorun değildir. Bununla birlikte, giderlerinin ortalama yüzde 52'sini gıdaya harcayan hane halklarının karşı karşıya kaldığı zorluklar, satın alma gücünü dolayısıyla da gıdaya erişimi silip götüren gıda fiyat artışları ve dalgalanmaları ile ilintilidir. Gıda maddelerine erişilememesi, birçok gıda üretici, sebze gibi bozulabilir gıda maddelerinin depolanabildiği depo tesislerine erişime sahip olmadığından depo tesislerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Çoğu durumda, çiftçiler, ürünlerini optimal piyasa değerinden düşük fiyata satmaya zorlanmaktadır. Sonuç olarak, çiftçiler ve kırsal kesim hane halkı, hayvanlarını tükettikten sonra kıtlık döneminde fiyatlar en yüksek değerde iken gıda satın almak zorundadırlar.

Gambiya'daki kuraklığın olumsuz etkileri çok şiddetlidir, Sidadt Yaffa tarafından 2011 kuraklığı etkilerinin kapsamlı incelenmesi, kuraklığın şiddetini açık olarak göstermektedir.

2011 kuraklığı Kuzey Kıyı Bölgesindeki neredeyse tüm incelemeye katılan hane halkını etkilemiştir (%99.7). Ankete cevap verenlerin çoğu (%78.7), etkileri 'şiddetli' %21'i, 'orta' derecede olumsuz etki olarak nitelemiştir. Anketi cevaplayanların sadece yüzde biri (%0.3), gelirlerini maaşlı işten kazandıklarından dolayı kuraklığın kendilerini etkilemediğini bildirmiştir.

Kuraklığın hane ekonomisini olumsuz etkilediğini söyleyenlerin %98.1'i, tarıma olumsuz etkilerini, %74'i hayvancılık üzerinde olumsuz etki, %40.8'i, ağaçtan elde edilen ürünler üzerinde ve %9.4'ü ise balıkçılık üzerinde olumsuz etkisi olduğunu bildirmiştir. Balıkçılık ve ekonomik ağaçlara ilişkin yüzdeler, kısmen daha düşüktür zira ekim dikim ve hayvancılık yapanlarla karşılaştırıldığında bu faaliyetlerle uğraşan kişi sayısı azdır. Hayvancılık kaynakları üzerindeki olumsuz etkiye ek olarak %89.2'si, gıda fiyatları üzerindeki olumsuz etkileri belirtmiştir. Kuraklığın, daha yüksek gıda fiyatlarına neden olduğunu, bunun da mahsulleri düşüğünde gıda alımlarını zorlaştırdığı kanaatinde idirler (Yaffa, 2013, p. 474).

Şekil 3. 3. Farklı kuraklık etkilerinin bildiren Hane halkı oranı

Kaynak: (Yaffa, 2013).

WFP tarafından yapılan gıda güvenliği ve hassasiyet değerlendirmesi çalışması, 2016 yılında Gambiyalı hane halkının yüzde 6'sının şiddetli derecede gıda güvensizliği yaşadığını, %7.4'ünün orta derecede gıda güvensizliği yaşadığını yüzde 29.1'inin marjinal derecede gıda güvenliğinde ve yüzde 62.8'inin ise gıda güvenliği yaşadığını göstermektedir. Ülke toplam nüfusundan yaklaşık 148,458 kişinin gıda güvensizliği

yaşamakta veya gıda güvensizliğine duyarlıdır. Bu, toplam nüfusun yaklaşık yüzde 8'ini oluşturmakta olup bunun da yüzde 0.6'sı şiddetli gıda güvensizliğindedir (WFP, 2016, pp. 13-14). Gıda güvensizliği yaşayan hane halkının çoğunluğu ağırlıklı olarak Central River, Upper River, North Bank and Lower River Regions bölgelerindeki kırsal kesimde yaşamaktadır.

Gıda almaya güçlerinin yetmediği durumlarda, haneler gıda fiyatları arttıkça tercih ettikleri gıdaları daha az tüketerek ya da toplam tüketilen gıda miktarını azaltarak uyum sağlar. Gıda temini için pazara bağımlı olan insanların artan sayısı göz önünde bulundurulduğunda, tüketicilerin gıda güvenliği için gıda fiyatları hayati öneme sahiptir ve izlenmelidir. Gıda çoğu zaman oldukça uzun mesafeler kat eder ve bunun maliyetler üzerinde doğurduğu sonuçlar vardır. Artan yakıt maliyetleri daha pahalı gıda ve artan gıda güvensizliğine yol açabilir. Büyüyen biyolojik yakıt pazarının da gıda güvenliği üzerinde etkileri vardır, çünkü biyolojik yakıtlar için ham madde olarak yetiştirilen mahsuller gıda maddelerinin yerini alabilir, bu durumda da gıda maddelerinin daha yüksek fiyata başka bir kaynaktan elde edilmesi gerekecektir.

3.2.3 Gıda Kullanımı:

Gıda güvensizliği, çoğunlukla kötü beslenme ile ilişkilendirilir, çünkü gıda ihtiyaçlarının tamamını karşılayamayan insanların diyetleri büyük oranda temel gıda maddelerini içerir ve beslenme gereksinimlerini karşılamak için ihtiyaç duyulan çeşitlilikten yoksundur. Yabani gıda maddelerinin bulunabilirliğindeki azalma ve iklim değişikliği sonucunda meydana gelen su ve işgücü azlığına bağlı olarak küçük ölçekli bahçe üretimindeki kısıtlamalar beslenme durumunu olumsuz etkileyebilir. Ancak genel olarak, iklim değişikliğinin beslenme üzerindeki esas etkisinin gelir ve çeşitli gıdaları alma kapasitesi üzerindeki etkileri dolayısıyla dolaylı olarak hissedilmesi olasıdır. Tüketilen gıdaların fizyolojik kullanımı da beslenme durumunu etkiler ve karşılığında bu da hastalık tarafından etkilenmektedir. İklim değişikliği, bitkileri, hayvanları ve insanları etkileyen ve gıda güvenliği ve insan sağlığı açısından yeni riskler meydana getiren yeni haşere ve hastalık biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Sel bölgelerindeki suyla bulaşan hastalıkların artması, iklime duyarlı haşere ve hastalıklar için vektörlerdeki değişiklikler ve yeni hastalıkların ortaya çıkması hem besin zincirini hem de insanların fizyolojik olarak

tükettikleri gıda maddelerinden gerekli besinleri alma kapasitesini etkileyebilir. İklim değişikliği sonucunda özellikle sıtma hastalığının dağılımını değiştirmesi beklenmektedir(IPCC., 2007). Kıyı bölgelerinde, deniz seviyesinin yükselmesine bağlı olarak daha fazla insan vektör ve su kaynaklı hastalıklara maruz kalabilir. Sağlık riskleri aynı zamanda artan ya da azalan yağış, insanların gıdayı etkin kullanma kapasitesinin azalması ya da çoğunlukla daha iyi besin alma ihtiyacı sonucunda hastalıklarda meydana gelen değişikliklerle ilişkilendirilebilir(IPCC., 2007).Tüketilen gıdaların sosyal ve kültürel değerler de gıdanın bulunabilirliği ve satın alınabilir olmasından etkilenecektir. Gıdaların sosyal değerleri, gıda tercihlerinin önemli belirleyicileridir; yüksek değer atfedilen gıdalar tercih edilirken, düşük değer atfedilenlerden kaçınılmaktadır. Birçok geleneksel kültürde belirli yemeklerin hazırlanmasını da kapsayan ziyafetler önemli mevsimsel olayları, ergenlik törenlerini ve kutlama etkinliklerini göstermektedir. Gıda güvenliği çeşitli şekillerde tehlikeye girebilir. Soğutma ya da dondurma ekipmanlarına daha fazla yatırım yapılmadığı ya da raf ömrünü uzatmak için bozulabilecek gıda maddelerinin hızlı bir şekilde işlenmesine daha fazla güvenilmediği sürece artan sıcaklık gıda kalitesinin bozulmasına yol açabilir. Azalan su bulunurluğu da özellikle kuru işleme ve pişirme yöntemlerine geçişin gerekli olabileceği tropik altı bölgelerde gıda işleme ve hazırlama uygulamaları üzerinde sonuçlar doğurabilir. Yağıştaki değişiklikler ya da artan sıcaklıklar yüzünden arazi kullanımı değişiklikleri insanların zamanını nasıl geçirdiğini değiştirecektir. Bazı bölgelerde ebeveynler tarlada çalışırken çocukların yemek hazırlaması gerekebilir, bu da doğru hijyen uygulamalarının izlenmemesi riskini artırmaktadır.

3.2.4 Gıda İstikrarı:

Birçok mahsulün yıllık döngüsü vardır ve verimler iklim çeşitliliğine, özellikle yağış ve sıcaklığa göre dalgalanabilir. Dolayısıyla üretimin mevsimsel olduğu durumlarda gıda temininin sürekliliğini sağlamak zordur. Kuraklık ve seller gıda istikrarı için özellikle tehdit oluşturmaktadır ve hem kronik hem de geçici gıda güvensizliğini beraberinde getirebilir. İklim değişikliğinden dolayı her ikisinin de daha sık, daha yoğun ve daha az tahmin edilebilir olması beklenmektedir. Tarımsal üretim için yağışa bağımlı olan Gambiya'yi, mevsim içerisindeki yağış miktarı ve zamanının değişmesi ve hava değişkenliğindeki bir artışın yerel gıda sistemlerinin riskliliğini artırma olasılığı vardır. İklim değişikliğinin ve kısa vadeli iklim çeşitliliğinin gıda sistemi istikrarı üzerindeki etkileri aşağıdaki şekilde detaylandırılabilir:

Tufan, sel, dolu fırtınası ve kuraklık gibi şiddetli olayların sıklığı ve şiddetindeki artışlarla birlikte küresel ve bölgesel hava koşullarının da şu anda olduğundan daha değişken hale gelmesi beklenmektedir. Mahsul verimlerinde ve yerel gıda temininde daha büyük dalgalanmalar ve daha yüksek toprak kayması ve erozyon zararı riski ile birlikte gıda temininin ve dolayısıyla da gıda güvenliğinin istikrarını olumsuz etkileyebilirler... İklim dalgalanmalarının daha belirgin ve daha yaygın hale gelmesi durumunda, yarı kurak ve yarı nemli bölgelerdeki gıda üretimindeki kısa vadeli dalgalanmaların baskın nedenleri olan kuraklık ve seller daha şiddetli ve daha sık hale gelecektir. Yarı kurak bölgelerde kuraklıklar mahsul verimlerini ve hayvan sayılarını ve verimliliği önemli ölçüde azaltabilir (Josef Schmidhube, 2008, p. 19704)

3.2.5 Tuzlu Su Karışması ve Tarımsal Verimlilik

Her ne kadar ülkedeki iklim değişikliği ve tuzlu su karışması arasındaki bağlantılara ilişkin deneysel araştırma yetersiz olsa da hükümet tarafından talep edilen birkaç rapor iklim değişikliğinin kurak mevsim (Ekim'den Mayıs'a kadar) süresince ülkenin kıyı kesimlerinde nehir tuzluluğunda kayda değer değişikliklere yol açtığını ve gelecekte de açmaya da devam edeceğini göstermektedir. Kıyı boyunca su kaynakları tuzlu su karışması riski altındadır. Yükselen deniz seviyeleri, kuraklık ve su talebi ve bulunabilirliğindeki değişiklikler içme ve sulama suyu kaynağı olan hem yeraltı hem de yerüstü sularının tuzluluğunu artırabilir. Verkerk'e (2005) göre Gambiya'daki tuzlu su karışmasının boyutu, 'yerel yağış ve buharlaşmadan sorumlu olan tatlı su tarafından dışarı doğru advektif taşınma ve Atlantik tarafından içe doğru dispersiv tuz taşınmasının yağış oranı ile artan dengesi' ile karakterize edilmektedir (Maarten Verkerk, 2005, p. 8). Deniz seviyeleri yükseldikçe, tuz cephesi (tatlı su – tuzlu su hattının bulunduğu yer) yukarı yönde ilerleyebilir. Bu taşma kuraklık, azalan yağış ya da su kullanımı ve talebindeki değişikliklerle daha da artabilir. Gambiya'da nehrin yukarı kesimleri pirinç tarımı ve bahçe tarımının yapıldığı bataklıklardan oluşmaktadır. Tuzlu suyun bu bölgelere ulaşması toprağın tuzluluğunda bir artışa ve dolayısıyla da toprağın pirinç, sebze ve yer fıstığı tarımına elverişsiz hale gelmesine yol açacaktır (Maarten Verkerk, 2005, p. 13). Araştırma, yükselen deniz seviyeleri ve tatlı su taşkınlarındaki azalmanın deniz canlıları arasında üreme artışı ile sonuçlanacağını, ancak nehirlere taşan tatlı suyun düşük tuzluluğa uyum sağlayamayan türlerin üremesini etkileyebileceğini öne sürmektedir. Genel olarak ülkedeki balık nüfusu stoğu yükselen deniz seviyelerinden etkilenmeyecektir (Maarten Verkerk, 2005, p. 15). Yükselen deniz seviyelerinden dolayı yüksek taşkın ve tuzluluk riski, geçici gıda kıtlığına yol açan pazarlara ve diğer geçim kaynaklarına erişimi etkileyebilen faktörlerdir. Ancak bu Gambiya'nın kıyı kesimleri için bir sorun teşkil etmemektedir,

ancak taşkın ve aşırı selin yol ve köprü gibi altyapılarda yol açacağı tahribat gelecekte bazı kıyı bölgelerinde insanların ve ürünlerin hareketliliğini etkileyebilecektir.

4. BÖLÜM

GIDA GÜVENSİZLİĞİNİN BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ

Gıda emniyetsizliği/güvensizliği ile başa çıkma stratejileri, hane halkı düzeyinde gıda güvenliğinin idamesi veya gıda güvensizliğiyle mücadeleyi içeren faaliyetlerdir. Bireylerin uğraştıkları bu aktiviteler, gıda güvensizliği dönemlerinde koruma niteliğinde hizmet verirler. Başa çıkma stratejileri hanehalkı temelinde veya komüniteleri içeren daha geniş kapsamda olabilirler. Bireyler, hanehalkları ve komüniteler, diğer birçok afette de olduğu gibi afet öncesi ve sonrası aktiviteler ile gıda güvensizliği ile başa çıkma konusunda çaba gösterebilirler. Afet öncesi aktiviteler, çiftçilerin zafiyetten kaçınma adına sığındıkları aktivitelerken; afet sonrası başa çıkma stratejileri ise gıda güvensizliği sürecinde uygulanırlar. Genel olarak bu stratejilerin dört kategorisi bulunmaktadır: Tüketim, Harcama, Gelir ve Göç. Tüketim stratejileri krediyle gıda temin etme, daha nadir tercih edilen gıda ikamelerinin tercih edilmesi, bir günde tüketilen öğün sayısının azaltılması, düzenli olarak gün içerisindeki gıdayı atlamak, temel olarak sebzelerden oluşan öğünleri tüketmek, alışılanın dışında kalan gıda ürünlerini tüketmek, çocukların normal bir biçimde yemelerini sağlamak amacıyla yetişkinlerin tüketimini kısıtlamak ve çalışan üyeleri, çalışmayan üyeler hesabına beslemek gibi unsurlardan oluşmaktadır. Harcama stratejileri ise tasarrufun devreye sokulması ve sağlık hizmetleri ve eğitim ücretlerinden gıda temin edebilmek adına kaçınılmasını ihtiva etmektedir. Gelir stratejileri de emeklilik maaşlarının kullanılması, küçük işletmelerin fonları, mesken ve besi hayvanları gibi geçim varlıklarının satılması gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Son olarak göç stratejileri ise çocukları akrabaların veya arkadaşlarının evlerine göndermek veya iş bulma niyetiyle göç etmek unsurlarından müteşekkildir(Maxwell, 2008). Dahası, başa çıkma stratejileri resmi ve gayri resmi stratejiler olarak iki kategoriye de ayrılabilir. Bu dikotomi yukarıdaki kategorilerden hariç değildir. Resmi yaklaşımlar gıda yardımları veya gıda bankaları gibi kurumsal kaynakları içerirken; gayri resmi stratejiler kaynak paylaşımı ve tüketim seviyelerinin azaltılması gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır.

Başta çıkma stratejilerinin kullanımının arttırılması, gıda güvenliğindeki azalışa işaret etmektedir. Aynı zamanda, gıda güvenliğindeki düşüş de başta çıkma stratejilerindeki artan sıklık ve zorluk ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, başta çıkma stratejilerinin analizi; gelecek yaşamların ve geçim kaynaklarının temelini çürüyeceği ve geri dönülemez

biçimde sosyal, finansal, fiziksel ya da varlıkların zarar göreceği güncel ölçülerden dolayı başa çıkma stratejilerinin hız kazandığı dönemde azalan gıda güvenliği durumunu (örneğin, kısa ve tanımlı zaman aralığındaki öğünlerin kalitesi ve sayısının azalması) içermektedir (Caldwell, 2008).

Young ve arkadaşlarına göre(Helen Young, 2001, p. 4); gıda güvensizliğinin ağırlığını anlamak, karşılık vermede en iyi modelin bulunmasında elzem nitelik arz etmektedir. Gıda güvensizliğinin ağırlığı, bireylerin kısa vadede kendilerini besleyebilme yetenekleri üzerine olan etkisi ve uzun vadede geçim ve kendine yeterliliği üzerine etkisi ile ölçülür. Bu yüzden gıda güvensizliğinin varlığı, eğer;

- i. İnsanlar temel gıda kaynaklarında derin kesintiler yaşarlarsa ve yeni stratejilerde fark yaratamazlarsa,
- ii. Gıdasızlığın tekrarlanma sıklığı yılın ilgili zamanına göre anormal olarak fazlaysa ve bu durum sağlık ya da bakım faktörleriyle açıklanamıyorsa,
- iii. Nüfusun büyük bir kısmı marjinal ya da sürdürülemez başa çıkma stratejileri uyguluyorsa,
- iv. Bireyler kendi geçimlerine uzun vadede zarar verecek stratejiler güdüyorlarsa veya yasadışı yahut gayri ahlaki davranmak gibi kabul edilemez sonuçlara maruz kalıyorlarsa tanımlanabilir.

Mesken sayısının azlığı, hem kırsal alanda hem de şehirde gıda güvensizliğini zayıf hale getirmektedir. Zayıf/verimsiz dönem (temmuzdan eylüle) meskenlerin gıda güvensizliğine kırsal bölgelerdeki gıda stokunun tükenmiş olması dolayısıyla da şehirlerde yüksek gıda fiyatlarına sebep olması gibi nedenlerle karşı daha fazla zaaf gösterdiği dönemler olmuştur. Netice itibarıyla, analiz içerisinde ülke içerisinde uygulanan başa çıkma stratejileri resmi ve gayri resmi olarak kategorize edilecektir.

4.1. Resmi Başa Çıkma Stratejileri

Resmi başa çıkma stratejileri, kurumsal kaynakların meskenler ve komünitelerin gıda güvensizliğine karşı koruma amacıyla kullanılmasıdır. Gambiya'daki en fazla kurumsallaşmış resmi başa çıkma stratejisi 'gıda yardımı'dır.

Yapısal uyum programlarına girişten önce, kamu sektörü gıda acil durumu ve mali rezervleri Hazine Departmanı altında tuttu. Bu yapısal uyum programlarının gün yüzüne çıkan etkisi, kamu sektörünün gıdanın ticareti ve rezervi alanlarından dağılmasına/uzaklaşmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamandaki gıda üretimindeki azalma ve özel sektördeki piyasa boşluğuyla, gıda güvenliğinin tehlikede olduğu ve tek çarenin hala daha varlığını koruyan gıda yardımı olduğu aşikar hale gelmiştir.

Ülke içerisinde gıda yardımı bağış yapan ajanslar veya ikili ilişkilerden gelen yardımla elde edilmektedir. Hükümet ile gerçekleştirilen işbirliğinde, bu ajanslar ve ülkeler gıda güvensizliği durumuna müdahil olmaktadır. Ülke içinde işlev veren en önemli bağışçı ajanslar; Uluslararası Tarım Yatırım Fonu (International Fund for Agricultural Development-IFAD), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations-FAO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program-UNDP), Avrupa Birliği (European Union-EU), Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (World Food Programme-WFP) olarak sıralanabilir. Ek olarak; Gambiya'yı ikili ilişkilerle gıda güvensizliği ve açlık azaltma konularında destekleyen ülkeler olarak da ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı aracılığıyla ABD, Tayvan, Suudi Arabistan, Japonya ve İtalya olarak gösterilebilir.

Çift taraflı ve bağışçı ajanslara ek olarak, bazı hükümet-dışı organizasyonlar (non-governmental organisations-NGOs) açlığın azaltılması, acil durum çaresi ve çiftçilerin üretim kapasitelerinin geliştirilmesi gibi unsurlara girişmektedirler. Bunun yanında, bu organizasyonlar hükümetlerin gıda güvenliği ve yoksulluğun azaltılması üzerindeki politikalarını savunma ve etkileme gibi hususları da yerine getirmektedirler. Gıda güvenliği, tarım ve çare müdahaleleri üzerine girişimleri bulunan en önemli hükümet-dışı organizasyonlar; Katolik yardım/destek servisi, Oxfam, Concern Universals, Gambiya Kızılhaçı, Action Aid-Gambiya ve Pro-Poor Advocacy Group-Gambiya olarak belirtilebilir.

Gıda yardım ajansları ve bağışçılar arasındaki müdahale türü değişim göstermektedir. Çok taraflı yardım ajansları, hem çiftçilerin kapasitelerinin güçlendirilmesi gibi kriz öncesinde hem de kriz esnasında sürece müdahale etmektedirler. Örneğin WFP, okulda bulunan çocukların öğünlerinin sağlanması gibi besleme programı aracılığıyla dâhil olurken; IFAD tarımsal sürece dâhil olmaktadır. Çift taraflı yardım ajansları. Çift taraflı partnerler ve

NGO'lar da gerek sulama projelerine dâhil olarak gerekse gıdanın tehlikede olduğu toplumlara gıda bağışlayarak destek sağlamaktadırlar.

Gıda yardımları özellikle tercih edilen gıda maddelerini bu gruplar için arttırmaya muktedir olması sebebiyle hane halkları arasında hayli değerli bulunmaktadır. Çünkü zamanında yapılan yardım müdahalesi sayesinde, gıda güvensizliği bulunan komünelere ulaşım konusunda hayli etkili bir araç olmaktadır. Örneğin 2011 yılındaki kuraklıkta, önemli olarak addedilebilecek bir sayıya tekabül eden ülkenin kuzey bölgesinde hane halkları, hem hükümetten hem de NGO'lardan gıda yardımı aldıkları konusunda bildirimde bulunmuşlardır(Yaffa S. b., 2013, p. 477).

4.2.Gayri Resmi Başa Çıkma Stratejileri

Gayri resmi stratejiler, resmiyet kazanan kurumların dışında kalan stratejiler olmakla birlikte; gıda yardımının aksine, (bir hane halkının veya komünitenin içinden olmasıyla) içsel bir yapıya sahiptir. Gayri resmi başa çıkma stratejileri, besin alımının azaltılması, hane halkının içerisindeki gıda dağıtımını, sosyal ilişkilerle aktarım, gelir temeli ve varlığın gıda temin etmek adına satılması gibi unsurlardan oluşmaktadır.

4.2.1. Besin Alımının Azaltılması

Kimi zaman gıda kıtlığının şiddetine dayanarak, hane halkının bazı üyeleri günlük besin alımını, diğer bireylerin yeterli düzeyde tüketebilmesi adına azaltırlar. Hamile ve emziren kadınlara ve de çocuklara gıda sağlanması da yaygın uygulamalar arasındadır. Günde tüketilen üç tam öğünün ikiye indirilmesi ve de porsiyon boyutunun küçülmesi de birçok hane halkı içerisinde uygulanan başa çıkma stratejileri arasında yer almaktadır. Baklagiller ve sebzeler düzenli olarak sağlanan gıdalar arasında bulunmamaktadırlar ve hane halkları da yabancı yeşil yapraklar ve de özellikle yağmurlu sezonda yerel ormanlardan toplanan mantarlarla idare etmişlerdir.

4.2.2.Hane Halkının İçerisindeki Gıda Dağıtımını

Geleneksel olarak hane halkı içerisindeki gıda dağıtımını hâkim olan başa çıkma stratejisidir. Ne zaman yeterli bir gıda malzemesi olmasa ya da hane halkı içerisinde ulaşılmasa;

komşu ailelerden yardım edip edemeyecekleri hususunda yardım talebinde bulunulur. Örneğin pirinç genel olarak aileler arasında takas edilir ve gerişi dönüşü, ödünç veren hane tarafından kabul edilecek bir malzeme ile yapılır.

4.2.3.Sosyal İlişkiler

Arkadaşlardan, akrabalardan, yerel marketlerden veya faiz karşılığı borç veren kimselerden para ödünç almak genel olarak başa çıkma mekanizmalarında alternatif olarak bulunmaktadır. Verimsiz dönem (Haziran-Eylül) esnasında, aileler krediyle gıda temin etmek veya gıda malzemeleri almak için yerel marketlere güvenirler ya da faiz karşılığı borç veren kimselerden gıda almak adına kredi temin ederler. Daha yoksul hane halkları ise daha çok destek alabilmek için sosyal ilişkilerine itimat ederler. Kuzenler, amcalar ve arkadaşlar gibi kimselere yönelik yardım alma arayışı içindedirler.

4.2.4.Gelir Temeli

Gelir temelli başa çıkma stratejileri göç, tarım işçileri, tarım dışı işçileri ve geleneksel mesleklerde veya yapım ve transportasyon gibi çiftlik dışı alanları ilgilendiren durumlarda olur. Çiftçi komünitelerden kentsel alana göç hasat zamanından sonra gerçekleşir. Kentsel alanlara göç eden göçmenler gayri resmi sektörlerde iş bulurlar ve tarım dışı gelir üreten araçlar olarak hizmet ederler.

4.2.5.Varlıkları Satmak

Diğer başa çıkma stratejileri, gıda kıtlığı dönemlerinin en şiddetli zamanlarında ortaya çıkarlar. Hane halkı, hayvanlar, çiftlik ekipmanlar ve bir sonraki ekim dönemi için saklanan tohumlar gibi geçimini destekleyen mekanizmaları satma yöntemine başvurabilirler. Bu başa çıkma stratejisi yöntemi de oldukça yaygındır. Çiftçilerin büyük çoğunluğu, gıda güvensizliğinin ve açlığın olduğu dönemlerde gıda temin edebilmek adına kendi varlıklarını satarlar(Yaffa S. b., 2013, p. 478).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu, gıda güvenliğini sağlamak, ulusal iklim değişikliği politikalarını incelemek ve 2000'lerin başında başlatılan “yediğini yetiştir ve yetiştirdiğini ye” politikasının başarısını incelemek için ülkede uygulanan yaklaşımları incelemeye ilişkin belirli amaçlarla Gambiya’da iklim değişikliğinin gıda güvenliği üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Gambiya’da iklim değişikliği ve iklim değişkenliği hızı hızla artmıştır ve yağış motiflerinde hem yüksek hem düşük yağış rekorları, yağışlı mevsimin erken ya da geç başlaması veya sona ermesi gibi değişiklikler ve sıcaklık artışları ve yükselen deniz seviyeleri iklim değişikliğinin en çok gözlemlenen etkileridir. Bu etkilerin sonuçları olan kuraklık, yüzey taşkınları ve tuzlu su karışması ülkedeki gıda güvenliğini etkilemektedir.

Gambiya, sera gazı emisyonlarını azaltmak için INDCS’lerinde cesur taahhütlerde bulunan birkaç ülkeden biridir. Bu taahhütlere rağmen, iklim değişikliği ülkeyi büyük oranda etkilemiştir. Ülkede tarımın havaya bağımlı olması nedeniyle, sektördeki zafiyeti azaltmak için kuraklık ve sele dayanıklı stratejiler geliştirmek önemlidir. Sadece kısa vadeye odaklandıkları için en yaygın baş etme stratejilerinin sürdürülebilir olmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu çalışma her ne kadar mevcut iklim ve çevre politikaları emisyon seviyelerinin düşürülmesini amaçlasa da olmaması halinde ülkenin gıda güvenliği zafiyeti yaşayacağı iklim değişikliğinin etkilerine karşı bir direnç geliştirmeye odaklanmaya ihtiyaç olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Gambiya’daki gıda ve tarım politikaları 1960’lardan bu yana gelişmiştir. Vurgu 1960 ve 70’lerde yerel gıda üretiminin teşvik edilmesinden 1980’lerde piyasaların serbestleştirilmesine kaymıştır. 2000’lerin başında, yerel gıda üretiminin artırılmasını ve gıda ithalatının azaltılmasını amaçlayan “yediğini yetiştir ve yetiştirdiğini ye” politikası biçiminde yerel gıda üretiminin teşvik edilmesine doğru bir geçiş görülmüştür. Yerel üretimi artırmak için gerekli olan sulama ve makineleşme gibi yapıları kuramadığı için politika başarısız olmuştur. Dolayısıyla, bu çalışma uygun maliyetle yeterli gıda teminini

sağlamak için yeterli politikalar ve yapılar olmadan yerel gıda üretimi ya da piyasa serbestleştirmesinin teşvik edilmesinin gıda güvensizliğini artıracığı sonucunu çıkarmıştır.

Öneriler

Ülkedeki iklim değişikliği ve gıda güvenliği durumunun analizi neticesinde varılan sonuçlara dayanarak aşağıdaki tavsiyeler yapılmıştır:

Ülke, iklim değişikliğinin nedenlerine çok fazla katkıda bulunmadığından, politikaları önleyici bir mekanizmadan ziyade iklim değişikliğinin etkilerinin hafifletilmesine ya da bu etkilere müdahale etmeye yönlendirilmelidir. Bunu sağlamak için Ulusal Afet Yönetimi ve Hazırlığı Ajansı, Ulusal Çevre Ajansı ve ilgili bakanlıklar iklim değişkenliğini daha iyi izlemek ve daha iyi raporlar hazırlamak için araştırma bulgularının ve kaynaklarının paylaşılması konusunda işbirliği yapmalıdır. Bu, en iyi direnme stratejilerinin daha iyi anlaşılmasını ve iklim değişikliğinin etkilerine daha etkim müdahalelerde bulunulmasını sağlayacaktır.

Yoksul hanelerin gerçek gelirinin artırılması ve gıda güvenliğinin sağlanmasının etkili bir yolunun yeterli miktarda besin maddelerinin uygun bir fiyatla ve zamanında tesliminin sağlanması olduğu doğrudur. Gıda kıtlıkları meydana geldikten bir sonraki hasat döneminde çiftçilerin kendi çiftliklerinde yetiştirmek için tohum yetersizliği yaşadığı ortadadır. Bunun nedeni çiftçilerin büyük bir kısmının kendi geçimlerini sağlamak için kıtlık dönemlerinde kendi tohum stoklarını tüketmiş ya da satmış olmasıdır. Böyle bir zamanda tohum satın almak da oldukça pahalı ve dolayısıyla çoğu çiftçi için erişilmez olacaktır. Bu yüzden, tüm gıda güvenliği politikaları bağışlar ya da hükümet müdahaleleri ya da özel bireyler tarafından uygun fiyatlara satış yoluyla çiftçilere tohum temin etme yollarını dikkate almalıdır. Bu yalnızca çiftçilerin gelecek mevsime önceden hazırlanmasına yardımcı olmakla kalmayacak, aynı zamanda bir sonraki yıla taşmadan kaynaklanan gıda krizlerinin şoklarını azaltacak ya da hatta önleyecektir. Bu, etkinliği artırmak için mevcut kamu tohum bankalarının güçlendirilmesi, özellikle en çok etkilenen ya da ihtiyaç içindeki toplumları hedef alacak devlet yönetimindeki kamusal tohum dağıtma sisteminin devreye sokulması ya da tohum ve tahıllar için sübvansiyonların sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilir.

Gıda krizleri ortaya çıktığında belki de en yaygın kullanılan müdahale stratejisi, gıda yardımı ve dağıtımların sağlanmasıdır. Bu yaklaşıma karşı olanlar, iyileştirici bir tedbir olduğu ve gelecekteki krizleri önleme kabiliyetine sahip olmadığı için sürdürülebilir olmadığı konusunda eleştirirler. Gambiya’da hem Ulusal Afet Yönetimi Ajansı aracılığıyla hükümet kanadından hem de STK’lar ve uluslararası toplum tarafından gıda yardımına milyonlarca Dolar harcanmaktadır. Parasal bakış açısıyla, söz konusu rakamlar genellikle oldukça yüksektir, ancak etkilenen toplulukların sayısı nedeniyle niteliksel etkileri oldukça düşüktür. Dağıtılan gıdalar en yüksek sezon boyunca hanelere de hizmet etmemektedir. Gübre ve diğer çiftlik makinaları gibi tarımsal girdilerin gittikçe artan değerinden dolayı bu, Gambiya’da tarım sektöründe daha ciddi bir boyuttadır. Gambiya, ülkedeki en büyük pirinç ithalatçısı olan Tayvan Hükümeti’nden kayda değer miktarda tarımla ilgili yardım almaktadır. Bu çelişkili durum, Gambiya’nın Tayvan’dan aldığı yardımın etkinliğine ilişkin soruların altını çizmektedir. Gıda güvenliği sorununun çözmek için gıda yardımı yerine Asya’nın bazı kesimlerinde uygulanan tohum biletleri gibi çiftçilere seçilmiş yerel tohum satıcılarından tohum satın almak için kullanabilecekleri belirli bir parasal değerdeki tohum biletlerinin verileceği en iyi uygulamalar kullanılmalıdır. Bu, bağışçı güvenilirliği (dağıtım, potansiyel satıcıların indirim yapması, vb.) ve alıcı güvenilirliği (alıcıların parayı tohum almak için kullanmasını sağlamak) ile birlikte daha iyi sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Bu, kaynakların yanlış tahsis edilmesini ve bağışçı ve alıcılar tarafından amaçlanan kullanım dışına sapmasını engelleyecektir.

Gıda üreticilerinin (çoğunlukla kadın) becerilerini ve bilgi tabanını artırmak için yayım hizmetlerinin yeniden canlandırılması, hem düşük gelirli hem de yüksek gelirli ülkelerde verimlilikte sürdürülebilir bir artış sağlamak için kritik öneme sahiptir. Yeni sosyal altyapı biçimlerini kullanan yayım modelleri ile olan yakın tarihli tecrübeler, üreticilerin en iyi uygulama ile ilgili bilgilerini artırmak ve gıda tedarik zinciri içerisindeki kurumlar ve topluluklar içinde ve arasındaki toplumsal sermayeyi genişletmek için uygulanmalıdır. Kadınların rolü, gıda üreticileri olarak çoğunlukla önemli olan rolleri bakımından özellikle dikkate alınmalıdır.

Sel ve kuraklık gibi iklimli ilgili zafiyetlere direnç sağlamak için ülkenin fiziksel altyapı temelini iyileştirilmesi gereklidir. Örneğin sulama tesislerinin bakımı, doğru çalışmalarını ve dolayısıyla da kuraklık dönemlerinde verimliliklerinin artmasını sağlayacaktır. Tuzlu su

karişması ile ilgili olarak da tuzlu su karişmasını önlemek için yükselmelerin doğru şekilde muhafaza edilmesi gereklidir.

Çok yüksek ve çok düşük sıcaklıklar, mahsulü üretim ve işlemenin farklı aşamalarında etkilemektedir. Örneğin, aşırı sıcaklıklar nedeniyle hasat sonrası kayıplar, daha iyi çiftçilik uygulamalarının benimsenmesi ile en aza indirilmelidir. Benzer şekilde, hasat sonrası atıkları önlemek için işleme ya da depolama tesisleri kurulmalı ve çiftçiler tarafından erişilebilir olmalıdır. Bu, yatırımcılar için uygun bir zemin oluşturmak için hükümetin destek ve denetim işlevlerini sağlaması ile birlikte kamu-özel ortaklığı yapılmasını gerektirecektir.

Ülkedeki iklim değişkenliği ve değişikliğinin ölçeği ve büyüklüğünü ve gıda güvenliği ile olan ilişkilerini tespit etmek için daha fazla araştırma gereklidir. Bu, yalnızca daha önceden yapılan çalışmalardan elde edilen mevcut fikir birliğini pekiştirmekle kalmayıp aynı zamanda durumun aciliyeti ve uygun eylemlere geçilmesi ihtiyacına da dikkat çekecektir.

KAYNAKÇA

- ADB, Turizm ve Kültür Bakanlığı. (2006). *The Gambai Tourism Development Master Plan*. Banjul.
- Adelman, I. (2001). Fallacies in Development Theory. J. .. Gerald .M. Meier içinde, *Frontiers of Development Economics* (s. 103- 147). Oxford: Oxford University Press.
- African Union, NEPAD. (2003). *Comprehensive Africa Agricultural Development Program*. Rome: FAO.
- Amy, T. (2015). *Food Sovereignty in International Context: Discourse, politics and practice of place (edt.)*. London: Routledge.
- Avrupa Çevre Ajansı. (2017). *Climate Change, Impacts and Vulnerability in Europe 2016: An Indicator- Base Report*. Luxemburg: Publication Office of the European Union.
- Behera, M. C. (2006). *Globalising Rural Development : Competing Paradigms and Emerging Realities*. New Delhi: Sage.
- Birleşmiş Milletler. (1973). *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*. Switzerland.
- Birleşmiş Milletler. (1992). *United Nations Famework Convention on Climate Change*. NewYork: UN.
- Blewitt, J. (2015). *Understanding Sustainable Development*. New York: Routledge.
- Brown, M. E. (2014). *Food Security, Food Prices and Climate Variability*. New York: Routledge.
- Caldwell, M. (2008). *The Coping Strategies Index: A tool for Rapid Measurement of Household Food Security and the Impact of Food Aid Programs in Humanitarian Emergencies. Field Method Manual*. Developed for CARE Eastern and Central Africa Regional Management Unit (CARE-EARMU) and World Food Programme Vulnerability Assessment and Mapping (VAM) Unit. Nairobi, Kenya (second edition).
- Carney, J. A. (2008). The bitter harvest of Gambian rice policies. *Globalisation*, (5), 129-142.
- Caso, C.(2008). *Food Security Profile: The Gambia*. Banjul: The Government of The Gambia.
- Desmarais, A. A. (2007). *Globalization and the Power of Peasants*. Halifax and London: Fernwood Publishing and Pluto Press.

- Desmarais, A.A. (2002). Peasants Speak – The Vía Campesina: Consolidating an International Peasant and Farm Movement. *The Journal of Peasant Studies* 29(2), 91-124.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1987). *Our Common Future*. New York: Oxford University Press.
- Dünya Gıda Zirvesi. (1996). *Rome Declaration on World Food Security*. Rome: FAO.
- Edelman, M. (1998). Transnational Peasant Politics in Central America. *Latin American Research Review* 33(3), 49-86.
- Falkner, E. B. (2013). *The Handbook of Global Climate and Environment Policy, First Edition*. West Sussex,UK: John Wiley & Sons.
- FAO. (2001). *The State of Food Insecurity in The World*. Rome: FAO.
- FAO. (2008). 'Climate change, bioenergy and food security: Options for decision makers identified by expert meeting.' Prepared for the high-level conference World Food Security: The Challenges of Climate Change and Bioenergy June 3-4. Rome.
- FAO. (2008). *Climate change, bioenergy and food security: Options for decision makers identified by expert meeting..*
- Gambiya Hükümeti. (2009). *Gambia National Agricultural Investment Programme (2010-2015)*. Banjul.
- Gambiya Hükümeti. (2009). *The Gambia National Agricultural Investment Program*.
- Gambiya Hükümeti. (Kasım, 2007). *Gambia National Adaption Programme of Action on Climate Change*. Banjul.
- Gambiya Hükümeti. (Kasım, 2012). *Gambia's Second National Communication Under the United Nation Framework Convention on Climate Change*. Banjul.
- Gambiya Hükümeti. (Mayıs, 1992). *The Gambia Environmental Action Plan 1992-2001, Volume I*. Banjul.
- Gambiya İstatistik Bürosu. (2013). *Draft Arcultural Census of The Gambia 2011-2012*. Banjul: Gambia Beureau of Statistics.
- Gambiya İstatistik Bürosu. (2013). *Provisional Report of Population and Housing Census*. Banjul: Gambia Beureau of Statistics.
- Gambiya İstatistik Bürosu. (2014). *The Gambia 2013 Population and Housing Census Preliminary Results*. Kanifing: The Gambia Bureau of Statistics.
- Helen Young, S. J. (2001). *Food-Security Assessments in Emergencies: A Livelihoods Approach*. London: Overseas Development Institute.

- IPCC. (2007). *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment*. M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E.Hanson, Eds. Cambridge,UK: Cambridge University Press.
- IPCC. (2007). *Climate change 2007: synthesis report*. Geneva.
- İntenet:Njie, A. (2011, May 9). *State House*. State House website : <http://www.qanet.gm> adresinden 12 Mayıs 2017’de alınmıştır.
- İntenet:Nyeléni Gıda Egemenliği Forumu. (2007, February 27). *Declaration of the Forum for Food Sovereignty*. Nyéléni 2007: <https://nyeleni.org/spip.php?article280> adresinden 12 Haziran 2017’de alınmıştır.
- İntenet:UNFCCC . (2014, December). *Bali Climate Change Conference - December 2007*. United Nations Framework Convention on Climate Change: http://unfccc.int/meetings/bali_dec_2007/meeting/6319.php adresinden 22 Temmuz 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Çevre Koruma Ajansı. (2017, April 13). *Greenhouse Gas Emissions*: <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data> adresinden 28 Nisan 2017’de alınmıştır.
- İnternet: Dünya Meteoroloji Örgütü. (2017, March 23). *WMO Extranet*. WMO: <http://www.wmo.int/pages/prog/wcp/ccl/faqs.php> adresinden 29 Mart 2017’de alınmıştır.
- İnternet:Gambiya Hükümeti. (2010). *Forestry Sub-Sector Policy, The Gambia (2010-2019)*. Banjul, The Gambia. fao.org: <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/gam148213.pdf> adresinden 12 Nisan 2017’de alınmıştır.
- James Kirwan, D. M. (2013). Food Security Framings Within the UK and Integration of Local Food Systems. *Journal of Rural Studies*, 29. 96-100.
- Jean Dreze, A. S. (1989). *Hunger and Public Action*. Oxford: Oxford University Press.
- Jos, G.J. and Olivier, G. J.M. (2015). *Trends in Global CO2 Emissions; 2015 Report*. The Hague: PBL Netherlands Environmental Assessment Agency; Ispra: European Commission, Joint Research Centr.
- Josef-Schmidhube, F. N. (2008). Global Food Security Under Climate Change. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 104 (50), 19703-19708.
- Lawrence, P. (2005). “Explaining Sub-Saharan Africa’s Manufacturing Performance.”. *Development and Change*, 36(6), 1121-1141.
- Maarten-Verkerk, C. V. (2005). *Saline Intrusion in Gambia River After Dam Construction: Solutions to control saline intrusion while accounting for irrigation development and climate change* . The Netherlands: University of Twente.
- Maxwell, D. C. (2008). Measuring food insecurity: Can an indicator based on localized coping behaviours be used to compare across contexts? *Food policy* (33), 533-540.

- Nadia, C.S. and Lambek, P. C. (2014). *Rethinking Food Systems: Structural Challenges, New Strategies and the Law*. New York: Springer Science & Business Media.
- Nations, United. (1975). *Report of the World Food Conference*. Rome 5-16 November 1974, New York.: United Nations.
- Osmani, S. R. (1993). *The Entitlement Approach to Famine: An Assessment. Issue 107 of WIDER working papers*. Helsinki, Finland: UNU World Institute for Development Economics Research.
- Pachón-Ariza, F. A. (2013). Food Sovereignty and Rural Development: Beyond Food Security. *Agronomía Colombiana* 31(3), 362-377.
- Pinstrup-Andersen, P. (2009). Food security: Definition and Measurement. *Food Security* , 5-7.
- Sen, A. (1981). Ingredients of Famine Analysis: Availability and Entitlements. *Quarterly Journal of Economics* 96(3), 433-464.
- Sibrian, R. (2008). *Driving Food Security Information from National Household Budget Surveys*. Rome: FAO.
- Stephanie Meakin, T. K. (2009). *Assessing The Impacts of Climate Change on Food Security in The Canadian Arctic*. Ottawa: GRID- ARENDAL.
- The Gambia Government. (N.D). *Intended Nationally Determined Contribution of The Gambia*. Banjul: The Gambia Government.
- Thomsen, A. &. (1998). *Implications of economic policy for food security: A training manual*. Rome: FAO and the German Agency for Technical Cooperation (GTZ).
- Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu. (2015). *Emergency Appeal Gambia: Food Insecurity*.
- UNEP & UNFCCC. (2002). *Climate Change Information Kit*.
- UNFCCC. (1993, May 01). *The Second World Climate Conference*.
- UNFCCC. (2015). *Adaptation of the Paris Agreement*.
- USAID. (2009). *Livelihood & Food Security Conceptual Framework*. Washington: USAID.
- William, G. and Moseley, J. C. (2010). Neoliberal policy, rural livelihoods, and urban food security in West Africa: A comparative study of TheGambia, Côte d'Ivoire, and Mali. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(13), 5774-5779.
- Wittman, H. N. (2010). *Food Sovereignty: Reconnecting, Food, Nature and Community*. Halifax: Fernwood Publishing.

- WFP, (2016). *The Gambia Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis*. Rome.
- Wright, E. (2005). What Did Structural Adjustment Adjust? The Association of Policies and Growth with Repeated IMF and World Bank Adjustment Loans. *Journal of Development Economics* 76 (1), 1-22.
- Yaffa, S. A. (2013). *Loss and damage from drought in the North Bank Region of The Gambia. Loss and Damage in Vulnerable Countries Initiative, case study report*. Bonn: United Nations University Institute for Environment and Human Security.
- Yaffa, S. B. (2013). Coping Measures Not Enough to Avoid Loss and Damage From Drought in The North Bank Region of The Gambia. *International Journal of Global Warming*, 467-482.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : JOOF, Momodou Lamin
Uyruğu : GAMBİYA
Doğum tarihi ve yeri : 05.05.1990, Njongon
Medeni hali : Bekar
e-mail : lamisjoof@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	University of the Gambia	2013
Lise	Essau Senior Secondary School	2009

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

Okul olmak ayrı bir hayat

